

ב"ה

אין ליכט

פון תורה

חומש

גית יהודה

פרשת

כי תבא

בלשון הקודש

ואידיש

420

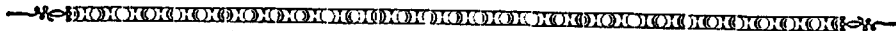
הוצאת אמונה
ברוקלין נוא יארק,
שנת תשמ"ז לפ"ק

הפטרת תצא

עֲלֶיךָ וּמַגְעָרֶכָּהּ: כִּי הִהָרִים יִמְוָשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תִּמְוָשֶׁינָהּ וְחִסְדֵי מֵאֲתָךְ לֹא יִמְלֹשׁ וּבְכִרְתֵי שְׁלוֹמִי לֹא תִמוֹט אֲמַר מְרַחֵמְךָ יְהוָה:

פירוש ע"מ

דען אזוי וויא דער פון נח אזו איז צו מיר די שבועה אזו וויא איך האב ג'שווארן איך זאל שוין מער נישט בריינגען דס וואסער פון נח אויף דער ערד אזוי שווער איך פון צו צערטן אויף דיר און אן צו שרייען אין דיר ישראל כי ההרים ימושו וויא די צערט וועלען ווערען אפ גיטאן און די היף וועלען

מנין המצות בש' תבוא יש בה ר' מצות ג' עשין וג' לאוין

[תרו] [עשה רעה] להתחיל בשבת ספור טובותיו יתברך עם אבינו יעקב כשנביא הכתובים למקדש והם הפסוקים הללו שנאמר [ברשה שנאמר וענית ואמרת לפני ה' אלהיך וגו'] [הרו] [עשה רעה] להתודות לפני יתברך שישניו כל מה שגור עלינו בהוצאת המעשרות והתרומות ולא החזקנו בהם שנאמר ואמרת לפני ה' אלהיך בעתה הקדש מן הבית וגו' [הרחו] [לאו עוב] שלא לאכול מן הערש שני באניות שנאמר לא אכלהו באוני פמנו: [הרסו] [לאו עמד] שלא לאכול מן הערש שני בשומאה ואפי' בירושלים שנא' ולא בערתי פמנו בשמא: [תרו] [לאו עשה] שלא להוציא דמי מעשר שני אלא בצרכי אכילה ושתיה [ויסכתן] שנא' לא נתתי פמנו למה וגו': [הריא] [עשה רעה] להרשות וללכת ברכי הש"ת בכל מה שכאשרות יכולתו שנא' והלכת בדרך:

דברים כו תבוא

אונקלוס

כּו א וְהָיָה כִּי-תִבּוֹא אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה וּירְשָׁתָה וּישְׁבַת בָּהּ: וַיְהִי אֲרִי תַעֲוֹר לָךְ אֲלֶיךָ יִהְיֶה לָּךְ אֲחֻסָּא וְתִירְתָה וְתִיתַב בָּהּ:

בעל המורים

(א) כי תבוא. כתיב לעיל מנין תחמה את זכר עמלק ומיד נכניסנו לך וכן זה ראה לעכב בראש לך שאת הנה למך מורים כי כח כעס. וכן הנה ללך כי כח יעקב. וע"כ סוף לו פרש"י מיטרים שמוכר זה ארמי לוכד אתי: כי תבוא. כי שילה למנן ל'. תבוא. ומוחית אמת וזהו שדרשו בגדל הכהן עוף כל"י פסחה מלי לריקים שמוכרם כמות:

רש"י

בית יהודא

(א) ויהיה כי תבוא וגו' וירששה וישבת בה. זאגט רש"י (בגיד שיש גתחייבו בכתובים עד שפ'לש את הארץ וחקיקה) דער פסוק זאגט אונז ויזין האפען נישט גערארפט בריינגען

שפתי חכמים

א ואם חמלה למה לא מפדס רש"י זה לעיל נפי שופטים נבי פרשת מלך רחם ג"כ כתיב וירששה וישבת בה. וי"ל דעמ רש"י לתרן ליל כל וירששה וישבת בה דהא ממלך גמרי' דילפין כיהא ביהא מחדמי מה דהם אינן חייבים ללא חמר כיתוס ומילק אף הכל כן ויהי ג"כ גמרי' דיהא הלכה לגשה מוסיגי מנו פפרש"י בפרשת שלח ג"כ מה על בנותא כל הכיץ משהו ביהא זו ממל כחות שפתייה כו ויכין שפרט לך כמות מן כו' ר"ל ויכין שפרט לך כמלך שפתי

פירוש לתורה אלהים

(א) ויהיה כי תבוא אל הארץ אונ עם וועט מין און דווא וועסט קומן צו דעם לאנד אשר יי אלהיך נתן לך

משלי

(א) ויהי כי תבוא אל הארץ וגו'. דר ספר בינה לעתים שכיבם ווען פיר זאכן הם הקב"ה געבאטן מין זא' בריינגען פפדים, דס ערשטע איז נוויל הקב"ה וויל דר מענטש זא' קענן איינהאלטן זייער תאוה. ל'בושל אגביר הם געשוקט זיין זעהן אין אנווייטע שטאט ער זא' דארטן לערנן אמלאכה, און אלע חודש הם דר נביר אים נשיקט געל'ט אויף זיין הוצאה, און צו יעדער קאל' ווס ער פלעגט דארטן שיקן געל'ט צו זיין זעהן פלעגט ער זוכן אזו אפענטש

אונקלוס

ב ותפס מיריש כל אבא דארעא די תעל מארעך די יי אלהך יהב קך ותשוי בכלא ותתהי לאתרא די יתריע יי

ת"א ולקח מלכות כל גיטין מן כהנה תח מנחות פד הוהין קד קהל ערסין יא : הכר הנה ערסין עס : מלתי מנחות עס : ערסין קד :

בעל המורים

(כ) ולקח... בענין כפיפה הענין : הלאשית, ולא כל ראשית. ראשית דגנך קדש ישראל ליה ראשית המנחות ראשית ירישיו חרס ליה קטן היודע

רש"י

את הארץ והלקוח : (כ) מראשית. ולא כל ראשית ב שאין כל הפירות הייבין בכזורים אלא שבעת המינין כלבד כאמר כאלו חרץ וחומר להלן (לעיל ה) חרץ הזה ושעורה וגו' מה להלן מבעטת המינים ששפחה בה א"י אף כאלו שבה חרץ ישראל סהן שבעת מינין : ויה שמן. ויה אגורי ג שמנו אגורי כהווי : ורוב ש. הוא דכש תמרים : מראשית.

ישאלו) אזו ויה דארשן ששיט דר ווארט ארץ פיי די ויפן באן שבה ארץ וישאל שנה שבעת המינים דא מינים אויף דער איז געלייבט ארץ ישראל דם זענן די ויפן מינים, ווייץ שון פייפלין : ויה שפון, מינים קען עיה אגורי פאר וום רופט אייזל איז פארנאמט אין דעם אייפליכט : וירבשו, האניק שפתי חכמים

כן ללומר כאן וירשתי וישנת בה ומתרו מגיד שלא נחתיים כזכורים כי וא"כ זענן אגילה מדבר ויה' דמיר הייבין כזכורים קודם שזכרין עובן כדאמרין כל הכונה מן העס"ו בלא כרכה כאלו מעל ולא היה יליין ג"ש מוזק לכן לרדף לרשם היה כהיה וירשתי וישנת בה אכל נעיל כ"י שפטיס לא היה יליין לה מתיכורי דיה"א מיר שבעתים לחרץ מחויבים להעמיד מלך דהא כעביל וד משמין עליהם ע"ך די שולא לביים למלחמה ואין כך לרדף ויהר גדול משפט כינוס וחילוק דלו היה עיקר מלחמ' ולכן לרדף לרשם נה וירשתי פירוש לתורת אלהים

דו ועקם דיה בעוצין אין איר : (כ) ולקחת אונ דוא זאלסט נעמען פון די ערשמי פירות פון דיא ויבען מינים וום ארץ ישראל איז מיט : יי בארמקט גווארן וואס וואקסען דארט אוף די ערד אשר תביא וואס די

משי' דורך זיי שוקן דם געלט צו דיין וזהו אונ זיי וועלן געבן צו דיין וזהו דם געלט בארד זיי וועלן קופן אין שאטט אין נאנען מיט איין מאל, פו נום שיקסט דם געלט דורך קארנע מענטשן נום עס וועט שווער זיין דיין וזהו ביו ער וועט פון אים אשקען דאס געלט פיסלא אנווייז אונ מיט שווערקייט, הט דר כזיר געזאגט אויך ווע' די זאגן, די ווייסט דאך וינגע מענטשן וואס די האבן פארבעניגן, דם מעקסטע טוהען אזו גבירישע קינד, אז אויך ווע' שיקען צו מיין וזהו די חורש געלט דורך אזו אפעטש וואס וועט אום געבן דם געלט אין גאנצן מיט איין מאהל, וועט ער זיין אייסקעגן אויף צו גיין אין טעארט אונ נאך אזעלכע פארבעניגן, וועט זיין צוויי פעלדס, איין פעלד וועט זיין ער וועט ווערן אשארלאשאן אהר"שיי, דם צווייטע ער וועט פריבריינגן דם געלט אין אשליכע טעג וועט ער גים האבן דעם גאנצן הורש פו נום צו קופן אסון, אבר אז דם געלט ווערט שיקט דורך אקארין מענטש וואס ער וועט אים נאר געבן פיסלא אנווייז אונ עס וועט אים שווער אנברען, ערשטנס וועט ער האבן דם געלט אויף דעם גאנצן חורש צווייטנס וועט ער ווערן אשקעוואהט פון די פריבעניגנס

דברים בו תבוא קמט

ב ולקחת מראשית | כל פרי האדמה אשר הביא מארצך אשר יהיה אלהיך נתן לך ושמת במנא והלכת אל המקום אשר

רשב"ם

(ב) אשר ה' אלהיך נתן לך, ארץ כנען, ויספת במנא. לוי שהוא סוף דבור הלוי קטין אבל לא מחבר לשלשון :

בית יהודה זיא צומיילט צו דיא שטיס : (ב) ופראשיתו, פון דיא ערשטע וילא כל ראשיתו) גיט אלע ערשטע פירות (שאין כל הפירות הריבין בכזורים) גיט פון אלע פירות דארף מען פריינגן כזורים וואס אפגעט המינים בלבד) נאר פון די ויפן מינים (נאסר באן ארץ) דא ששיט דר ווארט ארץ מארעך (ונאסר להלן ארץ חסה ושעורה וגו') אונ דארשן ששיט אוף דר ווארט ארץ ויה וועלן שבעת המינים שנשפחה בהם ארץ מינים וום מיט זיי איז געלייבט געווארען ארץ ישראל (אף פסוק קען זאל פריינגן בכזורים פון די פירות וום מיט זיי גערשען, ווייניגארין, סינין, מוילנאווען, אייפירשן, האניק קען אים זיין אגורי, ווייל ששטיג אגורי כהנה) די פוימר (הוא דכש תמרים) האניק פון פייפלין : ופראשיתו, זאגט

וישנת בה וירשתי וישנת בה ומתרו מגיד שלא נחתיים כזכורים כי וא"כ זענן אגילה מדבר ויה' דמיר הייבין כזכורים קודם שזכרין עובן כדאמרין כל הכונה מן העס"ו בלא כרכה כאלו מעל ולא היה יליין ג"ש מוזק לכן לרדף לרשם היה כהיה וירשתי וישנת בה אכל נעיל כ"י שפטיס לא היה יליין לה מתיכורי דיה"א מיר שבעתים לחרץ מחויבים להעמיד מלך דהא כעביל וד משמין עליהם ע"ך די שולא לביים למלחמה ואין כך לרדף ויהר גדול משפט כינוס וחילוק דלו היה עיקר מלחמ' ולכן לרדף לרשם נה וירשתי פירוש לתורת אלהים

וועקט פריינגען פון דיין לאנד וואס נאט דיין נאט גיט צו דיר ושמת במנא אונ דו זאלסט זיי אררין קאן אין אקארב והלכת אל המקום אונ דו זאלסט גיין מיט די פירות צו דעם ארמ וום נאט דיין נאט וועט און

יהודה נום די וינגע מענטשן וועלן האבן, דם געלייבטע הט הקב"ה גיוואלט ביי בכזורים, ווייל אז עס קומט וזמער אונ דר מענטש נעקט אנויט פרי וואלט ער וועלן זיא שוין עסין אונ הקאה האבן פון איר, ווי דר פסוק זאגט בכזורה, ווי אערשט צייטיגע פרי בעדה ככפו וכלמנה, ווען זיא איז נאך אויף די צווייטע ווע' ער זיא אייפליינגן, צוגעוואנן דעם מענטש איין צו האלטן זיין פאנה הט הקב"ה גבאטן די ערשט צייטיגע פרי זאל ער גוש עסין נאר ער זאל זיי פריינגן אין וירשתי אונ זאל פאנה מיט זיי ווי עס ששיט אין די פסקים אונ זאל זיא געבן אום פון, דם צווייטע איז צו לערען דיא מענטשן אנטשע מכה, אז איינר טוהט אטובה צו זיין חבר, זאל דר חבר געריינגן די טובה אונ זאל אים אלע מאהל דאנקן פו די טובה, אונ אזו זאל אלע יודין דאנקן ער הקב"ה פו די טובה וום ער הט זיי גסאקען, ער הט זיי ארויסגענוגן פון מצרים אונ הט זיא געבען די גוטע לאנד, דם דאנקן איז למעשה איינער איז גבאנען אין גאס ער געזעהן אז אונעס מאן ויצט פרימילש פון הויגער הט ער גיואגט צו אים קום מיט מיר אויך ווע' דין געבן ערשט עסין, זיי זענן גקופן אין שטוב ער הט גיגעבן

יבחר יהוה אלהיך לשכן שמו
 שם: ובאת אל-הבהן אשר יהיה
 בימים ההם ואמרת אליו הגדת
 היום ליהוה אלהיך כי-באתי אל-
 הארץ אשר נשבע יהוה לאבתני
 לתת לנו: ולקח הבהן הפגא
 מידך והניחו לפני יהוה

אלהך לא שר אה
 שכנתה תמן: ויתיתי
 לות פהנא די יהי
 ביומיא האנן ותמר
 לה חיתתי יומא דין
 גדם: ואלהך ארי
 עלית לארעה די קיים
 ואלהדתנא למתן
 לנו: ויפכ פהנא סלא
 מידך ויחנתה גדם
 מדבחה בני אלהך:

ה"א הגדתי היום כבורים 19 ס' הבהן מ'
 יתתי: ולקח סכפן סוכה מן מכות ית
 פגמות סל: ויכתיבו מכות ית פגמות סל:

בעל המורים

לדבר אכיו מלמדו חורה: (ד) עמא: כניתי ס' רמו לכוורים אחד מה' ולק' בעל ס' כיוורים:

בית יהודה

רש"י ואדם ויבד אלהך שדדו ורואה תאנה שבקרה ווען אייגר
 גייט אריין אין זיין פעלד אונ ער זעמט אערשטע פויג
 ואדר איין אנדר פרי פון די זיבן מינים איז צייטיג געווארן.
 נאר פון דעסן צוועלף קען ער זיא נאך ניש אראפגעבן פון
 בוים טייף זיא דארף נאך נאקסן ופיהר עליה גסי לסיקו
 וויקולש ער ארוב די פרי מיט אשיריה צו אציילן אז די
 פרי איז די ערשטע דעם יאר צייטיג געווארן וואושר רייז
 בכורים אונ ער זאגט די פרי זאל זיין בכורים, אונ זיא
 נאקסט אייף דעם בוים פון זיא ווערט גוט צייטיג: (ג) ואשר יקח
 בוים פון זיא וועט זיין אין די מיט: ואין לק אלא פון שבקיד כמו שהיא
 ביין צייט אז נוי דר פון איז אין די צייט: ווארבת אליו.
 ניש די טובה וואס הקב"ה האט לוי געטאן: והגדת היום.
 זאגן די פסוקים פון די פרשה ואל עמי בעמים גיש צוויי
 אונ ער דעם געזאגט די פסוקים פון די פרשה, נאכדעם זענען
 פריינט זיי אויך צום פון. דארף ער גיש זאגן נאך אמאל
 געמען די קארב מיט פירות פון ביין האנט ולהקף אהוה ער
 דר בעל הבית האמ"ט דעם קארב אויף זיין האנט אונ דער

כרכות לע כבורים פה) ארס יורד לתוך ד שדה ורואה
 תאנה ה שכרה כורך עליה גמי לסמן וואמר הרי זו
 כבורים: (ג) אשר יהיה בימים ההם. אין לק אלא כן
 שניינד כמו שהיא: ואמרת אליו. (ספרי) שוהב וזאב
 טובה: הגדת היום. (עס) פעס אחת בשנה: ולא שתי
 פעמים: (ד) ולקח הבהן הפגא מידך. להקיף אחוה.
 כהן מניח ח ידו תחת יד הבעלים ומניף (ספרי סוכה מו):

רש"י ואדם ויבד אלהך שדדו ורואה תאנה שבקרה ווען אייגר
 גייט אריין אין זיין פעלד אונ ער זעמט אערשטע פויג
 ואדר איין אנדר פרי פון די זיבן מינים איז צייטיג געווארן.
 נאר פון דעסן צוועלף קען ער זיא נאך ניש אראפגעבן פון
 בוים טייף זיא דארף נאך נאקסן ופיהר עליה גסי לסיקו
 וויקולש ער ארוב די פרי מיט אשיריה צו אציילן אז די
 פרי איז די ערשטע דעם יאר צייטיג געווארן וואושר רייז
 בכורים אונ ער זאגט די פרי זאל זיין בכורים, אונ זיא
 נאקסט אייף דעם בוים פון זיא ווערט גוט צייטיג: (ג) ואשר יקח
 בוים פון זיא וועט זיין אין די מיט: ואין לק אלא פון שבקיד כמו שהיא
 ביין צייט אז נוי דר פון איז אין די צייט: ווארבת אליו.
 ניש די טובה וואס הקב"ה האט לוי געטאן: והגדת היום.
 זאגן די פסוקים פון די פרשה ואל עמי בעמים גיש צוויי
 אונ ער דעם געזאגט די פסוקים פון די פרשה, נאכדעם זענען
 פריינט זיי אויך צום פון. דארף ער גיש זאגן נאך אמאל
 געמען די קארב מיט פירות פון ביין האנט ולהקף אהוה ער
 דר בעל הבית האמ"ט דעם קארב אויף זיין האנט אונ דער

חכמים

מ: שבתות דברי הולאים אהדו: ד רליל מלח דאסית לל לא הליל
 אלא ולקח דברי הולאים: ה ללו יוקף תאנה אלא ה"ס שאל
 מינין ואל דקט תאנה לפי שמתיר להשקל יתר מכל כזר פירות:
 ו דלתיב לילי: לרף לומר סבי ובי קידס לכן לא ידע הקב"ה כל זאת
 שכל אל הארץ. כפי סוף מלכות הכהנים באפי: ו ס' אס היו לו
 פירות יתר ממשן אלה ויין אלה תמנה להשקל יתר מהשיי והוא
 ה"ס תימן התעכר לרובים וקורא ואלתיב כשתעכר תימן השני
 מכליו נ"כ א"ל לקרות פעם שנית והואכחו מדתתיב היום השמע
 מישועת דלתיב היום ליל: ח פירשתי ככרתו לו ופסחת תאנה

פירוש לתורה אלהים

דיין גאמ כי כתיב אל הארץ דס איך בין גיקומן אין די
 לאנד אשר נשבעתי ווס גאמ המ גישווארן צו אונרע
 עלמין ער זאל זיא אונ: געפן המ ער מקיים גיווען
 אונ האמ זיא אונ: גיגעען: (ד) ולקח הבהן אונ דער
 פון זאל געקן דעם קארב פון דיין האנד ויתני אונ

מצות השם

(תרו) הנדתי היום וגו'. דאס איז דיא מצוה פון סקרא
 בכורים דאס הייסט אז ער ברענגט כפורים ליינעם
 ער דיא פרשה פון ביכורים אונ דיא מצוה גייט אן אין דעם
 בית המקדש:

עסין עמן ויהי לא פ"ה הם כמו שפי הכל ויל לטליל מירי שבת
 א"י ועל זה פ"ה וזים השמים עמן לומר כאל ארלות ים וזים
 שכן עושים עמן לאסוף כרתי ישראל כל כויתם שיה כול עשין
 עמן והכל מירי קרא כלימורם שכן מכלין כיוורים אלא מפירות
 א"י ומשנה פירות ארץ ישראל כדלפינן מנ"ל דלרן ארץ והיו כאלו
 כחמו נתי כדלפי כפירות ככרת כוורים וית דכאל מירי כויתם
 דל"י שטלן עשין עמן ככרת"ב ככרת עק וחס כן חתי שפיר מה
 שפירש וית עמן ששמו ארז כתיב כ"י כ"י וזים שממן זכ ממן
 ענת הנסם וזים כוורים כ"כ ל"ט וית אגורי כ"י ומה ויתון גס כן

משלי יהודה

גיגעבן דעם ארעם מאן אונטן מיטאג, אונ קט אים נאט
 געמאקט, דער בעל הבית האט גיוואגט צום ארעם מאן
 דו זאלסט קומן מארנן וועסטו אויך דא עסין מיטאג, דר
 ארעם מאן האט געדאנקט דעם בעל הבית פון דעם צוזאג
 אויף מארנענדיגן מיטאג, אויף קארנען איז געקומן דר
 ארעם מאן צום מיטאג, ער האט גיגעען זאט, נאך דעם

עסין המ ער געדאנקט דעם בעל הבית פאר דעם מיטאג,
 דער

אלהיה: ה וענית ואמרת לפני ו
 יהוה אלהיה ארמי אבד אבי
 וירד מצרימה ויגר שם במתי
 מעט ויהי שם לפני גדול עצום
 ורב: וירעו אתנו המצרים ויענונו

ה ותתיב והימר קדם
 יי אלהיה לפני ארמאה
 בעא לאוכדא ית אפא
 ונתת למצרים ודר תמן
 בעם זער והוה תמן
 לעם רב פ קי ר
 וסגי: ו ואכאישו לנא
 מצרים: וענונו ונא

הו"א ופניו ושמתי מטה לנ ל: ומתי
 חונד כנוריס ט:

רשב"ם

אחד הם כאדם הנולה כדכתיב חמישי כשה אבד בקש סודך. כאן אבדתי הדי
 עמי. ורעיהם חסדי. כלומר פתחו לנוריה באר אבותינו לארץ הזאת ונתנו

לך סאדך ובדכתיב וירד כאשר התעור אחי אליהם מכת אבי לשון אבד ורעיהם
 רש"י

בית יהודה

הייבש-א"ף די קארב ועיני שיתו: (ה) ויבנתו. ולשון הרפת
 קלי) ער זאל זאגן די פסקים מיט אהזעק שטיממע: וארמי
 איבד אביו. זאגט רש"י (וכפר חבדי המגלים) ער דערמאנט
 די שובות וזאת הקבי"ה הט געזאגט מיט וידיו פון די ערשטע
 צייט. פון זעקב אביו. בוי זיין צייט (ארמי אבד אביו) דר
 ארמי הט פארלאזן ופארלענדט מיין פאטער זעקב ולקח גיש
 נאך זעקב הט ער געוואלט הרנגען אלע זעקב מיט זיינע
 וחיבתו ור' המגלים קאילו עשהו רעכונט אוף אים הקבי"ה לצי"ף
 (שעצט עיבדי ביכבים חושב להם הקבי"ה פחשקה פפעשה)
 ביי די פערקער רוס דינן צו די שטערן וזיס צו הקבי"ה עדר שלעכטע זאך זיס וזיס
 אונזר פאטער זעקב הט גענידערט אין מצרים. ער זאגט
 געזר אחרים באו עלינו לכחיתנו) נאך אקערע פיינד זענן
 למצרים: ווארעם נאכדעם האט זעקב גענידערט אין מצרים

(ה) וענית. ל' ט הרמת קול: ארמי אבד אבי. מוזיר
 סדלי המקום י ארמי אבד אבי לכן בקש לעקר את הכל
 כשרק אחר יעקב וכשכל עשה כ' לעשות השב לו המקום
 כאלו עש עזמות העולם עו"ל' ל חשב לכה הקב"ה מהכזה
 כמעשה: וירד מצרימה. ועוד אהרית מ' כאלו עלינו
 לבלותנו כשחרי ואת ירד יעקב למצרים: כבתי מעט.
 געזר את הכל קשרף אחר יעקב) ווען זען זען געזאגט
 נויבד אונט מיט זיינע קינדער די יודישע פאלק זאל אויף
 הט געטרעכט אזוי צו קאן צו זעקב צו פארלענדען אים
 ווי ער וואלט אז געזאגן. וויא ער וואלט אים פארלענדט
 ביי די פערקער רוס דינן צו די שטערן וזיס צו הקבי"ה עדר שלעכטע זאך זיס וזיס
 אונזר פאטער זעקב הט גענידערט אין מצרים. ער זאגט
 געזר אחרים באו עלינו לכחיתנו) נאך אקערע פיינד זענן
 למצרים: ווארעם נאכדעם האט זעקב גענידערט אין מצרים

דעה וקנים מבעלי התוספות

(ה) וענית ואמרה. קריאת הכתובים היא בקול רם אבל קריאת
 דודי טעשר בעדתי הקודש טן הבית היו בקול נמוך דלא כתיב
 וענית כי אם ואמרת ורה שישיר הדיים וידיו נמוך ומקרא
 רם תענה:

שפתי הכמנים
 וכשרת אמר והכחה מהכלל ולקח כהן העגל והכחו לפני מנחם
 ה' וגימור מודך ל' אלף מידך מנחם לביש נאמר כהן יד נאמר
 כעלים דלמדים יד מה ללון מנחם כדמפרט שם אף יד העגל לפני
 תיכפה וזהו מנחם דלמ' פריש' כפרק לולך ורעה שבעלים וזומים
 כשפת העגל וכהן מנחם ידו חתם שגיו של עגל וזעף דעבי שגיו
 פנייה ומסכה שחין תכונה וזה קול או שאל: והכל מי קראו לו שאלו מה:
 ה' לנודר כיון שחזיר חסדיו של הקב"ה כמון להם את
 כן מה זה דכתיב לודר דמשמע ע"ה אורב טועל יולח כלהו אמר מלמד את
 ל' זענו טה והלא לון הקב"ה מלרף מהסנה למעשה פ"ה מעבדו ל'פ' שהעיר כו' ר"ל אפי' בלא ע"ו והוא כישלאל הוא כן: מ' ר"ל
 פירוש התורה אלהים

הכח מניה ידו חתם יד עולם ממש משום דנבי שמים לכה עשה ופוליס
 ענייה ומסכה שחין תכונה וזה קול או שאל: והכל מי קראו לו שאלו מה:
 ה' לנודר כיון שחזיר חסדיו של הקב"ה כמון להם את
 כן מה זה דכתיב לודר דמשמע ע"ה אורב טועל יולח כלהו אמר מלמד את
 ל' זענו טה והלא לון הקב"ה מלרף מהסנה למעשה פ"ה מעבדו ל'פ' שהעיר כו' ר"ל אפי' בלא ע"ו והוא כישלאל הוא כן: מ' ר"ל
 פירוש התורה אלהים

זאל אים לייגען פר דעם מ'בם פון גאט דיין גאט:
 (ה) וענית און דו זאלסט שרייען ואמרת און דו זאלסט
 זאגן פר גאט דיין גאט ארמי אבד אבי לכן ארמי הט
 גימאכט פאר לירען מיין פאטער זעקב (וויי גימי
 און נאך אקערע זענן גיקומן פר לענדן אונז ויבד

מצות השם

(תורה) ואמרת לפני וגו'. דאס איז די מצוה און טען פאר גימ' עסין
 קרין פטיש' לפני ווען ער פארשט אוף אמת און ווידער און
 אמצוה או טען פאר גימ' עסין ווען טען אים פאט און ווידער און
 אמצוה או טען פאר גימ' גיגען פון בישר' לפני נאר אוף עסין
 און טרינקן אדער אוף אקערע זאכען וזאם עס איז פקנים דעם

דר בעיה תפית הט נאמט צום ארעם מאן, דו האסט נאך
 מיר שוין איין סארה גראנגט געכטן פאר דעם אייגענן
 מוסאג, צו זיס דאנקסטו טור איצט נאך אקמה' פר דעם
 משלי יהודא
 מ' ר"ל אפי' בלא ע"ו והוא כישלאל הוא כן: מ' ר"ל
 פירוש התורה אלהים

ה' הערה דער שפתי חכמים טרייבט דער יוד מצרימה מיט ארמי אבד אבי ועטן צוויי כענונערע זאכען, אבער פון עסק וטעם סען דאס איז
 צוזאמען איין נאך, דריבער ועטן מיר אויז זאגן, די נסרא זאגט אין ספתי שבה [ת' י'] אצטעט ואל ניט ענדערין איין מינד פון
 אלע קינדער, ווייל יעקב האט נעמאכט צו יוסף דאס יירשענע הסודיל אין ניווארין נודס די מירששאט פון די ברודר אייז אים בני יד האבין אים
 פארקויפט, און וועגן דעם איז יעקב מיט אלע קינדער געקומען אין מצרים, און וירן זענען געבליבען אין מצרים און פון דאס איז געשיגען (ווי
 עס שטייט אין די תורה), אין דער זאך איז שולדיג ביינען לכן, ווען לכן וואלט ניט געקומען צו יעקב, און מיר וואלט אים זינגען און זיין סאכטער
 דעל פאר אויב, וואלט יעקב געהאט איין ערליי קינדער, וואלט קיין סינדשאט ביינען צווישן די קינדער וואלט יעקב ניט געקומען וועגן אים
 מצרים, נאר ווייל לכן האט געקומען צו יעקב, און האט אים זינגען פאר אויב זיין סאכטער לאה איז ביינען צווישן די קינדער און איינשטאמט
 צווישן די קינדער בני יוסף און פארקויפט ניווארין אין מצרים און בני יעקב מיט די קינדער זענען געקומען אין מצרים, דריבער זאגט דער סאק ארמי
 זאכר אבי יודר מצרימה, וועגן לכן ארמי האט יעקב גענידערט אין מצרים, און וואס הקב"ה האט ניוואגט צו אברהם כי יג' ויהי ווען וגו', דאס
 איז ניט ביינען אברהם, טאר הקב"ה האט ניוואגט צו אברהם וואס עס וועט זיין [עס רס' לוח איהא באלשך ויל']:

וַיִּתְּנוּ עֲלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה: וַיִּנְצֹעַק
 אֱלֹהֵיהֶם אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ וַיִּשְׁמַע
 יְהוָה אֶת־קִלְנוּ וַיֵּרָא אֶת־עֲנֵנוּ
 וְאֶת־עֲמֻלְנוּ וְאֶת־לַחַצְנוּ: וַיּוֹצֵאֲנוּ
 יְהוָה מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֹרַע
 נְטוּיָה וּבִמְרָא גָדֹל וּבְאֲתוֹת
 וּבִמִּפְתִּים: וַיִּבְאֵנוּ אֶל־הַמָּקוֹם
 הַזֶּה וַיִּתֵּן־לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת
 אָרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדִבְשׁ: וְעַתָּה
 הִנֵּה הִבְאֵתִי אֶת־רַאשֵׁית פְּרֵי
 הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נָתַתָּה לִּי יְהוָה
 וְהִנְחֵתוּ לְפָנַי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

ויהבו עלנא פלחנא
 קשיא: ויצלעק
 אלהא דאבותנא וקביל
 צלונא ונרא
 קדמוהי עמלנא
 ולאותנא ודחקנא:
 ואפקנא יי ממצרים
 בידא תקיפא ובזרע
 מרומא ובחזוןא
 רבא ובאתין ובמפתין:
 ואיתנא לאתרא
 הדין ויהב פנא ית
 ארעא דנא ארעא
 עבדא חלב ודבש:
 וכען הא איתתי ית
 ריש אבא דארעא
 דיהבת לי ונתתנה
 הו"א ויכלו את ויבאו עד: אבא נחשו לי
 נחשו פל: ובחזון סוכה מן מות
 ית ממחוס פל:

בעל המורים
 (ע) ויכלנו אל המקום הזה. ויבאו חזר
 י"ד שנסעו אותו עשר נטיונות והכילו
 לאין:

רשב"ם

חזקיהו לנו: (י) ונחה הנה הבאיה את ראשית פרי האדמה אשר נתתה

בית יהודא

נאש) מיט ויבעציו מענטשן: (ו) אל הסקים יהוה. (וה) בית
 המקדש צו דעם ארץ מייגט מען צום בית המקדש: וינתן
 לנו את הארץ. (פסכשע) ער הט אונו געגעבן די לאנד,
 ארץ ישראל: (וי) ויהיגו. (מניד) דר פסקן זאגט אונו
 (שטנשו) אדער תפסת הכהן ואיתו בירו פשהא קרא וחור
 ער הט ויא אויסקגעווען. אונ ער האקט די קארב אין

שפתי חכמים

דמשת מנה זה סהארתי אוכד אכי וירד מלוינה וזה אלו ליט ועוד
 אחריס כו ועני כפני עלמו הוא: נ וחס כן כע"ל ל"ל הא דכתיב אל
 סמקיס היינו ב"ה אלל אלס פירוש דזיתן לנו את הארץ לזו כמשפטו
 פירוש להורת אלהים

כשכעיס נפס: (ע) אל המקום הזה. זה בית המקדש: ויתן
 לנו את הארץ. נ כמשפטו. נ והנחתו. מניד שנטנו
 אחר הנפת (ס"א הנחת) הכהן ס ולוחו בירו כשהוא קורא
 ובנין דער בע"ה היות געמט די קארב פון פלון נאקדעם ווי
 האנטן אין האנטן נען, ער זאגט די פסקים אונ, ער הייבט אויף די

היינו ויכלים לפוש אל המקום היינו ארץ ישראל: ס דל"כ והנחתו
 למה לי הרי כבר כתיב והייתו ובה דפירש חזון ומניף הכחות מהכל
 דמניין והנחתו מהייתו לפני כ"ה מה והייתו דרישא קדם הנחה ה"ו

פארבט ובאותות אונ מיט צייקען: וספסיס אונ מיט
 וואונד: (ט) ויביאנו אל הסקים הנה אונ ער דט אונו
 גיבראבט צו דעם ארץ מייגט מען דס ביהמ"ק ויין
 לנו אונ ער הט אונו געגעבן דס לאנד ארץ זבת אללאנד
 ווס ריגט מילך פון די ביהמות אונ האניק ריגט פון
 די טייטלין: (י) ונחה אונ אונדור האב איה גיבראבט
 דס ערשטע פון די פירות ווס וואקסען פון די ערד
 אשר ווס דו גאט האסט מיר געגעבן והייתו אונ דו
 זאלסט לייגן דעם קארב מיט די פירות פאר גאט
 יהודא

זאם גמאכט פשוט איה איצט ויער נגט די מוכה נוס דו
 האסט מיר גמאכט. איז דר דאנק איה פון שיפן הארצין,
 דס זעלביגע איז ביי די כבורים, אפילו מיט דעם דרמאנונג
 פון יציאת מצרים זענן מיר געוואנט. מיר זאגן אלע טאג
 צוויי קאה"ה אין קריאת שמע וציאת מצרים, פון דעסמטוען
 אין

ניענט אונ ווי האבין אונו גיפייניגט ויפט אונ האבן
 אויף אונו געגעבן שווערע ארביט: (ו) ונצעק אל יי
 אונ מיר האבין גישריגען צוא גאט דעם גאט פון
 אונזרע עלטערען וישפע האט גאט גיהערט אונזער
 קול וירא את עגבני אונ ער הט געזעהן אונזר פיין אונ
 אונזר טירקייט ואת לחצני אונ אונזר באצווינגניש:
 (ח) ויביאנו אונ גאט האט אונ ארויס געצונען פון
 מצרים מיט שטארקע מאכט וכורע נטויה אונ מיט
 אוס גישטרעקמען ארויס ובסודא גדול אונ מיט גרויס
 משלי

זעלביגן מיטאג, הט דר ארעם מאן גמאכט נעכטן ווען איה
 האב דיר גראנקט גין איה גווען זאט. האב איה נאך גיט
 גשפירט אין הארץ די גרוסקע טירקע פון מארנענדיגן מיטאג,
 הט דר דאנק גיט געקענט ויין און ווייס פון שיפן הארצין
 וויא איצט זא איה גין גווען הגברג אונ דו האסט מיר

אונקלוס

דברים כו תבוא קנא

והשתחית לפני יהוה אלהיך :
ואשמחת בכל־הטוב אשר נתן
לך יהוה אלהיך ולביתך אתה
והלוי והגר אשר בקרבך : ם שני
י כי תכלה לעשר את־כל־מעשר

קדם יי אלהיך ותסגור
קדם יי אלהיך יי ותחדי
בכל מבתא די יהב
ליך יי אלהיך ולאנש
ביתך את ולואי וגירא
די בינה : יכ ארי תשצי
לעשרא ית כל מעשר
הו"א ושמחת בכל פסחם לו עבדו יא :
ולקח גישון מו : כי חלה ליה יב
טובה אח : אח כל מעשר דמרים לו תמורה :

בעל המורים

(יא) ושמתה ככל הטוב . וסמך ליה כי תכלה לעשר שבטל המעשר
תבוא ככל הטוב כמו שדרש עשר בשביל שמתעשר : הטוב . עולה
כ"כ בשביל התורה שנחמה כ"כ חמיות : (יב) חללה

רש"י

והזור ומניף (ספרי בכורים פ"ג) : (יא) ושמתה בכל
הטוב . (בכורים פ"ג) מכלן אמרו חזן קורין מקרא
בכורים אלא בזמן שמחה ע מעלת ועד התב טלמס מלקט
תבואתו ופירותיו ויטע ושמנו אכל מהתב ואלך מביא וליטו
קורא : אתה והלוי . אף הלוי חייב בכורים אם נטעו
בתוך פ עריסה : והגר אשר בקרבך . (טס מכות יט)
מביא וליטו קורא צ שאינו יכול לומר לאנחיתו : (יב) כי
הכלה לעשר אתה כל מעשר תבואתך בשנה
השלישית . כשנמנור להפריש מעשרות על טהה השלישית ק
קבע זמן הכיעור והוידי בערב הפסח של טהה הרביעי' טהא'

רש"ם
הוכיח יהושע לישראל בעבר הנחר יסבו אבותכם משולם הרח . שר
לעשר את כל מעשר . ר"ח בנימי' כתב טל פסח :

בית יהודא

קארב נאך אמא' : (ויא ורשפחת כלל הסובו . זאנט רש"י
וכפין אקרו) פון זאנען האט פון לענאנטס יאן קורין פקרא
בבורים אלא זבון שפחת די פסקנים פון בבורים זיינעט פון
נאר אין די צייט ווען דר פקענטש איז פרייליך מיט זינע
תבואה און פרוקשען נוס ער האט אריינגענוקן פון פעלד
(היינו מצדד ער התב) דס איז פון שבעות ביז סופות (שאדס
פלקט תבואתו ופירותיו ויטע ושכט) אין די צייט געמט דר
פעקשט אריין צו זיך פון פעלד זינע תבואה און פרוקשן .
בויםאיי' זאך פסח (אלהיך אקב) אקב פון נאך סופות אונ
וויישר (מביא וליטו קורא) בריינגט ער בבורים אונ זיינעט
גיש די פסקנים : ועתה הלוי' . זאנט רש"י (אף הלוי חייב

בבורים אם נטעו בתוך עריסה) די לוי'ס ווס האבן געפלאנצט
זייערע פרוקשן : ויהגר אשר בקרבך . די גרים בריינגען
(שאינו יכלי לומר לאנחיתו) ווייל ער קען גיש זאגן הקב"ה האט
דאך הקב"ה די לאנד גיש געגעבן . ווייל זיינע אפטרען זענן נחוען גוים : (יב) ופי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה
השלישית . ווען דו וועמט ענדיגן צו מעשרין די א"ע מעשרות פון זיינע תבואות אין דעם דריטען יאר (בשנתבאר
להרשיש מעשרות של שנה השלישית) ווען דו וועמט ענדיגען אפצושיידן די מעשרות פון דריטן יאר קבע ווס ביימור
וירדי פקרב הפסח של שנה הרביעית) קבע האט געשטימט די צייט פון ארויסגעבען א"ע מעשרות פון זאנען אונ צו
זאנען ווען ורוי פשרתי הקורש מן הבית וגו' . דס זאל זיין ערב פסח פון פערשן יאר אין זאנען (שאנען) קוראום עס
שפתי חכמים

מניף אף וכו' : ע (דל"ט) מוז שמתה שייך כלן שבת ושמתה וכו'
הלא חזן נחליס גוים דליתקו לתומה . ל"כ' נכחן אמרו כו'
ולכן נמי גבי הלוי והגר ח"ו כמו במד' ט"ז שמתה מחייב לשמת
אוחס עקב כיון דלשמיס לוס . ל"כ' טמס סס מחייבים בכורים :
פ"י מ"ח עריסה : צ דקאש ל"ש"י ואל הגר חייב ככל המלות
כאמור' בתורה ופסולא חייב בכורים ולא סיס לו תלמי' אלא אתה
והלוי ומשני מביא וליטו קורא ולסלי חלקן : ק מ"י לא כשנמנור

בעל תבואת

(יא) ושמתה בכל הטוב . מכאן אמור רבותיה בפסחים בפרק
כל שנה כעצרת ועד התב טביא קורא דהוא זמן הבאה
הבכורים ולכן נקרא שביעית זמן הבכורים דכל התבואות
מתבכרות בין שני זמנים הללו . מתנ ועד הנוכה מביא דאדתי
איכא פירות ואינו קורא דלא שייך לטימר הנה הבאתי מראשית
פרי האדמה והשתא ליכא ראשית . מתנוכה ואלך אינו מביא
ואינו קורא דכתוב אשר תביא טארדך והשתא ליכא כלל
דאפילו לחיה שבשנה היא כלה באותו זמן : והגר אשר
בקרבך . היטב להח"ר יוסף קרא מה ענין גר אצל בכורים בפסחים בפרק
טובי למעשי גרים שאין להם חלק בארץ עד שבא אצל ר' יום טוב והדראה לו מדרש בריר דהראה במס' בכורים פרק אלו
מביא וליטו קורין שאין להם לו' אשר נשבע לאבותינו לתת לנו גר אם לא יהיה אמו משראל אמו משראל ואינו קורא וכשתוא
מתפלל בינו לבין עצמו אומר אלהי אבות ישראל ואם היתה אמו משראל אומר אלהינו ואלהינו אבותינו ואמר על הדא משנה
במלמוד ירושלמי תני ר' אבהו במס' ר' יהודה גר עצמו מביא וקורא שפסא מאי די אב הבון גוים נתתך לשעבר היית אב
לארם מכאן ואלך אב לכל הגוים אמר ר' יהושע בן לוי הלכה כר' יהודה אחא עובדא קיסר' ר' ואביר כר' יהודה :

פירוש לתורת אלהים

זיין גאט והשתחית אינ זאלסטם דיה בנקן פר גאט
זיין גאט : (יא) ושפחת אונ דוא זאלסטם דיה פרייען
מיט נאר דעם גוטץ ויאם גאט זיין גאט האט דיר
גייגען אהה והלוי והגר דו אונ דער לוי אונ דער גר

משלי

אין דר דאנך אויף יציאת מצרים גיש אזו היים ווי איצט
כיי די שמה ווען ער איז זאט גווארן פון א"ע תבואות
אונ פרוקשן נוס דעם האט אראפגענוקן און זינע פעלד אונ
געשקען . אונ דאס דריטע איז ווייל פון פיר גימט קען
אמארה זיין דר פקענטש זאל גיש פרום ווערן . ווי דר פסק

זאנט זאכ' ושבט ורשן ופנה א" אלהים אחרים . ער וועט
עסין אונ זאט זיין אונ וועט זיך קערין צו פערענדע געשעך
ואון נאך אונ זאט זיין אונ וועט זיך קערין צו פערענדע געשעך
ש'עקסט ווס זיי האבן גימאט אין מצרים . און די גוי'סע
טובה נוס הקב"ה האט זיי גמאקן מיט דעם אויסציייונג פו
מזמ"ח

דברים בו תבוא

אונקלוס

תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר ונתתה לאוי לנר ליתום

על־תתך בשנת תליתאה שנת מעשרא ותתן ללואי לגיורא ליתמא תו"א ונתתה לאוי לנר ליתום

רשב"ם

הבאיהם משם ונתתי להם : (וב שנת המעשר מעשר עני :

רש"י

בית יהודה

(דברים יד) מקלה שלם שנים תוליא וגו' ר' נאמר כאן מקץ ש ונאמר להלן (סס לא) מקץ שבע שנים לענין הקהל מה להלן רנל אף כאן רנל אי מה להלן חג הסוכות אף כאן חג הסוכות ת"ל כי תכלה לעשר מעשרות של שנה השלישית רנל שהמעשרות כליון וזוהו פסח שהרבה חילוטו שני שלקטיון אחר הסוכות מנאלו מעשרות של שלישית כליון כפסח של רביעית וכל מי שסעה מעשרותיו האריכו הכתוב לבערו מן הבית : שנת המעשר. שנה שאין נוהג בה אלא מעשר אחד ת משני מעשרות שנהגו בשתי שנים שלפניה שנה ראשונה ושניה של ששטה ונוהג בהן מעשר ראשון כמ"ש (במדבר יט) כי תקחו מלח בני ישראל את המעשר ומעשר שני שנאמר (לעיל יד) ואכלה למי ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך ויזהרך הרי ב' מעשרות וכל ולמדך כאלו בשנה השלישית שאין נוהג מאלוהן ב' מעשרות אלא האחד ואזוהי זה מעשר ראשון ותחת מעשר

שמיים אין פסוק (סקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתה) אין ענינו דב"י יאר זמ"ל פסוק ארסנעבן פון שטוב אלע מעשרות פון דיינע תבואה הנאמר פאן פסוק הנאמר דה"ל פסוק שבע שנים לענין הקהל דא ביי מעשרות זאגט דר פסוק דם זא"ז ויין מקץ, אונ דארטן ביי תקלה ואין סדרה גר"הן זאגט אויך דר פסוק מקץ, דר דין תקלה זא"ז ויין פסוק שבע שנים, אין סוף ויפן יאר פה לענין קהל אזו ווי דר דין תקלה, אין אום יום טוב (אף פאן רנ"ל) אזו דא ביי מעשרות ארסנעבן זא"ז אויך ויין יום טוב (אי מה דה"ל חג הסוכות) אויך ווא"ט מיינן אזו ווי די מנהג תקלה אין יום טוב סוכות ואף פאן חג הסוכות אזו ביי מעשרות זא"ז מען אויך ארזינעבן אלע מעשרות אום סוכות ותלמוד יומרו זאגט דר פסוק וכי תבנה לעשר מעשרות של שנה השלישית אזו דו וועסט ענדליך צו מעשרות פון דרישן יאר. מיינט מען (רנל שנתמערות פלין בו) דעם יום טוב וום אין אים ענדליך ויך די מעשרות (וורה פסח) אונ דם אזו דער יום עם זענן דא פיר בויהר וום מען נעמט אראפ פון זיי וזיערע פרויבן נאך סוכות, דארף מען נאך סוכות נענען פון זיי מעשר ונמצא מעשרות של שלישית פלין רביעית ענדליך מען די מעשרות נאך די פירות און האבן גענוואקסן דעם דרישן יאר פון ששטה פיר פסח וום אין פערטן יאר פון ששטה ונ"ל מי ששטה מעשרותיו דער מענשט וום קט פארבראטען וינע מעשרות ביי ויך אונ ער קט זיי נאך ניט גענעבן צו וועסן מען דארף זיי נעבן והעריכו דקתוב לבערו מן הבית) הייסט די תורה מען זא"ז אלע מעשרות ארסנעבן פון שטוב ביי ערב פסח פון פערטן יאר פון מעשר : ושנת המעשרו, מיינט מען (שנה שאין נוהג בה אלא מעשר אחד משני המעשרות שנהגו בגני שנים שפ"נה) דם אין יאר וום מען גאר איין ערליי מעשר. פון די צוויי מעשרות וום מען קט גענעבן אין די צוויי יאר וום זענען געווען פו דעם יאר *) (שנה ראשונה ושנה של ששטה נוהג בהן מעשר ראשון) דעם ערשטן יאר אונ דעם אנדערן יאר פון ששטה ניט מען די ערשטע צעטן פון הנדערט צום ישראלי את המעשר) ווען איר ורוחו וועט נעמען דעם מעשר פון די יודין וירושלם (שני) נאך אונזער מעשר ונאך אמא"ל צעהן נעמט מען אונ מען פירט דם און ערליי מעשר. וויא עם שטייט אין פסוק והכבדתי לך ה' אלהיך מעשר דגנך וירושלם וירושלם) דעם מעשר פון זיינע קארן אונ פון זיינע ויין אונ פון זיינע בויםמאיר והרי ב' מעשרות) אוי צוויי מעשרות ונא ולמדך כאן בשנה השלישית שאין נוהג מאתו ב' המעשרות אלא האחד) קומט דא דר פסוק אונ דערינא אונ, דעם דריטען יאר פון ששטה דארף מען גאר נעבן איין מעשר פון די צוויי מעשרות (ואיך זה מעשר ראשון) גאר דעם ערשטען מעשר וום מען ניט צום ר"י ותחת מעשר שני יתן מעשר

שפתי חכמים

ר רנ"ו מה להוכיח שיקבע זמן הכישר והיודי בערב פסח וספיקו זה כתיב בפרשת נראה בני מעשר : ש לאו וקרא כאן בפרשה זו אלא ר"ל נאמר על מעשר של שנה שלשית אין וזוהי כמו שכתוב כאן ונאמר שמדבר כאן גם כן כמעשר של שנה שלשית : ת דקסה למה קרא שנה שלשית שנת המעשר וזו שנה שנים שנה א' וז' חנוך סודך ילכו בה שלכו בה ונסה השלישית היא שנה שלשית של מעשר :

פירוש לתורת אלהים

לעשר ווען דו וועסט פו לערן צו מעשרין די אלע מעשרות פון דין תבואה בשנה השלישית אין דעם דריטען יאר פון ששטה וום דענסממאל אין שנת

משלי יהודה

מצינים, וועלן זיי ויך דערנענטערן צו הקב"ה אונ צו זיין תורה אונ מצות, דם מערשע איז צוגעוואנן זיך אין די מדה פון ענוות וצו זיין גייערטיג ביי ויך, ווי אנברחם אבינו קט גזאמט זאנטי גער נאפר, אויך פון ערר אונ אלש. משה אונ אהרן האבן גזאמט ונקחו מה, וואס זענן מיר, מיר זענן

*) הערה דער דין פון מעשר איז אויך דעם ערשטן יאר ון ששטה ניט מען מעשר ראשון צום לוי, אונ מעשר שני דריט מען און ירושלים, דעם צווייטן יאר פון ששטה ניט מען אויך מעשר ראשון צום לוי, מעשר שני טירט מען אין ירושלים, דעם דריטן יאר פון ששטה ניט מען מעשר ראשון צום לוי, אונ מעשר שני ניט מען ארבעט לייט, מעשר שני ניט מען ארבעט לייט, דעם וועסט אונ דעם פירטן יאר פון ששטה ניט מען מעשר ראשון צום לוי, אונ מעשר שני ניט מען ארבעט לייט, דעם וועסט אונ דעם פירטן יאר פון ששטה ניט מען מעשר ראשון צום לוי, אונ מעשר שני ניט מען ארבעט לייט, מעשר שני ניט :

וְלֹא־לְמַנְהַ וְאֶכְלוּ בְשַׁעֲרֶיךָ וּשְׂבָעוּ׃
 וַיֹּאמֶרְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּעֲרַתִּי
 הַקֶּדֶשׁ מִן־הַבַּיִת וְגַם נִתְּתוּ
 לְלֹוֹ וְלַגֵּר לִיתוֹם וְלֹא־לְמַנְהַ כְּכֹל־
 מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר צִוִּיתֵנִי לֹא־עֲבַרְתִּי

וְלֹא־לְמַנְהַ וְאֶכְלוּ בְשַׁעֲרֶיךָ וּשְׂבָעוּ׃
 וַיֹּאמֶרְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּעֲרַתִּי
 הַקֶּדֶשׁ מִן־הַבַּיִת וְגַם נִתְּתוּ
 לְלֹוֹ וְלַגֵּר לִיתוֹם וְלֹא־לְמַנְהַ כְּכֹל־
 מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר צִוִּיתֵנִי לֹא־עֲבַרְתִּי

ה' ואלו כבודו כבודו לה ויהוה טו
 ויטו פה מלפניו על עבדיו י: והוא ל: משה לו: נבדתי הקדש על המזבחים

(א) לא עברתי ומלכותי: בנינו עליה לא מן המזבחים על המזבחים: רשב"ם

(ב) לא עברתי ומלכותי: בנינו עליה לא מן המזבחים על המזבחים: רשב"ם

שני יתן מעשר עמי ממלחם כאלו: נחת ללוי: את אשר לו
 הרי מעשר ראשון: לגר ליתום ולאלמנה: זה מעשר עמי:
 ואכלו בשעריך ושבועו: מן להם א כדי שבעו (פאה י
 ספרי) מכלן אמרו לך פוחתין לעמי כגורן פחות מחלי קב
 ב הטיס וכי: (ג) ואמרת לפני ה' אלהיך: (סוטה
 לב) הכהונה ג נחת מעשרותיך: בערתי הקדש מן הבית:
 (ספרי) זה ה מעשר עמי ונעט רבעי ד ולמדך טהס סהה
 מעשרותי של עמי עמי ה ולא העלם ליתומים שלריך
 להעלותם עשיו: וגם נתייתו ללוי: (סס) זה מעשר ראשון
 וגם לרכות תרומה וזכורים: ולגר ליתום ולאלמנה:
 זה מעשר עמי: ככל מצורתך: נחתים כסדרן לא הקדמתי
 תרומה לזכורים ולא מעשר לתרומה ולא עמי לראשון שהתרומה

אמאם ויין ווי עס שפייט אן סתקת פאה פרק חו: (יג) והאמת לפני ה' אלהיו: דו זאלסט זאגן ער האביה
 והתורה שנתת בשעריך: דו זאלסט אויסרעבענען אלע
 זיי געגעבן: דו זאלסט זאגן: ובערתי הקדש מן הבית: איך
 הנסע ללוי וירושלם מינים מן מעשר שני און נסע
 לירושלם די הורה לרענס דרך אויב ער הט פארהאלטן די
 הם זיי נים גיבראט אין וירושלם ובערתי הקדש מן הבית
 ונכס נהתי ללוי: איך האב דעם לוי איך געגעבן ער מעשר
 ונכס ללוי תרומה וזכורים) נכס: דעם לוי איך: און דעם
 זה מעשר עמי צו גרים און יתומים און אלמנות האב איך
 איך האב געזאגן זיי די האבט געזאגט נחתים כסדרן
 ראשון: מעשר שני ודר מעשר עמי ואל הקדמתי תרומה
 ולא מעשר לזכורים) איך האב נים געגעבן תרומה פריער פר כבודים
 ולא מעשר לזכורים) איך האב נים געגעבן מעשר פריער פר

שפתי חכמים

כניס של מעשר ומתוך כנה שזין טוב טי: א קיה לכדי וכי אם
 אינו רזה ללבו מה לעשות: לם חן לו כו' עשה מה בעליך ים לעבות:
 ב טהור טים עשר ביזם אל בערם לרין לן לו קי וקוף כגורן
 לרין לן לו ה' קי חטים אל בער אינו לן לו ה' קי בער
 יכל ליק גר לזכרים מה שדכס: סתרות רחוקים לו טיה:
 ג לזכרים התייר אל לך: דעם לו חן ה' לזכר ואמרת לה' אלהיך
 מתי לפני מנו דמתי לעיל גי סתת כזורים (ג) לא כחשמו

פירוש לתורת אלהים

אין דיינע שפעט און זאלין זאט זיין דו זאלסט זיי
 געבן זיין זאלין זיך קאנן אן זעטין דער מיט ווייר
 ער דארף נים געבן מעשר שני זאל ער געגען
 מעשר עמי: (ג) ואמרת לפני ה' אלהיך און דו זאלסט
 זאגן פאר גייט זיין זאט בערתי איך האב אויס
 גיקאמט דיא הייליגע זאגן פון דעם הויו (שין כ"י)

(*) הערה דער דין אין א איינער מלאגט אבות: די פירוש וואס וואקסן אויף דעם טייט דעם ערשטן יאר: הייסן: נסע רבני רזא סתריס ימיה סק
 עבן אין נים הווא האבן פון זיי: די פירוש וואס וואקסן אויף דעם טייט דעם ערשטן יאר: הייסן: נסע רבני רזא סתריס ימיה סק
 מלאגט: דארף סקן די פירוש היינעקן אין ירושלים: ארער מן פארשט (מטן ביישראם) דעם פירוש אויך: נעלט און דאס נעלט פריינט סמן אין
 ירושלים און פאר דעם נעלט קושט מן עכטונאר אין ירושלים און פון עס אין ירושלים: און אוי פוהה מן סים מעשר שני:

דברים כו תבוא

אונקלוס

ממצותיך ולא שכחתי: יד לא אכלתי באני ממנו ולא בערתי ממנו בטמא ולא נתתי ממנו למת

מפוקדריך ולא אתנשיתי:
יד לא אכלתי באכלי
מגפה ולא פלתי מגפה
בדמסאבדו יחבית מגפה
תרוא לא אכלתי מעשר שי עב יבמות עב עד
מכות יש: ולא נתתי יבמות עד:

רשב"ם

מספרתו לשקר לפני הקב"ה: (יד) לא אכלתי מאני. כמו ידו חשבנה
אנו סמון טבול. מצאתי און לי לפי משאש:
כו: למת. ב' דין ויחד אל הכבו למת ולא תגדלו לו כלומר לא נתתי ממנו לגורד מת לא לנכוחת ולא למקרימות:

בעל המוריס

(יד) ולא נתתי. ב' דין ויחד ולא נתתי לחטוף מבי זה הוא שדרשו
בשפיר לא שכחתי מלחכיר שמך עליו ומלכרך פי' בדרו לא חטאתי
כו: למת. ב' דין ויחד אל הכבו למת ולא תגדלו לו כלומר לא נתתי ממנו לגורד מת לא לנכוחת ולא למקרימות:

בית יהודה

קריער פה מעשר ראשון וששיתיה קריה ראשית תרומה
צויעם קערפון ראשית ושתיא ראשונה משעשה דין פארך
ווי עם נערמט ביינע קארן דארף מען דם נרשע געבן
הרומה ונהרוב) און עם ששית און פסקו (לפאהק דרשק לא
הרומה) ביינע כבורים און די תרומה זאלסט גיט פאר-
שפעטיגן (לא קשנה את הפרו) זאלסט גיט ענדערן דעם
סדר. זאלסט גיט געבן וום קריער שפעטר און גיט וום
שפעטר פריער: ולא עברתי מסצותיך. מינט מען ולא הפרשתי
כסין על שאני כינו) איה האב גיט געגעבן תרומה און
קעשר פון איין קיין אויף דעם אנדערן קיין. גיט פון וויין
אויף גערשטן. גיט פון גערשטן אויף וויין. און גיט פון
אנדערע צוויי מינים ווען הדרש על הלשון און איה האב גיט
געגעבן תרומה און קעשר פון גיט תבואה אויף ארבע
תבואה און גיט פון ארבע תבואה אויף גיט תבואה,
אפילו ווען ביינע זענן פון דעם זעלבנען קיין (ולא פן התירש
פון אפגעשניטענע תבואה אויף די תבואה וום איז נאך
די תבואה וואס איז נאך בהעפס צו די ערד אויף די תבואה
הפעשיותו. ווען איה האב געגעבן תרומה און מעשר האב
אכלתי באוני סבטו. איה האב גיט געגעבן פון דעם מעשר
וויין מיר אז און איה גיט געבן קעשר שני. ווען עם
נאך אים וויין שבעה. פון שפעטער ביו נאך די קבורה הייסט מען אאונן: וי'לא בדיתי סבטו ספסאן. מינט מען
נפן שאני קטא והיא איה גיט ווען איה ביו געווען קטא
סוי ווען איה ביו געווען סהור און דיא תרומה איז געווען
געווארן מען זאל גיט געבן תרומה ווען מען איז קטא ארץ
ל'א'כ' ב'שד'ק: וז אכילת סוכא'ה דוא סארקט גיט עסין אין
קטא (כפי שנאמר בפסוקי היתר'שון) ווי עם ששית ביי
השחרור דוא מענטש אים געבן אין ביינע ששעט וואו די ווייסט,
אך תרומה ולא חיבל לאכול דרך אכילת שעיריך האכיר בקטב
אשהרו ווי אנדערע זאקען וום מען געבן אין ביינע ששעט
אויס: וילא נתתי ממנו לגורד: איה האב גיט געגעבן פון דעם
מעשר שני צו אמת (נעשית לו ארון ומקריבין) מען זאל מאקען
שפתי חכמים

קריה ראשית ז' שהיא ראשונה ומעשה דין וכתיב (שמות כב)
מלאחך ודמעך לא תחמר לה תשנה את הסדר: לא
עברתי ממצותיך. לא הפרשתי מומין על שאני מיטח
ומן הודש על הישן (ולא מן החלום על המחוכר ולא מן
המחוכר על החלום): ולא שכחתי. מלכרך על הפרשת
ש מעשרות: (יד) לא אכלתי באני ממנו. מלאך
שאסור י לאוין: ולא בערתי ממנו בטמא. בין שאני
עמא יהיא טבור כ' בין שאני טבור והוא עמא ויכין הוואר ל'
על כך (לעיל יב) לא תוכל לאכול בשעריך (יבמות על מכות
י) זו אכילת טומאה כמו שאל' בשפולי המוקדשים (לעיל טו)
בשעריך תאכלנו הטמא והטהור וגו' אבל זה לא תוכל לאכול
דרך אכילת שעריך החמוז במקום אחר: ולא נתתי ממנו
למת. (ספרי) לעשות לו ס ארון ומקריבין: שמעתי
על המקריבין) און איה האב גיט געגעבן תרומה און קעשר
בהעפס צו דיא ערד (ולא פן התירש על התירש) און גיט פון
ועבן אפגעשניטענע תבואה וום איז נאך די תבואה וואס איז
איה גיט פארגעבן צו מאקען אפריקה ועיין שיחון: (יד) ולא
אכלתי באוני סבטו. איה האב גיט געגעבן פון דעם מעשר
וויין מיר אז און איה גיט געבן קעשר שני. ווען עם
נאך אים וויין שבעה. פון שפעטער ביו נאך די קבורה הייסט מען אאונן: וי'לא בדיתי סבטו ספסאן. מינט מען
נפן שאני קטא והיא איה גיט ווען איה ביו געווען קטא
סוי ווען איה ביו געווען סהור און דיא תרומה איז געווען
געווארן מען זאל גיט געבן תרומה ווען מען איז קטא ארץ
ל'א'כ' ב'שד'ק: וז אכילת סוכא'ה דוא סארקט גיט עסין אין
קטא (כפי שנאמר בפסוקי היתר'שון) ווי עם ששית ביי
השחרור דוא מענטש אים געבן אין ביינע ששעט וואו די ווייסט,
אך תרומה ולא חיבל לאכול דרך אכילת שעיריך האכיר בקטב
אשהרו ווי אנדערע זאקען וום מען געבן אין ביינע ששעט
אויס: וילא נתתי ממנו לגורד: איה האב גיט געגעבן פון דעם
מעשר שני צו אמת (נעשית לו ארון ומקריבין) מען זאל מאקען
שפתי חכמים

שפתי חכמים

זכורו אלן בכורי רב"ש הורס בפי' ולא כל איש שמעתא גמירי:
ז' ר'נן כוה הין תפילה התורה על הדרכות פי' חסין על שערין:
ש' כ' הר"ם פי' מלכרך נאספת כעת הפרשת מעשרות ולא מלכרך
בדעת הפרשת מעשרות שחיה ויסח הכרמת שחוקו אש' כנסת הגדולה
בבכית על החלום אינו מותרת: י' (קרי'ה) לא יאכל מתי' נית
אכל אכל לא אכל ואלעס שהידיו הוא בכל המעשרות והתרומות
כמו שדרשו רז"ל מקרא דום' נתתי וגומר כדלעיל מ"ח מלה ממש

פירוש לתורת אלהים

מאכן אכער דעם אפ שידונג פון מעשר: (יד) לא
אכלתי איה האב גיט געבן אין מיין מרוערקיית פון
דעם מעשר ולא בגרתי און איה האב גיט אוסערקומט
פון דעם מעשר איה האב אים גיט געגעבן ווען איה
מצות

השם
געווען איה האב פון דעם גישט געגעבן צו אמת אויף איין
ארון און מקריבין איה האב צו נקייטם וואס הש"ת הייסט
און וויא ויינע מצות זאגען:

מותר (תרח תרח חרי) ולא נתתי ככנו למת. דם איז די מצוה ווען
איינער איז אין אונן קאר ער גיט געבן פון
קעשר. איה האב אים גיט אויס גירומט ווען איה ביו קטא

שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵי עֲשִׂיתִי
כָּכָל אֲשֶׁר צִוִּיתַנִּי: מו הַשְׁקִיפָה
מִמַּעוֹן קְדֹשׁ מִן־הַשָּׁמַיִם וּבְרַךְ
אֶת־עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְאֶת
הָאָדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ כִּי אֲשֶׁר
נִשְׁבַּעְתָּ לְאֲבוֹתֵינוּ אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב
וְדָבָשׁ: ס שְׁלִישִׁי מִזֶּה הַיּוֹם הַזֶּה יְהוָה

לְמִית בְּבִלְיִת לְמִימְרָא
דִּי אֱלֹהֵי עֲבָדִית כְּכָל
דִּי פִקְדַתִּנִּי: מו אֶתְּכִי
מִמַּדּוֹר קְדֹשׁ מִן שָׁמַיָא
וּבְרַךְ יִת עַמְךָ יִת
יִשְׂרָאֵל וְיִת אֶרְעָא דִּי
יְהֻבֵת לְנָא כְּמָא דִּי
כְּנִימְתָא לְאֲבֹהֵתְנָא אֶרֶע
עֲבָדָא חֶלֶב וְדָבָשׁ:
סו יוֹמָא הַדִּין יִי אֱלֹהֵךָ
ה'ו"א הקטנה עמך מן פיה עמך יב
כיום ה'ק עמך כ'
בעל הטורים
(טו) הקטנה עולה בני"ק. כלומר
השקפה מנהלך ת"ק סנה שמעתי ללך. ו
הואל וברך את בית עמך זה שרעש בכפרי וברך את ישראל כגנים ובגנות היינו כולל וברך את בית עמך. את האלהים בעל ונוער היינו
וברך את נחלתך: ונת חלב ודבש. וסמך ליה (טו) היום הזה ה' אלהיך מלך לעשות. רמו למה שנאמר יתן להם אלהים ביום בעבור ימרו

בית יהודא
פון זינגענעוועגן אקאסן און תכריכין ולישעתי בקול ה' אלהי.
איה האב געהערט די שטייבן פון הקב"ה יקראימי בית
הבחינה איה האב געבראכט אין בית המקדש ווס געהער
צום בית המקדש נישתי בכל אשר צויהני. איה האב געזאן
אלץ ווי דו האסט מיר געקאפן לשמתי ולישעתי בו איה
האב מיר געפרייט און האב פרייזיך געמאכט אנדערע
מינשטן מיט דעם געטור זשני: (סו) וישקפה סעילו קרשו.
זאלסט הוקן פון דיין הייליגע וואונג: געשני פה שגרת
עלינו מיר האפן געזאן ווס דו האסט וורר געווען און אונז
לשארות אם בחיילי תלכו ונתתי לשמיכם בעתם רוא האסט
איה געבן אייער רעגן אין וייסר צייט. ווען מען וועט אים
געזאן וישאר נהנה לנו באשר נשבעת לאבותינו. דו זאלסט
געבן וקניית ארץ זבת חלב ודבש און דו האסט אונז געגעבן
אלאנד ווס אין איר רינג ביזך פון די בהמות און האניק פון די שייטלען: (סו) והיום הזה ה' אלהיך מצורו. משה זאגט
צו די יודן וככל יום יהי בעיניך הדישום דיא מצות פון הקב"ה זאל זיין ביי דיר אלע סאג ווי גייע ופאלו בו ביום

שפתי חכמים

והיכין מהו של מלוא וכל שכן של חול ועי' בקל"ט: ג דאם לא כן
מתיל שמתי קול ה' הרי כבר הוירע שקיים כל מה שיהיה עליו
ופשטור וכל מה שהויר עליו וזוהו הטעם עלמו דרשו בני עשיתי
ככל אשר יויתי שמתי ושימתי כ'. רל"א: ס ר"ל אחרי: י
דל"כ מה חקם לחלה זו. לכאן אלף מכין עשיתי כו ראו לך

פירוש לתורת אלהים

קול פון גאט מיין געשתי איה האב אלעס
גיטאן און וויא דו האסט מיר גיבאמן: (סו) השקפה
קוק פון דיין הייליג וואונג פון דעם הימל (י"ג)
יבד און בענש דיין פאלק ישראל ואת הארצה און
די ערר ווס דו האסט אונז געגעבן פענש עם זאל

משלים על התורה

(סו) היום הזה וגו'. דעם סאג געביט דיר הקב"ה צו סאהן
די חקים און די שפטים, ביו איצט ווען איר זייט
געווען אין דר ברך, קם איר די חקים און משפטים נאר
געדארפט לערנען, ווייל פיל רינגס האט איר ניט געקענט
סאהן אין דר ברך, אבער איצט אז איר קומט אין ארץ
ישראל, די ערר וועט איר קענן סאהן אלע מצות. נאר נאך
אין סצורה איר דא היינט צו סאהן וואס איר דארפט זיא
סאהן מיט איישר גאנצע הארץ און מיט אייער גאנצע
לעבן. קם איו תפלה, ווען איר וועט קוקן אין ארץ ישראל

לעשית מה שהנחתו אל עלים חלה היא ואל נמ"ס הלאם ודכ"ט:
פ ר"ל כמה שמוסף מלת לחת לנו כו' ששכונת לא סוכר לכן ונת
חלב ודבש וי"כ איה כתיב הכא כאשר נשבעת וגומר ל"ט לחת
לנו כלומר כאשר נשבעת לחת לאבותינו וקיימת ההשבעה ששכנת
ליוצאי מצרים לחת להם לכן ונת חלב ודבש וי"כ וי"כ וי"כ וי"כ וי"כ

אונקלוס

דברים כו כז תבוא

קנר

וּמִשְׁפָּטָיו וְלִשְׁמַע בְּקֻלּוֹ: יי וַיְהִי הַיּוֹם
הַאֲמִירָה הַיּוֹם לַהֲיוֹת לֹא לְעַם
סוּלָה כַּאֲשֶׁר דִּבְרַתְךָ וְלִשְׁמֹר
כָּל־מִצְוֹתָיו: יט וְלִתְהַיְתֶךָ עֲלִיּוֹן עַל
כָּל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עָשָׂה לְתַהַלְּתָהּ
וְלִשְׁמֹר וְלִתְפָאֶרֶת וְלַהֲיוֹתְךָ עִם־
קֹדֶשׁ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבְרַתְךָ:
פ רַב־עֵי כֹז וַיְצַו מֹשֶׁה וְזָקְנֵי יִשְׂרָאֵל

במיטרה: יי ויג המבך
יזמא דין למחוי לה לעם
חביב כמא די מליד קה
ולמפר כל פקודווי:
יט ולמתנה עלצה על
כל עממיא די עבד
לתשבחא ורשום ולרכו
ולמתנה עם קדיש קדם
יז אלהך כמא די מליד:
יט ופקיד משה וסבי
ישראל ית עמא למיטר
רשב"ם

מאמיו: (ח) יום הוא האמיר: המבקר
שאבחר: נבצחית שחורה לו לשם לציטעיה
נסים ונבירות שנהצח ליהות לו לשם:
האבחר מאשרי'רא בלעז:

ת"א ו' האמיר נבצחית שחורה לו לשם לציטעיה
נסים ונבירות שנהצח ליהות לו לשם:
האבחר מאשרי'רא בלעז:

בעל המורים

את חקויו ומוטותיו זה סדר קדשים מולד נקרבנות לכתיב כהו אלה המלות ומשפטיו זה סדר נקיון ולשמוע בקולו זה סדר סדרות
לכתיב כהו אמרות כל אמרות טהורות וכנגד אור' דברים להיות לו לשם סגולה ולחזק עליון להלה ולשם ולתפארת והיות
עם קדוש (ט) ולתקן מליון דעו ולתפארת עמיה קדש'ה להיות עמיה כדל כל ליקו ולקו' שמוה עמיה מעשרים להקב'ה כחלתם מחזרה להם
לשם הוא לשם לתפארת והיותו דלמנוין עמיה קדש'ה להיות עמיה כדל כל ליקו ולקו' שמוה עמיה מעשרים להקב'ה כחלתם מחזרה להם
אלו לו שם שמוח חילין כדכתיב ונקיון לו כל טעו בקלים נק' שה'ם לית וכנגדו בקול הכי'ים: אמר עשה בנימתי' כשעם
למוט: ולהתקן: מסר'ו שאין בויות קדש'תן נכרת ל'כ כעוה': קדש: מסר ויו' ל' קדש עמנוך נעט למוט ויקדשו חוק' למעלה
וקן ר'פ קדוש ישראל קדושי: ולהיות עם קדוש ומוקד' ליה' (א) וזלו וטה' אזהרה לנדי שיעקר לקדש עמנוך:

בית יהודה

ווי עם ששיתו אין פסוק (ותאמרו כל פועלי אה) אלע מעקשן
נוס טהורה אימקרבט לויבן זיה' אוי דערשטיג'ש אין פסוק
(את ה' הקאב'ת היום) דו האקט היינט געלויבט הקב'ה ויה'
(יח) ופאשר דבר קדו' אויז ויל הקב'ה האט צו דיר ג'רעט
(יט) וליהותק עם קדוש כאשר דבר'ו: דו זאלסט זיין אהלייליג
פירושו להורת אלהים

פאלק לוי אלהיך צו נאם דין נאם דורך דעם נואם
דו וועסט היימין ויינע מצות וועסטו ווערן אהייליג
פאלק פאשר דבר אזוי וויא ער האט צו דיר ג'רעט
(והיינט) אוי מייטש אר: זאלט זיין צו מיר אהייליג
פאלק: (א) ויצו משה און משה מיט די אלצטע פון
די ישראל האבן גיבאמען דם פאלק לאמר אזוי צו

על התורה משלים

מעקש ואל גיט מינון דר עיקר תפלה הם מען מתקן נוען
נוען מען איז אין אצרה חיו' ווי מען איז נוען אין מצרים.
נוען מיר ונהן למשל אויכר איז נקוין צו פארן פון ווען.
הם מען אים נפרעט אויב די וועג איז זיכער פון ג'ג'ים.
פון ג'בים, הם ער גיזאנט די וועג איז נאמן רהיה און
זיכער, איר מעקש פארן אויף דעם וועג, עם נוען אייך
קוין ש'עקסטס נפרעט, אויף פארן איז נאך אייך נקוין
פון דעם מען האבן אים ג'פרענט נוס אים הם נפראטן אין
ער נאנט צו זיין ווייב און קינד'ר לויבט צו הקב'ה אז איר
זעהט מיר' לעבעדיג, און ער האט צוזאמן גערופן זיינע
נושע פרינד' און האט ג'עקעמטש נאמ'ל, און הם ג'עבען
צדקה, מען האט אים ג'פרענט נוס אים הם נפראטן אין
נוען, האט ער צו זיין ג'זאנט אייך קען אייך נאך גיט
אויסרעצייג'ן דעם מסר נוס הקב'ה הם מיט מיר נפראטן.
נאך פקודו' וועל' אייך אייך נאמען, ג'ל'גים האבן מיר
געמאכט און האבן מיר געברענג' און נאך מיר צו הרנגן.
פ'ל'צינג האבן זיי דערנעקן זעל'ר גייטן, ג'לייך וויא די
נעל.על.ער

את העם לאמר שמוך את כל
 המצוה אשר אנכי מצוה אתכם
 היום: ויהי ביום אשר תעברו
 את הירדן אל הארץ אשר יהיה
 אלהיה נתן לך והקמת לך אבנים
 גדולות ושדת אתם בשיר:
 וכתבת עליהן את כל דברי
 התורה הזאת בעברך למען
 אשר תבא אל הארץ אשר יהיה

מר ית פל תפקדמא
 די אגא מפקד יתכון
 יומא דין: ויהי ביומא
 די תעברון ית ירדנא
 לארעא דיי אלהך יהב
 לך ותקים לך אבנין
 גדולין ותסוד יתהון
 פסידא: ונתת לך ב
 עליהון ית כל פתגמי
 אורייתא דרא במעברך
 בדיך די תעור לארעא
 דיי אלהך יהב לך
 ארעא עבדא חלב ודבש

ת"א ויהי כיום סס"ג

בעל הטורים

(כ) ויקמת לך. כ' נסוי' ויקמת לך אבנים גדולות ויקמת את המסכן וזמר שקול לסם הקמת חלו האבנים כהקמת המסכן:

רש"י

בית יהודה

דבר. (ויקרא כ) והייתם לי קדושים: (ה) שמוך את כל המצוה. לשון הווה ת גדל'ס כלשו (כעכאכטענד): (כ) והקמת לך. בירדן ואח"כ תניילו נסם אחרות ותכנו מהן מוכה כהר עיבל נמלאת אחת אומר שלשה מיני אבנים היו א שנים עשר בירדן וכנגדו כנגלו וכנגדו כהר עיבל בר עיבל) אג איר וועט בויען פון די שטיינר אונזער אויף זעהן מיר דאקסן זעבן געווען דריישר'לי שטיינער (שנים עשר צווערף שטיינער זעבן געווען אין גר'לי וינגר'ו ברה עיבל)

קאמ'ק ווי הקביה הם גערעט (והקמ'ס לוי קדושים איר זאל'ס זיין צו מיר הייליג: (א) וישמר את כל המצוה. זאגט רש"י ולשון דעה זאל'ס אייביג היטען צו פאן די מצוה: (ב) ויקמת לך. (וכר'ך דו זאל'ס אויפשטעלן אין ירדן גרוסע שטיינער (ואחר כך תוציא אבנים אחרות) גאכרעם זאל'ס איר ארויסקעמן פון ירדן אנדערע שטיינער (ותבני פהו כותב דעם בארד ערב' (וכצאת אתה אחר' שלשה מיני אבנים היו) בירדן צווערף שטיינער זעבן געווען אין ירדן (והנגדו כנגלו)

שפתי

א"י ועל אמת אבנים ככח מחלטה כהר עיבל כל החורה ומשום דכתיב כיוסעט שני מיני אבנים דיינו ירדן ונגלו משה נקט רש"י מחלטה שני מקומות אלו א"ע"ס שמתחלה הקימו אותן כהר עיבל כיון שקלטו אותן ולקחו וסקימו אותם כנגלו משה נקטינהו כהר עיבל כמכ רש"י כדלחא כמכתיב סופה דהתם מביא הקרא דספר יהושע ו' מיני אבנים שכתב רש"י ר"ל ג' מיני מקומות וזו א"י יחוללו קשיית החל'ס

יבטחו שדכן ללמה (רש"י מביא ד"ס): ת פי הויה שומר המלוס כוונת חסד ל' ל' לוי דלכ' הויה לוקח הש"ן כוונת וכן לפרש שז"א מקור דלם כן שמוי תשומר כענין כנו פותח פתח נתן תתן לר"ס: וכן הנקראות דהכא ל' מוכה מדי אלא מן המקראות שבישע מוכה הכל דכיוסע כתיב שנים עשר אבנים הקימו בירדן כמקום כשת הכלי הכהנים ושנים עשר אבנים הקימו כנגלו כמלון רלשון של

פירוש לתורה אלהים

אונ דו זאל'ס זיי בלשמי'רען מיט קאל'ך: (ג) וכתבת אונ דו זאל'סם אוף זיי שרייבן נאר די רייד פון די קם תורה כנגדך ווען דו וועסט אייבך פארן דעם ירדן לפמן פון וועגן אשר תבא דו זאל'סם קומן צום לאנד וזאם גאט ביין גאט גיט דיר ארץ ובה אלאנד וזאם

זאגן שומר הימ המיד די מצוה ווס איה גיב'ס אייך לייב'ט: (ב) ויהי אונ עם וועט זיין אין דעם סאג ווס איר וועט אייבך פארן דעם ירדן אל הארץ צו די לאנד ווס גאט דיין גאט גיט דיר ויהבתי לך זאל'סמו דיר אין ירדן אוף שמעל'ין גרוסע שטיינער ושרת

משלים על התורה

איר וזכה זיין צו א"ע טובות וועגן די מצוה פון כבודים ווי דר מדרש זאגט וועל'ך יוד עם דב געבריינגט כבודים ווי דר דין. איו ארויסגעבאגן איינשיסעט פון הימ'ע' אונ קם גאז'ט דו זאל'סם זוכה זיין אייך דעם אנדערן יאהר נאך אמאה'ל בריינגען כבודים. אבער היים תהו. היינט ווען איר וו'ס אין ערבית סואב. אונ גאכרעם ווען דר בית המקדש וועט ניש זיין אונ איר וועט זיין אין גלות. איר וועט ניש אהבען כבודים זאל'ס איר היטען דיא עבודה מיט אייבך נאנצען הארצען אג מיט אייבך גאנצען לעבען. דאם איו תפלה. ווייל דיא תפלה וועט זיין פאר אייך איין גרויסע סוכה צום גוף אונ צו דיא נשמה:

זע'ר וזאל'סן געשיקט כנאמן פון הימ'ע' מיה צו רעספ'ון דר גרויסע אונטראפ'ן. די זע'ר האבן מיה אונגעבונדן. אונ בין מיט די שווערסטע קעמפן אג מיט שרעק נאמן אהיים. וועלן מיר זעהן ווער דארף מעהר לזיבן הקביה. געויעס דר ערשטן. ווייל הקביה קם אים גרעסעס אפילו פון שרעק אויך. מר איו גנאנגן זיין וועגן זיכער אג רהובי. רס זע'רביגע דארף זיין ביי יעדער קעמפ'ט וזאם ער איו רהובי. אונ איו בונדן. אונ קם פרנסה. דארף ער פארן צוויי זאכען. דאנקען הקביה מר די טובות פון יעדער סאג אונ בעשן אויף ווייטער הקביה זאל'ס מיט אים אהן חסד. דרייבן קם משה רבינו זאגט צו די יודן ווען איר וועט קומן אין ארץ ישראל וועט איו בריינגען כבודים. וועט

אונקלוס

דברים כז תבוא

קנה

אלהיה | נתן לך ארץ זבת חלב
 ודבש כאשר דבר יהוה אלהי
 אבתיך לך: והיה בעבדכם
 את הירדן תקימו את האבנים
 האלה אשר אנכי מצוה אתכם
 היום בחר עיבל ושרת אותם
 בשיר: והבנית שם מזבח ליהוה
 אלהיך מזבח אבנים לא תנוף
 עליהם ברזל: אבנים שלמות
 תבנה את מזבח יהוה אלהיך
 והעלית עליו עולת ליהוה אלהיך:
 וזבחת שלמים ואכלת שם
 ושמחת לפני יהוה אלהיך:
 וכתבת על האבנים את כל
 דברי התורה הזאת באר היטב:
 וידבר משה והכהנים הלויים

כמא די מליל יי אלתא
 דאבהדתך קה יי ויהי
 במעברכון ית ירדנא
 תקימון ית אבניא האלון
 די אנא מפקד לתכון
 יומא דין במורא דעיבל
 ותסוד יתהון במידא:
 והתבני תפון מדבחא
 קדם יי אלהיך מדבח
 אבנון לא תרום עליהון
 פרזלא: ו אבנון שלמון
 תבני ית מדבחא דיי
 אלהיך ותפק עלוהי
 עלון קדם יי אלהיך:
 ותכוס נכסת קודשין
 ותיכול תפון ותחדי קדם
 יי אלהיך: ותכתוב על
 אבניא ית פל פתנמי
 אוריתא ה דא פרש
 יאות: ומליל משה
 וכהניא יי אי לבי
 הו"א ויהי בטבוס סוכיון מד: מנה
 חנוס וזכיס סא: לא חק ע"ו נב:
 אבנים שלמות חנוס סא וזכיס: כל סא: וזכיס
 צלמים ספחים קט תנייה ד: וזכיס סוכס: לב:
 גלר היטב סא לב לב לו:

רשב"ם

(ח) וככתב על האבנים את כל דברי וכו' .
 שכשנשכחו עתה בחר גרויס ובהר עיבל
 היחא התורה לפניכם כחובה ונשבעו שיקיימוהו:
 בעל המורים
 (ז) תקימו . כ' כמסורה תקימו את
 האבנים ופלא ומלטה לא תקימו כנגד ענה
 סגויה חכסם לא תקימו אלי מלטה חכסם
 נעלם ס' לומר חף על פי שכתוב

תקימו את האבנים: (ח) התורה הזאת בחר היטב . בניתי גם כשכנסו לעשות . ע"ו לו
 מילין קודם שהקימו האבנים כדליתא כמסוקה:
 בית יהודא

כדלח' כמס' סוקס (דף לה): (ח) באר היטב . (סס) בע' ב
 (בראיתא בבבבא סוקס) וזיא עס שמיים אין דיא נקרא סוקס: (ח) ובאר היטב . מיינט פסע וכלשעים לשון פסע זאל
 שפתי חכמים
 דכיס וסס פירשטי . (נח"ל) וסססס סוכנה בע' לי היינו כדליתא
 פירוש לחורת אלהים
 דינט מילך פון דיא בהמות אונ שאף אונ האניק
 רינט פון די מיימלין פאשר דבר אזוי ווי גאט ווס ער
 איז דר גאט פון דיניע עלטרען המ צו דיר גירעט:
 (ד) ויהי אונ עם וועט זיין ווען איר וועט אריבער
 גיין דעם ירדן תקימו ואלט איר און שפעלען די
 שמיירי בהר עיבל און דעם בארג עיבל ושרת איתם
 בשיר אונ דו ואלסט זיי בשמירן מיט וואפענע (י"ב):
 (ה) יבנית אונ דו ואלסט דארטען בווען אמנפם צו
 גאט דיין גאט מזבח אבנים דער מזבח זאל זיין פון
 שמיירי לא תניף דו ואלסט גיס און הייבן אויף זיי

יג ואלה יעמדו על הקלף בהר
 עיבל ראובן גד ואשר וזבולן דן
 ונפתלי: יד וענו הלויים ואמרו אל
 כל איש ישראל קול רם: ס
 מן ארור האיש אשר יעשה פסל
 ומסכה תועבת יהוה מעשה ידי
 חרש ושם בסתר וענו כל העם
 ואמרו אמן: ס מן ארור מקלה
 אביו ואמו ואמר כל העם אמן: ס
 יי ארור מסיג גבול רעהו ואמר

ובנימן: יג ואלין יקומון
 על לוימא במורא דעיבל
 ראובן גד ואשר וזבולן
 דן ונפתלי: יד ויעיבון
 לויא ויימרון לכל אנש
 ישראל קלא רמא: ס לוימ
 גבכרא די יעבד צלם
 ומתכא מרחקא קדם
 יי עבד ידי אמן ומשוי
 בסתרא ויטיבון כל
 עמא ויימרון אמן:
 ס לוימ דיקלי אבדיה
 ואמיה ויימיר כל עמא
 אמן: יי לוימ דישני
 תחומא דחברה ויימיר

הוא"א ועט הלויים טועה ס: קול רם ס
 ג: ארור האיש ס: גבול גבול טעמים לו
 ס: ס:

בעל המורים

(יג) קול רם. וסמך ליה ארור האיש אשר יעשה פסל לומר שנקלו של רם
 היינו נקול הקלף שמש דעור אביו וכל זה היה קר: (טו) בסתור. ד' וס
 כסתר. מנכ רטכו כסתר. כי אתה עשית כסתר כדור בעיני נח שבע. כי
 חאלכה מחבר כל כסתר. לומר אל תעשה כסתר תאלס כחש כל כסתר.
 התחיל בעט"ס שהיא שקופה כנגד כל החורש טולה. וסמך לעט"ס
 (טז) מקלה אביו ואמו דג' שותפים יע כדלס. וסמך למקלה אביו (יו) אמן
 לייכנס בבית אהרם ולא יליו עליו. וסמך אביו. בסקס בית נזול

רע"ו

(טז) מקלה אביו. מולול לטון (לעיל כה) ונקלה אחי:
 (יז) מסיג גבול. מהזירו לאחוריו ונוגכ את הקרקע
 מיינט מען דיין ברודר וועט פארשעמט ווערן: (יח) ונסת:
 צווישן די פערדער אונ ער שפעטס זיא אין זיין תברס פערד

רעת אקנים מבעלי התוספות

(טז) ארור האיש אשר יעשה. במוטס פרוק אלו נאמרין סמך
 וכי העובר ע"ו בארור סני ליה אלא זה הבא על הצורה והדליל
 בן הולך לבין האכיכות ועבד ע"ו אמר הקב"ה ארור אביו ואמו
 שהן גרמו לו ופרש"י שיש אהר עשר אהרנים כנגד י"א שבטים
 וכנגד שמעון לא כתוב ארור לוי שלא נהבדך כשברך יעקב
 לבניו וס לא עלה בלבנו של משה רבינו לברכו כשברך האחרין
 לפני מותו ואי קשיא מה נשתנו אלו הי"א דברים מכל שאר
 דברים י"ל משום דכל הגי יסגן בינו לבין קטנו ואין שום בריה
 יכולה להכיר וליריב בהם ואיתה כבודו טוב לטר ולסיד שמר
 ויעשה ויש ספק ברי למתות ולא מיתה הרי הוא בכלל ארור
 אשר לא יקום את בריו התורה הוציא לא לטר ולא לסיד לא שמר
 ולא עשה כגון שהיה תבוש בבית האסורין והיה ספק בריו למחות

פירוש לתורת אלהים
 לוי יהודה ויששכר יוסף בנימין: יג) ואלה יעמדו
 על הקלף אונ די שקמים ואלען שמין אויף דעם
 בארג עיבל ריא פהנים מיט דיא לויים
 ועלן פליבן ראובן גד אשר וזבולן דן ונפתלי (יג) ויעיבון
 (יד) ויענו הלויים אונ די לויים ואלין שרייען ואמרו אונ
 ואלן ואלן צו אלע ישראל מיט אהרן קול: (טז) ארור
 פר פלוכט ואל ווערען דער מענטש ווס ער וועט
 מאבען אין בידר אונ אין גיסונג תועבת: דאס
 אוקוויירדיקייט פון גאט מפשה ירי חרש ווערק וואס

רשב"ם

(טז) וסם כסתר. כל הארורים שנים עשר כנגד י"ב שבטים וכולם עכויות
 שרגילים להיות בסתר הם כמו שפירש בכולם חוץ משנים שרגילים להיות
 שפנים כגלוי ומפנים כסתר והן ש"ב. ומכא רעשו. ולכך פ"י בשניהם
 כסתר של עכויות שגלוי לא באו לקלל כי בית דין יעשהו על הגלות
 כפי שכתוב בסוף כל הקללות הנסחרות לה' אלהינו הוא יח נוסח פן
 הנסחרות שרין תקללו בשם הקב"ה אבל הנגלות לנו ולבנינו עד עולם
 לעשות את כל דברי התורה האלה. מלקוח. סקילה. שריפה. הרג.
 וחנק. ולא תואר אין כתוב כאן ארור שוכב עם אשה רעה. כי מה לו
 אין אחרים רגילים שם. וכן סמך נגלו כנגדה הוא עושה שאם יראה וסיה

בית יהודה

מיט ארור: (טז) ופקדה אביו ואמו. מיינט מען (פסול) ער
 פארשעמט זיין פאטער אדר זיין מוטער (לשון ונקלה אחי)
 בגלוי. מיינט מיין (פסולו לאחוריו) ער דוקט דיא וואסס ווס
 (ונגב את התקנת) אונ ער נגבכת אשטיק גרד פון זיין תברס

שפתי חכמים

אל הקלל ר"ל שלשים הפסו פניהם לטן ולכן נקראו אל יומר
 מחותן שהיו עומדים על הר גריזים אף שהיו קרובים לטן כמו
 אלו כיון שלא יתכן לפרס מחמתו שאין שייך לומר אלה יעמדו
 על הקלף וכי יש מחמת קבלה שזרסין עליה בגלויים אלא ע"כ
 מיוחס אל הקלה לומר אל חותן המקללים איכ טעו שכן עמון
 אינן מקללין ומחיל ס' דכתיב אלה יעמדו לכרך וגומר כמי הן
 עמון אינן המכריזים ועכשיו כסדר הוא שהם שפט לוי מרדכיב וענו
 הלויים וגומר. ואל"ה איכ תלי זה דכתיב אלה יעמדו לכרך את העם
 וגומר והיו ששפט דהם עמון היו המכריזין. י"ל דה"פ אלה יעמדו אל
 הלויים ששפט עמדתו הלויים לכרך את העם על הר גריזים ששפטו

ומיתה הרי היא בכלל כיוך אשר קיים את דברי התורה הזאת:
 אביינגסער האט גימאכט מיט די הענדן ויש בסתר
 אונ וועט עם מאהן און פערבארדניש ווארום ער
 נאל דס מאהן אז איםליכר זעהט קומט דאך אים
 סקירה גאר אז ער וועט עם מאן ביינער: נאל גיט
 זעהן ואל ער פר פלוכט ווערן ווען אונ דס גאנצע
 פאלק: ואלן ואלען אמן: (טז) ארור פר פלוכט: נאל
 ווערן דר גיט אזי מבינה זיין פאטער אונ מוטער ואפר
 וגי: (יז) ארור פר פלוכט: נאל ווערען דער ווס פר
 דוקט דעם גרענעץ פון זיין חכר ואפר וגי: (יח) ארור

כָּל־הָעַם אָמֵן: ׀ יי אָרוֹר מִשְׁנֵה
 עוֹר בְּדָרְךָ וְאָמַר כָּל־הָעַם אָמֵן:
 ׀ יי אָרוֹר מִשְׁנֵה מִשְׁפַּט נְרִי־תוֹם
 וְאַל־מִנֵּה וְאָמַר כָּל־הָעַם אָמֵן:
 כ אָרוֹר שֹׁכֵב עִם־אִשְׁת׃ אָבִיו כִּי
 גָּזַה בְּנַף אָבִיו וְאָמַר כָּל־הָעַם
 אָמֵן: ׀ כ א אָרוֹר שֹׁכֵב עִם־כָּל־
 בְּהֵמָה וְאָמַר כָּל־הָעַם אָמֵן: ׀ ׀
 כב אָרוֹר שֹׁכֵב עִם־אֶחָתוּ בֵּת־אָבִיו
 אֹו בֵּת־אִמּוֹ וְאָמַר כָּל־הָעַם אָמֵן:
 ׀ כג אָרוֹר שֹׁכֵב עִם־חֲתָנָתוּ וְאָמַר
 כָּל־הָעַם אָמֵן: ׀ כד אָרוֹר מִבֵּה

כָּל עַמָּא אָמֵן: יי לִיט
 דִּימַעֵי שְׂוִירָא פְּאַרְחָא
 וַיִּימַר כֹּף עַמָּא אָמֵן:
 יי לִיט דִּינִצְלֵי דִין בִּיר
 וַתַּמָּא וַאֲרַמְלָא וַיִּימַר כֹּף
 עַמָּא אָמֵן: כ לִיט
 דִּיִּשְׁכּוּב עִם אֶתְת אֲבִיהֵי
 אָרִי נָרִי פְּנֵפֵא דֶאֱבִיהֵי
 וַיִּימַר כֹּף עַמָּא אָמֵן:
 כ א לִיט דִּיִּשְׁכּוּב עִם כֹּף
 פְּעוּרָא וַיִּימַר כֹּף עַמָּא
 אָמֵן: כב לִיט דִּיִּשְׁכּוּב
 עִם אֶתְתָּה פֶת אֲבִיהֵי
 אֹו בֵת אִמָּה וַיִּימַר כֹּף
 עַמָּא אָמֵן: כג לִיט
 דִּיִּשְׁכּוּב עִם חֲתָנָתָה
 וַיִּימַר כֹּף עַמָּא אָמֵן:
 כד לִיט דִּימַחֵי לְחֻבְרָה

תו"א ארוור שוכב עם אשת אביו פסח כד :
 ארוור שוכב עם כל כהמה ערוובין נס
 כחמים מע :

רשב"ם

בירו . וכן משנה עור וספה משפט . כל אלו דברי חז"ל . שוכב עם אשת
 אביו . והו בסקום שהוא גדל שם ואין רואה : עם כל כהמה . אין זה כי
 אם בחזר . וכן אחותו . וחתימה . האם ריגלה בבית בתה :
 רע זהו כדמשנה עור שמיטתו להעור זה משנה ישרים כדרך רע שהוא ישר ונותן לו ענה לנקט דרכו . וסמך לו (ע) מהם משפט
 שהידוע דרין ונטעה כדלוחיתו זה טוען שקר הוא משנה עור : (כא) סמך שוכב עם כהמה לאשת אביו . לפי שהוא פסח כבתי וכדרך אחריה
 כהמה וכן אחותו וסתימתו שם תדירים עמו . וסמך לו (כד) מנה רעוה כסתר . שהוא בליגעה כמו ונות חותמתו ואחותו שהוא בליגעה

בית יהודה

פְּעָרָד (לשון) והוא אחר) ווי עם ששניים והוא אחר) עם
 אוי אפְּנֵרְקָט גְּעוּוֹרָן אויף איינן . צדוק : (יח) וּשְׁנֵה
 עָרֵי . מִינֵם מַעַן וְהַסּוּמָא בְּדָרְךָ וּפְשִׁיאֵי עֲצָה גְּרָה) וְעַן אֵינְעֵר
 זַיִן חֶבֶר גִּישׁ אִים אֲשֶׁר־עֲבָטָע עֲצָה . פֹּון וְעַן זַיִן סוּבָה : (כד) וּפְסָה בְּגַרְדִּי בְּקָרִי . זָאנְט רִשְׁ"י (ע) לְשׁוֹן הַרֵע הוּא
 שְׁפָרְתִי חֲכָמִים

בעל הטורים

גבול רעוה לו' שהנה על איל שהוא מסוי גבול רעוה גורם לכן שמקלה
 אביו שאינו מכיר אביו . וסמך לו (יח) משנה עור לו' לא חיען לו לפי
 דרך כדו להאי גבולו : משנה . כ' משנה עור משנה ישרים כדרך
 רע זהו כדמשנה עור שמיטתו להעור זה משנה ישרים כדרך רע שהוא ישר ונותן לו ענה לנקט דרכו . וסמך לו (ע) מהם משפט
 שהידוע דרין ונטעה כדלוחיתו זה טוען שקר הוא משנה עור : (כא) סמך שוכב עם כהמה לאשת אביו . לפי שהוא פסח כבתי וכדרך אחריה
 כהמה וכן אחותו וסתימתו שם תדירים עמו . וסמך לו (כד) מנה רעוה כסתר . שהוא בליגעה כמו ונות חותמתו ואחותו שהוא בליגעה

רש"י

(ישעיה נט) והוא אחר) (יח) משנה עור . הסומא
 כדכר ה ומשלו ענה רעה : (כד) מכה רעהו בסהר .
 אוי בְּלִינֵד אוי אֲזֹאֵה . עַר וַיִּימֵם גִּישׁ נֹס צוֹ שָׂאן . אַנֵּג
 (כד) וּפְסָה בְּגַרְדִּי בְּקָרִי . זָאנְט רִשְׁ"י (ע) לְשׁוֹן הַרֵע הוּא

ועמד על הר גרום שיבאו הלוי לברך אח העם ומי הם העומדים
 על הר גרום שמעון ולי וגו' . וא"ת והרי כמיס אלה יעמד לברך
 אח העם שמעון לו' ויהודה וגו' א"כ משמע שגם לו היה עומד על
 הר גרום כמו שאר שבטים וא"כ פי' הוא ז"ל והכניס הלוי והארון
 למטה כחמט כו' . וז"ל שני מיני לויים הם מטה הראוין לשבת
 דהיינו עד שיבטע לו' שנים וסוף ראוין לשבת דהיינו מ' אילך ואחון
 הראוין לשבת עומדין למטה ואחון שאינן ראוין לשבת עומדין על
 ההר כרייתא פירק אלו נאמרין (דף לו) : ה דגמרינן משנה משנה

ונמר כן מלחתי בשם א' והנהגוים . וז"ל להוכיחו מדכתיב וענו
 הלויים ואמרו אל כל איש ישראל ויש ש"ע להלויים היו המקללין וה"ם
 המכריזין דהא קודם שאמרו ארוור הלויים היו לומרים כדרך האיש דל"ל
 דהא דכתיב וענו הלויים פירשו דענו הלויים תחלו' כלומר שם התחילו'
 ואח"כ כל העם אחריהם דאם כן הכי כ"ל וענו הלויים ועל איש ישראל
 ואמרו וגו' ועוד מלי' אל כל איש ישראל שכרי הם מענן היו ג"כ מן
 המקללין אלא ע"כ שהלויים היו המכריזין המקללין והיו הפוסקים מיהם
 מדברים רש"י ופי' דקרא' דלחא יעמדו לברך אח העם כללו אמר אלה

פירוש הַרְוֹת אֱלֹהִים
 פֶּר פְּלוֹבָט זָאל וְעָרְעַן דְּעַר וְאִם מֵאֲבָט בְּלֵאֲנֵעַן
 אֵיזִין בְּלִינְדֵעַן אויף דַּעַם וְעַנְג עַר פִּירְט אִים
 גִּישׁ אויף דַּעַם גּוֹמְעַן וְעַנְג וַאֲסַר וגו' אונג דַּאם
 גֵּאנְצֵעַ פֶּאָרְק זָאָלְעַן זָאָנְעַן אָמֵן (ש"י כ"ח) :
 (יט) אָרוֹר פֶּר פְּלוֹבָט זָאל וְעָרְעַן דְּר נֹס יִיגִיט אָנוּעַק
 דַּעַם מִשְׁפַּט פֹּון אָגַר אָדַר פֹּון אֶתְתוֹם אָדַר פֹּון אֵיזִין
 אֲרַמְלָה וַאֲסַר וגו' : (כ) אָרוֹר שֹׁכֵב פֶּאָר פְּלוֹבָט זָאל
 וְעָרְעַן דְּר נֹס לִיגִט מִיט זַיִן פֶּאָמְרָס נֹויִב אָפִירֹו
 זַיִא אֵיזִי גִישׁ זַיִן מוֹטְעַר כִּי גָּה וְאָרוֹס עַר הָאֵט

אֲנִפְלֵעַקְט דִּיא שְׂאנְד פֹּון זַיִן פֶּאָמְעַר וַאֲסַר וגו' :
 (כא) אָרוֹר שֹׁכֵב פֶּאָר פְּלוֹבָט זָאל וְעָרְעַן דְּעַר וְאִם
 לִיגִט מִיט אֲבֵהֶמָּה וַאֲסַר וגו' : (כב) אָרוֹר פֶּר פְּלוֹבָט
 זָאל וְעָרְעַן דְּעַר וְאִם לִיגִט מִיט זַיִן שְׁוֹעַסְמְעַר
 וְאִם עַר אֵיזִי מִיט אֵיר פֹּון אֵיזִין פֶּאָמְעַר אָדַר עַר פֹּון
 אֵיזִין מוֹטְעַר וַאֲסַר וגו' : (כג) אָרוֹר פֶּאָר פְּלוֹבָט זָאל
 וְעָרְעַן דְּעַר וְאִם לִיגִט מִיט זַיִן שְׁוֹוִיגְר וַאֲסַר וגו' :
 (כד) אָרוֹר פֶּר פְּלוֹבָט זָאל וְעָרְעַן דְּעַר וְאִם שְׁלֵאָגַט
 זַיִן חֶבֶר אֵיזִי דְּעַר פֶּר בְּאַרְגָּנִישׁ וַאֲסַר וגו' (ש"י כ"ח) :
 ארוור

רעהו בפתר ואמר פלהעם אמן:
 ס כה ארור לקח שחד להקות נפש
 דם נקו ואמר פלהעם אמן: ס
 כו ארור אשר לא יקים את דברי
 התורה הזאת לעשות אותם
 ואמר פלהעם אמן: פ כח והיה
 אם שמוע תשמע בקול יהוה
 אלהיך לשמר לעשות את כל

בסתרא וימר כל עמא
 אמן: כה לים די מקבל
 שחדא למקמל נפש דם
 זכי וימר כל עמא
 אמן: כו לים די לא יקים
 ית פתנמי אורייתא הדא
 למעבד יתהון וימר
 כל עמא אמן: * ויהי
 אם קבלא תקבל
 למימרא די אלהיך
 למעבד ית כל
 הו"א ארור אשר לא יקים שמוע לו:
 ויהי אם שמוע תשמע בקול יהוה
 רשבים
 (כ) ארור אשר לא יקים: על כל עבירה
 שכתור:

בעל המורים

כתי: כסתר. כני: כלשון הרע ובני' מסר ממון חכירו. וסתר (כה) לוקח שחד להכות נפש לומר הולך רכיל לנתן ספק דם. וסתר
 (כו) אשר לא יקים להכות נפש. לומר הסופך דם שכור על כל התורה: חמן. כתישכרית יהיה ארז' ולכן נדון הטובה חמן יומר
 מן המתוך שגולה שני שמוע: (א) שמוע שמעו. כתישכרית לר"ת ולדברי חכמים:

בית יהודא

אמר) קמן מינן דהיינו דעם שיעקב רייד אויף
 משה פר שמואל, דרייפר הם שאמא פינגט בעקומן משהו,
 אונג הם אוועקגענוסן די פרנסה פון משה, אונג ווייל משת
 הם קיין פרנסה, קען זיין ער זאל קראנק ווערן פון צער,
 אדר זיין נויב אונג קאנד זענן קראנק געווארן, אדר
 שטארבן פון צער אונג הינגער, ווער הם די שיעקבס געסאן?
 שאמא אויף משה, אין דערשטיג, אונג משה ווייס ניט
 זאגט רש"י דהיינו ביסורו של רבי משה הרשון איך האב
 געווען אין די דרשות פון רבי משה הרשון וי"א ארורים יש (פון)
 דא שטייט ע"ף שאמא ארור ואויסער ארור אשר לא
 וי"א שאל היה בלבו דברכי לפני שאלהיך אשר לא
 ער זיין שטארבן ווען ער וועט בענטשען אלע שקמים זאל
 געווארן פאקען, ער זאל זיין ניט געפאכט אונג ניט
 אה כף התורה כותהו אין דעם ארור הם משה געפאכט ווענען די
 אדרע וועלעך בענה קען וועט ניט שאן, זאל קען זיין געפאכט
 וקבלה עליהם באלה ובשבתהו האמן יודין אויף
 שפתי חכמים

על לשון הרע ו הוא אומר רחמי ביסודו של רבי משה
 הדרשן י"א ארורים יס אור, ז כנגד י"א שקמים וכנגד שמוען
 לא כתב ארור לפי שלא היה בלבו לכרוז לפני מותו כשנרץ
 שאר השקמים לכך לא רצה לקלו: (כו) אשר לא יקים:
 כאן חלל את כל התורה כולה וקבלה עליהם כאלה וכשבושה:
 קמן זיינע שיעקב רייד ווס ער הם גערעט צו
 ווער עס הם אים געשלאגען, ווער הם אויף אים גערעט,
 געווען אין די דרשות פון רבי משה הרשון וי"א ארורים יש
 וקום) וכנגד י"א שקמים) גענען ע"ף שקמים (וכנגד שמוען
 וי"א שאל היה בלבו דברכי לפני שאלהיך אשר לא
 ער זיין שטארבן ווען ער וועט בענטשען אלע שקמים זאל
 געווארן פאקען, ער זאל זיין ניט געפאכט אונג ניט
 אה כף התורה כותהו אין דעם ארור הם משה געפאכט ווענען די
 אדרע וועלעך בענה קען וועט ניט שאן, זאל קען זיין געפאכט
 וקבלה עליהם באלה ובשבתהו האמן יודין אויף
 שפתי חכמים

כדי להוליא ראונו מכלל הארור משום דכתיב ארור שוכב עם אשת
 אביו הוא כלכל יזעו אביו מ"ס לא נאמרו אלל י"א ארורים כדי
 להוליא ראונו אבל עכשו לפי מה שפירשתי דמכה רעשו כסתר על
 לשון הרע הוא אומר אלל אל כל' לומר אלל י' ארורים ולהוליא גם
 ליקומים ער התורה
 (א) והיה אם שמוע תשמע בקול יהוה. דער מדרש שרייבט
 רבי יהושע פון סעקין האט געזאגט פון רבי לים ווענען:
 הקב"ה האט געזאגט צו די יודען אונג דו וועסט היען כיינע
 מצות, ועל איך היען זיינע מצוות, רבי יהושע הם יזאגט
 פון רב נחמן'ס ווענען דער מינשט האט קומט אין בית המדרש
 אונג ער הערם תורה לערן ויזעט ער וקח זיין צו זיצן זעצאמט
 מיט חכמים ווען שמת' נעש קאפן, רבי שמעון בן הלפתא זאגט
 דער מינשט וואס לערנט תורה אונג ער טוהט ניט ווי די תורה
 האט געזאגט, ווערס ער סער נישטראפט ווי דער וואס האט
 קיין תורה געלערנט, דאס איז גלייך ווי איינער האט געהאט
 מענטשען. וי"א זאגט אין אים געלאנגן ב'פיר, איינער האט
 געלאנגט ב'סער אונג האט וי"א אפגעהאפט, דער אנדערער האט נאר ניט געלאנגט, און וועטן איז דער בעל הבית סער
 ביי, געוויס און דעם וואס האט געלאנגט דאס בויסער אונג האט וי"א אפגעהאפט, בריא הקב"ה איז און, דער מינשט
 וואס האט געלערנט תורה אונג ווייס דאס מצות פון דא תורה, אונג ער טוהט וי"א ניט, איז זיין שטראף גרעסער פון דעם
 מענטש וואס האט קיין תורה געלערנט אונג ער ווייס גיט דאס כפיית פון דא תורה:

אמר) קמן מינן דהיינו דעם שיעקב רייד אויף
 משה פר שמואל, דרייפר הם שאמא פינגט בעקומן משהו,
 אונג הם אוועקגענוסן די פרנסה פון משה, אונג ווייל משת
 הם קיין פרנסה, קען זיין ער זאל קראנק ווערן פון צער,
 אדר זיין נויב אונג קאנד זענן קראנק געווארן, אדר
 שטארבן פון צער אונג הינגער, ווער הם די שיעקבס געסאן?
 שאמא אויף משה, אין דערשטיג, אונג משה ווייס ניט
 זאגט רש"י דהיינו ביסורו של רבי משה הרשון איך האב
 געווען אין די דרשות פון רבי משה הרשון וי"א ארורים יש (פון)
 דא שטייט ע"ף שאמא ארור ואויסער ארור אשר לא
 וי"א שאל היה בלבו דברכי לפני שאלהיך אשר לא
 ער זיין שטארבן ווען ער וועט בענטשען אלע שקמים זאל
 געווארן פאקען, ער זאל זיין ניט געפאכט אונג ניט
 אה כף התורה כותהו אין דעם ארור הם משה געפאכט ווענען די
 אדרע וועלעך בענה קען וועט ניט שאן, זאל קען זיין געפאכט
 וקבלה עליהם באלה ובשבתהו האמן יודין אויף
 שפתי חכמים

מצותיו אשר אנכי מצוה היום
 ונתת יהוה אלהיך עליון על כל-
 גוי הארץ: ובאו עליך כל-
 הברכות האלה והשיגך פי-
 תשמע בקול יהוה אלהיך:
 ברוך אתה בעיר וברוך אתה
 בשדה: ברוך פרי-בטנך ופרי
 אדמתך ופרי בהמתך שגור
 אלפיך ועשתרות צאנך: ברוך
 סנאך ומשאתך: ברוך אתה
 בבאך וברוך אתה בצאתך: ששי

פקודותי די אנא מפקדן
 ויבא דין ויתנהג יי
 אלהיך עלי על כל
 עממי ארעא: ויתתן
 עלך כל ברכתא האלון
 וידבקנה ארי תקבל
 למימרא דיי אלהיך:
 ברוך את ברכתא
 וברוך את ברכתא
 ברוך וברוך דמעה
 ואפא דארעה וברוך
 דבערה בקרי תוריה
 ועדרי ענף: ברוך
 סלך ואצונך: ברוך
 את במעלה וברוך את
 תורא

תורא (ה) סנאך, שיאה סלא מורה: ומשאתך, הוא כלי שמימין או כה הנכנס:

רשב"ם

רש"י

(ד) שגור אלפיך. ולדות בקר שהכמה מכרת ממעה: ועשתרות צאנך. כתרנומו ורבותו אמרו למה קראו כעשתרו הללו שהן סלעים חסוקים (ה) ברוך סנאך. פירותיך ד"א סנאך דכר לח שמה מסמך כסלים: ומשאתך. דכר יבש וסמלר ככלי חליוני וכו': (ו) ברוך אתה בבאך וברוך אתה בצאתך. (כ"מ קו) שתהא ילחמך תן העולם

בית הורא

זך נענומן די תורה מיט אפרכונג אונ מיט אשכנזה: (ד) ושגור אלפיך. מיינט מען (ה) ברוך בקר די קינדר פון דייע בעהמית ושהבחה משנה כפיה) נוס די בהמה שיקט ארום פון אירע געדערים ופון איר ביהו: (ו) ועשתרות צאנך. ובתרגום: ויך פריגוס מייאשט (עברי נגד) די סמאדעס שעפסן ורוביתו אפרי אונזערע רבנים האבן ג'אנאס (לכה) ג'רא שון עשתרות פר נוס רופש מיטן שעפסן. עשתרות (שעשטרות את בעליהן) נייול ווי מאבן ברוך וישרע בעלי פתים ובתורית איהם) אונ זוי שפארקען זייערע בעלי בתים שפארקען שמינר: (ח) וברוך סנאך. מיינט מען (פירותיך) דייע פרוכטן וועלען זיין געבענשטש (קרר אחר) נאך קען מען זאגן אונזער דבר לח שמה כסלים) סנאך מיינט מען נאסע זאבן נוס מען זייט זיי און קערב, דהיינו זיין: (י) ועשתרות. מיינט מען (דבר יבש שנשאר בפלי ואינו נב) פרוקענע זאבן נוס פלייבען אין די גלי אונ רינגע נוס ארום: (י) וברוך אתה בבאך וברוך אתה בצאתך. מען מיינט (שתהא

ובתורית איהם) אונ זוי שפארקען זייערע בעלי בתים שפארקען שמינר: (ח) וברוך סנאך. מיינט מען (פירותיך) דייע פרוכטן וועלען זיין געבענשטש (קרר אחר) נאך קען מען זאגן אונזער דבר לח שמה כסלים) סנאך מיינט מען נאסע זאבן נוס מען זייט זיי און קערב, דהיינו זיין: (י) ועשתרות. מיינט מען (דבר יבש שנשאר בפלי ואינו נב) פרוקענע זאבן נוס פלייבען אין די גלי אונ רינגע נוס ארום: (י) וברוך אתה בבאך וברוך אתה בצאתך. מען מיינט (שתהא

שפתי חכמים

אח יוסף שאלו דבה על אחי וספר עליהם לטון הרע ותיך רחמינו וק"ל. ורחמי טיש גורסים רחמינו על אשך לא יקום ויהי רחמינו כבודו של ר' משה הדדקן י"א לארורים כו' עד לא ריה קללו וקפה כתי י"ב פס ארור אשר לא יקום וגו' ותתן כין כלור אשר לא יקום וגו' טול את כל התורה ונס כלוריים לעלי כלור אשר לא יקום וגו' וחסן קשה לארורים לעלי יתירס הם ומה נכתב א"ל והי כמו שאלתי כבודו של ר' משה הדדקן: ח ע"ל כפרכה עקב וס פירשתי: פ"י כגון יין וחירוש: י' כגון כל מיני פירות ונקל משאתך כעמור סהס גאריום ככל ולפי פירוש ראשון דפי

דעת וקנים מעלי התוספות (ג) ברוך אתה בעיר. במצות אשר אתה עושה בעיר כגון סוכה וכוונה ומצקה. וברוך אתה בשדה במצות לקט שכחה ופאה. ד"א ברוך אתה בעיר זו ירושלים שנקראת עיר הקדש וברוך אתה בשדה זו ציון. שנאמר בה ציון שדה תהרש: (ה) ברוך סנאך. אלו הבכורים שנאמר בהם ולקח הכהן המנא מידך: ומשאתך. זו חלה:

פירוש לחורת אלהים מיינט מען דייע קינדר יפרי אדמתך אונ די פרוכט פון דיין ערד יפרי בהמתך אונ די פרוכט פון דייע בעהמות שגור אלפיך דיא קינדרע ויאם דיא בהמה ווארפט עם ארוים פון אירע גידערים ועשתרות צאנך אונ דייע סמאדים שאף (פיו) ימין: (ה) ברוך סנאך גבענשטש וועט זיין דייע פירות פון דעם קארב ומשאתך אונ דייע פירות (עיו רש"י וכו'): (ו) ברוך גבענשטש וועט זיין אין דיין קיפן וברוך

צו מאהן אלע זיינע מצות אשר ווס איך גיביט דיר היינט: (ב) ויבאו עליך אונ זיי וועלען קופען אוף דיר אלע ברכות ווס וועלען נויטר שמיין והשיגה אונ זייא וועלן דיר גרייבען כי השפט אז דו וועקט פר געמיין צוא דעם קול פון גאם ביין גאם: (ג) ברוך גיבענשטש וועקטו זיין אין שפאט ברוך אונ גיבענשטש וועקטו זיין אין פערד: (ד) ברוך פרי כפך גיבענשטש וועט זיין די פרוכט פון דיין כוף

יִתֵּן יְהוָה אֶת־אֵיבֹיךָ הַקָּמִים
עֲלֶיךָ נַגְפִים לַפְּנֵיךָ בַּדֶּרֶךְ אַחַד
יֵצְאוּ אֵלֶיךָ וּבִשְׁבַעַת דְּרָכִים יָנוּסוּ
לַפְּנֵיךָ: ה יֵצֵו יְהוָה אֶתְךָ אֶת־
הַבְּרָכָה בְּאֶסְמֶיךָ וּבְכָל מִשְׁלַח
יָדְךָ וּבִבְרָכָתְךָ בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ: ט יִקְוֶמְךָ יְהוָה לֹו
לְעַם קָדוֹשׁ פֶּאֶשֶׁר נִשְׁבַּע־לָךְ בִּי
תִשְׁמֹר אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
וְהִלַּכְתָּ בַּדְּרָכָיו: י וְרָאוּ כָל־עַמֵּי
הָאָרֶץ בִּי שֵׁם יְהוָה נִקְרָא עֲלֶיךָ
וְרָאוּ מִמֶּךָ: יא וְהוֹתֵרְךָ יְהוָה

בְּכַפְקֶךָ: י יִתֵּן יְיָ יֵת
בְּעֵלְיָ דְבִקְךָ דְקָנִי מִיּוֹ
עֲפָךָ תִּבְרִינִי קִדְּךָ סָךְ
בְּאַרְחָא חַד יִפְקִין לִתְךָ
וּבִשְׁבַעַת אַרְחִין יִעֲרְקִין
מִקְדָּמְךָ: ה יִפְקֹד יְיָ
עֲפָךָ יֵת בְּרַכְתָּא
בְּאוּרְכָךָ וּבְכָל אוֹשְׁמוֹת
יָדְךָ וּבִבְרָכָךָ בְּאַרְעָא
בְּיַד אֱלֹהֶךָ יֵת לָךְ:
ט יִקְוֶמְךָ יְיָ לֹו לְעַם
קָדִישׁ פֶּאֶשֶׁר בְּמֵאָה דִּי
קָיִים לָךְ אֲרִי תִפְרִ יֵת
פְּקוּדֵי דִּי אֱלֹהֶךָ וְתִתְךָ
בְּאַרְחִין דְתִקְוִן קְדְמוֹתֵי:
י וְיִחְזִין כָּל עַמֵּי אֲרָעָא
אֲרִי שְׂמָא דִּי אֲתִקְרִי
עֲלֶךָ וְיִדְחִלִין מִנֶּךָ:
יא וְיִוֹתֵרְךָ יְיָ לְמִטְבָּא

תו"א ובשבעת קריובין כ"ו י"ו ה' אהרן חטית
ח מלשון טב: והלא כל עמי כרובים ו
ט מנייה טו מנייה י"ו מנייה י"ז מנייה י"ח

בעל המורים
(ו) ינוסו לפניך. וכענין ליה (ח) י"ו ה' אהרן את הכהנים באסמך. (ז) נקרא שבע. שישלו משאלתיך. שיהיו מלאים דין חרוש וצחר ברכתי וסלאו
סחמאל כתיב מלאים כל טוב: באסמך. כני' זהו ממו. שאין הכהנה
מנייה אלא בדבר הכהני מן העין: (י) שם ה' נקרא. ר"ת ש"ין פי' ש"ין כל מפילין: ויהאו נומך. ובמך ליה (יא) והותיך ה'. נומך
בנות מפילין ויתיר ימים דכתיב אזני עליהם ימיו:

רש"ב

(ח) באסמך. בשוועתיך. שיהיו מלאים דין חרוש וצחר ברכתי וסלאו
אסמך שבע. (ז) נקרא שבע. שישלו משאלתיך. שיהיו מלאים דין חרוש וצחר ברכתי וסלאו
ש"ין כל מפילין: ויהאו נומך. ובמך ליה (יא) והותיך ה'. נומך

בית הורא

די וועלט וועט זיין אן איינר אזוי ווי די בויש געקומן אויף
דר וועלט אן אויג: (ז) וּבִשְׁבַעַת דְּרָכִים יָנוּסוּ לַפְּנֵיךָ. און
זיבען וועגן וועלן זיי אנשליסן פֿר דיר (פֿן דרר) געגהיים
מענטשן וואס זענן געאייגלט צו אנשליסן פֿארשפרייטן זיי
אזפֿן גוט אלע צוזאמן. אונ מען מיינט גוט ריכטיג זיגן.

שפתי חכמים

כלל חטא אף יליחקר מן העולם כלל חטא והוכחות מדכתיב כתיבא
בבואך וחזר כך כללחקר ודכך העולם ללאת חקלה מן הכית וחזר כך
לכל ועוד למה כירך בואח וילאחלו לא הליכות וסאר מנומיו ל"פ
כ"י על בילתו כלל חטא ועשור כ"י כך הוא כדור היית כטאך שלא
היה כך. חטא וככה היה כדור כללחקר שלא יהיה כך חטא ולית מוס
נעשה כבי קלה דהתם מני כתיב כתיב חזר אהה כטאך מישא דהתם
ליכא למימר ככילחקר לעולם כחטא כ"י וכוו ששקעה הדיא ז"ל אכל
כטא מהרר"א מפרגא מלאחי כתיב ל"ק מדי דהיפ חזרו אחת

פירוש לתורת אלהים

אין דעם לאנד גוט גאט ביין גאט גיט דיר: (ט) גִּיּוֹךְ
גָּאֵם וְעַם דִּיךָ אויף ריכטן צו זיך פֿר אהייליג פֿאלק
בֶּאֱשֶׁר אַזוּ ווי ער האט צו דיר גישווארן בִּי תִשְׁבִּיר און
דו וועסט היטען די מצות פון גאט ביין גאט וְהִלַּכְתָּ
בְּדִרְבָּי און דו וועסט גיין אין זיינע וועגן אין דעם
גוֹטן וועג: (ט) וְרָאוּ אונ אלע פֿעלקער פון דר וועלט
וועלן זעהן בִּי שֵׁם יְיָ אז דר נאמן פון גאט ווערט אויף
דיר גרופן וְרָאוּ מִמֶּךָ אונ זיי וועלן זיך פֿארבאטן פֿר
דיר: (יא) וְהוֹתֵרְךָ אונ גאט וועט דיר אויפֿר לאון
אויף

כ כלל חטא ככילחקר לעולם: (ז) ובשבעה דרכים
ינוסו לפניך. כן דרך הנכבלים לכרות להיות מתפורין
קרות להיות יתפורין לך צד) אזוי איז דערשטייגער פון די
זיך אין אלע זייטן. וואו איינר קען אפֿטען אפֿטער, אונ עס

רש"י

פירושך איך לא יהיה פי' של משארתך כלום וז"ל שחא כמשמעו כמו
משארתא לרבותא כשנלחם וכאלו אמר טובים פירושך ועיסקך
ולפי' ראשון קשה למה לא נאמר פירושך כמשמעו ולמה נאמר עיסקך
ל"פ ר"א עיסק דבר שחשן כ"י ולפי' ר"א קשה דהא ברכת הענינים
כללים בברכת הפרות ולמה קבע על ברכה לעולם ואל' דיתן ברכה
ליון כפי' שפך שלא חזיה ברכה מרובה בענינים אפי' יהיה הרכה
יון זה אינו כיון שברכה מרובה כפירות גם הענינים כלל ועוממח
יהיה ריבוי יין לכן נאם לטעם ראשון: כ פי' מה יליחקר לעולם

אפה בצאתך אונ געקענטשט וועסטו זיין אין דיין ארום
גיין: (ז) יִתֵּן יְיָ גָאֵם וְעַם גִּעְבֵּעַן בִּינְעֵ פִינְיָט וואס
שמייען אויף דיר אויף נגפים וועלען ווערען אונעק
גשמוסן פֿר דיר ברהה האל אין וועג וועלן זיי ארום
גיין צו דיר מִלְחָמָה וּבִשְׁבַעַת אונ מיט זיבען
וועגען וועלען זיי אנשלוסן פֿר דיר: (ט) יֵצֵו יְיָ גָאֵם
וְעַם גִּעְבֵּינֵי דִיר די בִּרְכָה אין ביינע אוצרות וּבְכָל
מִשְׁלַח אונ אין אלע זאכין ווס דו וועסט טאהן מיט
ביינע הענט וּבְרַכְךָ אונ ער וועט דיר פֿעקענשטן פֿארז

לְמוֹכָה בְּפָרִי בְּטֶנְהָ וּבְפָרִי בְּהֵמָתָהּ
 וּבְפָרִי אֲדָמָתָהּ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
 נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְתָּיִךְ לֵתֵת לָךְ :
 יִפְתַּח יְהוָה לָךְ אֶת־אוֹצְרוֹ הַטּוֹב
 אֶת־הַשָּׁמַיִם לֵתֵת מִטַּר־אֲרֻצְךָ
 בְּעֵתוֹ וּלְבָרֵךְ אֶת כָּל־מַעֲשֵׂה יָדֶךָ
 וְהַלּוֹיִת גּוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תִלְוֶה :
 יִוְנֶהֱנֶךָ יְהוָה לְרֹאשִׁי לֹא לְזִנְבוֹהֵיית
 רַק לְמַעַלָּה וְלֹא תִהְיֶה לְמִשְׁחָה כִּי־
 תִשְׁמַע אֶל־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצִוֶּה הַיּוֹם לְשִׁמּוֹר
 וּלְעֲשׂוֹת : יִד וְלֹא תִסּוֹר מִכָּל־
 הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצִוֶּה אֶתְכֶם

בּוֹלְדָא דְמַעְדָּה וּבּוֹלְדָא
 דְּבַעֲיָרָה וּבְכַאֲפָא דְאַרְעָה
 עַל אֲרֻצָּא דִּי קְרִיִים יִי
 לְאַבְתָּיִךְ לְמַמְנוּ לָךְ :
 יִפְתַּח יְיָ לָךְ יֵת אוֹצְרֵה
 טּוֹבָא יֵת שְׁמַיָּא לְמַמְנוּ
 מִטַּר אֲרֻצְךָ בְּעֵתָהּ
 וּלְבָרְכָא יֵת כָּל עוֹבְדֵי
 יָדֶךָ וְתוֹנֹף לְעַמְמִין
 סְבִיבִין וְאַתָּה לֹא תוֹנֹף :
 יִוְנֶהֱנֶךָ יְיָ לְרֹאשִׁי וְלֹא
 לְחִלְשֵׁי וְתִהְיֶה בְרַם לְעַלְפָּא
 וְלֹא תִהְיֶה לְתַחְפָּא אֲרִי
 תִּקְבֵּל לְפַקּוּדֵיָא דִּי
 אֱלֹהֶיךָ דִּי אֲנָא מְפַקְדֶּה
 יוֹמָא דִּין לְמַסַּר
 וּלְמַעַבְד : יִד וְלֹא תִסּוֹנוּ
 מִכָּל פְּתָנְמֵיָא דִּי אֲנָא

תולדות אהרן

יפה ה' לך עתה כט עתה יד כהא כה :

שפתי חכמים

עצוף כמו בלחץ בלחץ כולו היתה כך חטא אף כטוף היתה
 ארוך כלומר מלא ואין לחטוב קטן כגול כמה חטא וי"ל
 להקריב פיקר עון אבות על כנים ועוד נלמרו כזה דברים רבים .
 ונראה לי לפרש על דרך בלחץ כמקרה המעוקות למה הולך חומה

לִיקוּמוּ יִקְרִים
 (יב) יפתח ה' לך וגו' לתת כפר ארצך וגו' . פאר וואס שפטיט
 ספר ארצך , דעם רעגן פון דין לאנד , און עס שפטיט ניש
 לתת כפר . צו געבן רעגן , נאר אזוי ווי געס זענן דא צו יערליי
 מאסערס . האט דא אבוסר וואס ווא יונגס אלטן איר קינד ,
 דאס איז געווען פאר דעם קינד , ווייל דר קינד איז פון איר
 פלוס געבארן , און ער וויגט איר בלוט ווארום פון איר בלוט
 ווערס טילקן , איז די טילק טייט זיין נאסיר , אָפּער אז דער
 קינד וויגט פון אפּרִיטֶדע כּוּסֶר , פּאָסט ניש די טילק טייט זיין
 נאסיר , קען דר קינד קראַנק ווערן , ביי דעם רעגן זאגט אויף
 דער פּאָק והלילה והקמיתה , ווען דער רעגן קומט אויף דיא
 ערד מאכט ער זאס די טייט פון וואסר , און פון די ערד וואַקסן
 אלע תבואות און פּרִיטֶדע , און עס איז דא צוויי ערליי רעגן ,
 עס איז דא רעגן וואס די וואַקסן זענן נישט זעלבִּיגן ארס ,
 דער רעגן פּאָסט גלייך צו דעם זעלבִּיגן אַקליס , צו די נאסיר
 פון די ערד , וואַקסן טאָפּע פּרִיטֶדע , עס זענן דא וואַקסן וואס
 דער ווינט האט גיי אָפּרִיטֶדע פון ווינט , פון איין אָנדער
 אַקליס , האט דער רעגן איין אָפּרִיטֶדע נאסיר פון די ערד , זענען
 דיא תבואות און דיא פּרִיטֶדע נישט נישט , דריבער זאגט דיא
 תורה ווען הקב"ה וועט דר געבן אָפּרִיטֶדע ווינט ער דיר געבן
 דעם רעגן פון דין לאנד :

כתיב אמו לניקה חוקים כיו ומלחמי אוחו כל התורה כולה כיו ועל
 זה נאמר ארור אתה כנאף כששכחן מן כל התורה וארור אתה
 כלאחר כששכח נס כן התורה שתלמד כזה העולם ומהלך דינו של
 אדם הוא עקבת כתיבה . ע"ל ונחלוט של אדם לזה העולם הוא
 פירוש לתורה אלהים
 אופ גומן בפרי בסנה אין דעם פּרִיטֶדע פון דיין בויד
 דיינע קינדד יבפרי און אין דעם פּרִיטֶדע פון דיינע
 בהמות און די פּרִיטֶדע פון דיין ערד על האדמה אופ
 די ערד ווס גאט הט גשווארן צו דיינע זעלסטען
 ער זאל דיר דס געבן טייגט מען ארץ ישראל :
 (יב) יפתח יי גאט וועט צו דיר עפנין זיין גומן אוצר
 את השמים דעם הימל לתת ספר צו געבן רעגן צו דיין
 ערד אין דער צייט זלכוד און צו געענטשין אלע
 ווערק פון דיינע הענט והלילה און דו וועסט ליינען
 געלט צו פיל מענטשין ואתה אָפּרִיטֶדע דו וועסט ביי זיי
 גיט דארפֿען ליינען : (יג) ונתנה אונ גיט וועט דיר
 געבן צו אשטאָרקייט וילא לונג אונ גיט צו אשלאָפּ
 קייט (תרגום) והיית און דו וועסט זיין נאָר דערדייטֶדע
 וילא תהיה און דו וועסט גיט זיין דערנידערט כיו
 תשטע אז דו וועסט הערען די מצות פון גאט דיין
 גאט אשר אנכי ווס אויך גביט דיר היינט פון גאט דיין
 וועגין צו היטען און צו מאן : (יד) וילא תסור און דו
 גביט דיר היינט ימי ושמאל גיט אופ דיא רעכטע

זאָקסט גיט אָפּ קעבן פון די אלע זאָקען וואס אויך

הַיּוֹם יָמִין וְשִׁמְאוֹר לְלַכֵּת אַחֲרַי
 אֱלֹהִים אַחֲרִים לְעַבְדָּם: פ טו וְהָיָה
 אִם--לֹא תִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמֹר לַעֲשׂוֹת אֶת--כָּל--
 מִצְוֹתָיו וְחַקְתָּיו אֲשֶׁר אֲנֹכִי מִצְוֶיךָ
 הַיּוֹם וּבָאוּ עֲלֶיךָ כָּל--הַקְּלָלוֹת
 הָאֵלֶּה וְהִשְׁיִגְוֶךָ: טז אָרוּר אַתָּה
 בְּעִיר וְאָרוּר אַתָּה בַשָּׂדֶה: יז אָרוּר
 טַבָּאֲךָ וּמִשְׁאֲרֶתֶךָ: יח אָרוּר פְּרִי--
 בְּטַנְךָ וּפְרֵי אֲדָמְתֶךָ שָׁנָר אֶלְפִיךָ
 וְעִשְׂתֵּרֶת צֵאֲנֶךָ: יט אָרוּר אַתָּה
 בְּבֵאֶךָ וְאָרוּר אַתָּה בְּצֵאֲתֶךָ:
 כ יִשְׁלַח יְהוָה אֶת--הַמַּאֲרָה

מִפְּקֹד יִתְכוּן יוֹכָא דִּין
 יִמְיָא וְשִׁמְאוֹרָא לְמַתְּךָ
 בְּתַר מִעֲתַת עֲמִמָּא
 לְמִפְּלַחְנוֹן: טו וְהָיָה
 אִם לֹא תִקְבַּל בְּמִימְרָא
 דִּין אֱלֹהֵךָ לְמַטְרָא לְמַעֲבַד
 יַת כָּל פְּקוּדוֹתַי וּקְבִימוֹתַי
 דִּי אֲנָא מִפְּקֹדֶיךָ יוֹכָא
 דִּין וְיִתְיִן עֲלֶיךָ כָּל
 קְלָפִימָא הָאֵלִין וְיִדְבַקְנָה:
 טז לִימ אַתָּה בְּקִרְתָּא
 וְלִימ אַתָּה בְּחַקְלָא:
 יז לִימ סְלָךְ וְאַצְוֹתֶךָ:
 יח לִימ וְלִימ דְּמַעֲךָ
 וְאַבָּא דְּאַרְעֶךָ בְּקִרְיָ
 תוֹרְיָךָ וְעִדְרֵי עֲנָךָ: יט לִימ
 אַתָּה בְּמַעֲלֶךָ וְלִימ אַתָּה
 בְּבֵאֲךָ: כ יִגְרִי יִי בְּךָ
 יַת מַאֲרָתָא וְיַת שְׁנוּשְׂיָא

הולדות אהרן

ונכנס כחול פט: וביה חס לא כחול פט:

רש"י

ל כלל נד: (כ) המארוז: הסרון כמו (ויקרא יג) לרעת
 (כז) והמארתו: מייקט מען חסידון אפעלינג (כמו) ווי געס
 שפתי
 נכניה כי כן לרך התיקון כשלא לומר העולם שהוא טובה כך ייאלחו
 מן העולם ויהיה גיד נכניה וכו' סימן רע לו כדלחמינין מת מתוך
 פירוש לתורת אלהים
 זיימ אונ גימ אופ די ליינקע זייט ללכת צו גיין נאך
 אנדרע אפ געמך לעבד צו דיין זיי: (טז) והיה אונ
 געם וועט זיין אם לא תשמע או דו וועמט גימ פאר
 געמן אין דעם קול פון גאמ דיין גאמ לשמור לעשות
 צו הימן אונ צו טאן את כל מצותיו נאר זיינע מצות
 וחקותיו אונ זיינע געזין אשר וים איה גביט דיר היינט
 ובאו עליך וועלין קומען אופ דיר אלע ריא קללות
 והשיגך אונ וועלן דיר גרייבן: (טז) ארוך פר פלוכט
 וועמטו זיין אין שקאמ וארוך אונ פר פלוכט וועמטו
 זיין אין פעלד: (יז) ארוך פר פלוכט וועט זיין די
 פירות פון דיין קארב אונ דיין איבער בלייבונג:
 (יח) ארוך פרי בנך פאר פלוכט וועט זיין די פרוכט
 פון דיין בוך ופרי אדמתך אונ די פרוכט פון דיין ערד
 שנה אלפיך די קינדך פון זיינע רינדך וישארות: צאנך
 אונ די סמאדעס פון זיינע שאף: (יט) ארוך אמה וגי
 פר פלוכט וועמטו זיין אין דיין קומען אונ פאר
 פלוכט אין דיין ארום גיין: (כ) ישלח גאמ וועט שיקען אין דיר את המארה די סינערונג את המארה דם פר
 מוכולונג

בית יהודא

נאר סיי וועגן. קער ווי זיך אדר ווייניק פון זיך
 שפייט אין פסוק (וצרעת ספארת) אצבעת וואס מאכט אפעלר
 חכמים
 חסוק סימן יפה לו מחך ככה סימן רע לו כו' וקל כל: ז' הרה"ס פוי
 כי לרך הל' לטוס ככה כמקום ריבוי כמו על פקדיה ויהי טענה כו'.
 ליקומו יקרים
 (טז) והיה אם לא תשמע וגי'. דארן סיר וויסן צו וים שפייט
 דער ווארט והיה. געס קען שפייט וואס לא תשמע. נאר
 די גמרא וואס הרשעים מלאים תשובות, דען רשעים וינדיקען
 האבן זיי נאכדעס תשובה, דאס ועגן אועלעך רשעים וים וינדיקען
 וועגן תפארה, דר יצד הרע שפאקט ויה אופ זיי זינדען זיי.
 ווען זיי האבן זייער תפארה אפגעטאן האבן זיי תשובה אונ טוען
 תשובה, וייל זיי ווייסן דאס איז אעבירה, זיי האבען אקער
 גיט בעקענט זיך שפאקטן איה דעם יצד הרע, אונ זיי האבען
 צער וואס זיי האבן בעמוס וינדיקען, איה אועלעך סעקשען וואס
 משה גיט בעמטען זיינע קללות, געס וועלן דא סעקשען וואס
 וינדיקען וייל זיי גלויבן גיט אין די תורה, אכער זייא וויילען
 דערציען הקב"ה, אונ ווען זיי טוען אעבירה ווען זיי שפאקטן,
 אונ האבן גיט תשובה איה די עבירות וים זיי האבען געטאן,
 איה די סעקשען איה משה בעמטען די קללות, די גמרא וואס
 וואו געס שפייט דער ווארט והיה היינט פון אשכנח, וואס
 דער פסוק והיה אם לא תשמע וגי' איה ביז דיר וועט זיין
 אשכנח וואס דוא וועמט גיט טאן ריא מצות פון חכמים,
 דאסאלס וועט איה דיר קען די קללות, אכער זען אשכנח,
 ווי פריער שפייט, וועט גיט זיין איה ריא קללות:

את־המְהוּמָה ואת־הַמְנוּעָה
 בכל־מִשְׁלַח יָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה
 עַד הַשְּׂמֹדָה וְעַד־אֲבֹרְךָ מֵהָרַ
 מִפְּנֵי רַע מַעַלְלֶיךָ אֲשֶׁר עֲזַבְתָּנִי :
 כִּי יִדְבֶק יְהוָה בְּךָ אֶת־הַדָּבָר עַד
 כִּלְתּוֹ אֶתְךָ מֵעַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־
 אָתָּה בְּאִשְׁמָה לְרִשְׁתָּהּ: כִּי יִכְבֶּה
 יְהוָה בַּשַּׁחֲפָת וּבַבְּקָדָחַת וּבַדְּקִיקָת
 וּבַחֲרָחַר וּבַחֲרָב וּבַשֶּׁדֶפֶן וּבַיִרְקָן

ות מוזפיתא בקר
 אושמות ידך די תעשה
 עד דתשתצי ועד
 דתיכד בפריע מן קדם
 פישות עו בקדיק
 דשבקתא דסלתיי:
 כא ידבק יך את הדבר עד
 עד דישצי יתך
 מעל ארשא די את עלל
 לתפן למירתה:
 ככ ימהנד בשיחפתא
 ובקדחתא ובדלקתא
 ובחרחורא ובחרבא
 ובשדפנא ובירקנא

בעל הטורים

(כג) יכנה ה' ד' פעמים כתיב כחומות וכנה ה' כנגד ארבע גלילות. ויש כזה הפסוק: שכנה ענינים ושכנה וקדחת ודלקת וכחרת וכחרב וכשדפן וכירקן כנגד ה' חומות כלנו:

רש"י

ומארת: המהומה. שגשג קול כהלות: (ככ) בשחפת. שכרו נשחף ונפוח: ובקדחה. לשון (דברים לב) כי אש קדחה כלפי וכו' אש של חולי מלווה כלנו (פינעצרהויעלע) שהיא חמה מאל: ובדלקת. חמה יותר מקדחה ומיני הלואים הם: ובחרחר. חולי המהמנו תוך הגוף ולמא תמיד לנשים וכלנו אשרינמ"ט (כראנד) לשון (איוב ל) ועלמי חרה מני חרב (ירמיהו ו) נחר מפוח מאש: ובחרב. יכיל עליך מ ניוסוח: שדפן וירקון. מכות תבואה ג שששדות. שדפן. רוח קדים אשלי"ה כלנו (ואננעפערבראנע). ירקון. יוכש ופני התבואה מכספין ונחפזין לירקון קמ"א כלנו (נעלב): עד אבדך. תרגום עד דתיכד ס כלומר עד

רשב"ם

(כג) דבאמה. עיי קולת וברך. ככו וירם ה' בקול גורל וכו' על מלשתי (ויאם: וסגפתי. תני וכו' למה את הורע ואירע את ברכותיכם: (ככ) כשחנה וכו'. מיני חלאים שהקדחה והדלקת והחרת. מיני חסיונות הם:

בית יודא

אין קלייד: והקדחה. מיינט מען (שגשג) אשארמישונג, זיין דו וועסט הערן קול בהלות, שרעקליכע געשרייען: וככו ובשחפת. מיינט מען ושארו נשחף נפשו זיין לייב אין פארטויילט אונ געשווארן: ובקדחה. אהיין קראנקייט (לשון פי א"ט קדחה פאס) ווי עס נשפיש אין פסוק אשייער פרענט אין מיין פנס (קדא אש פי חולים) אשייער. אהיין ווס קראנקע האפן (שהיא תהי מאוד) ווס ויא אין זייער היים: ובקדחה. אאנציוורג (תהי יותר סבחת) דלקת ברענט וייסער פון קדחת וימיני חלאים הם) דלקת אונ קדחת אונ חרחר וזען אנעליכע מינים קראנקייט: ובחרחר. מיינט מען חולי הפחמון תוך הגוף וצמא תמיד (פנס) חרחר אין אקראנקייט מיט א אינווייניקסע היין ווס פרענט אין דעם מענטש אונ עד אין גאר דארטמיט צו טרינקן וויאסער (לישן) (נמר פפח כ"א) דר פלאז אין פארטויקונג פון פייער: ובחרבו. מיט דעם שווערד ויבא עיקר ניוסוח) הקב"ה וועט אוף דיר פרייגען אמלחהושידפן וירקון. זענן נפח תבואה נואקס אין פערל (שדפן: רוח קדים) אהייסר סרחה ווינט וואס פארברענט דיא תבואה (ירקון) מיינט מען ויבש אשדקעניש ופני תבואה פכסזין (נחפזין לירקון) אונ דיא דש"י ופרטם עד דתיכד דער תרגום מיינטש ביי דו וועסט

שפתי חבמים

מ תקב"ה מי ומלנו וילנו מידו ולכן מביא התרגום עד דתיכד שהיא ל' כליון וון טעילס וקסא לנשי וא"כ הכינו ליל ליל לומר אלא עד אכורו"י סי' כלומר עד אכור אית' סי' דלוי לא נאח' ד' הכינו ה"א מלת אכד הוא מקור כמו. אכד תלכדון ופי' עד שחמל אחס דכר מה ויהיה כפרת השאחר לכן הוסיף ד' הכינו כדי שישגו מזה

פירוש לתורת אלהים

וועט דיק פר לענדן פון דר ערך אשר ווס דו קוקסט דארטן צו ארכין זיא: (ככ) יבנה יאמ וועט דיק שלאגן בשחפת מיט גשוויליכין ובקדחה מיט אנדר היצונג וברלקת אונ מיט נאך אקראנקע היים וואס היצט מער פון קדחה ובחרחר אונ מיט דאנקייט ובחרב אונ מיט שווערד פון חיללות ובשדפן אונ מיט האגיר שלאק עם וועט זיין אהאגל אדער אווינט

מיוקלונג ואת המנוחה אונ דס פר דארבונג בכל משלח יך אין אלע זאגן וואס ביינע הענט וועלן מאן עד הישדד ביו ער וועט דיק פר טירליגן ועד אדדה אונ ביו ער וועט מאגן גשווינד פר לירען דיק ספני רוע פלליה פון וועגין ביינע שלעקמע ווערק אשר עבתי ווס דו האסט מיד פר לאון: (כא) ידבק יך גאמ וועט מאגן בהעפמן אין דיר דעם סארד יד בליה ביו ער

וירדפנה עד דתיבד : כג ויהו שמיך די
אשר על ראשך נחשת והארץ
אשר תחתך ברזל : כד ותן יהוה
את מטר ארצך אבק ועפר מן

וירדפנה עד דתיבד : כג ויהו שמיך די
אשר על ראשך נחשת : כד ותן יהוה
את מטר ארצך אבק ועפר מן

ה"א יתן לו מטר חטים ג' ט'
רשב"ם

מטר ירד אבק יסור שינקו חטים. וסוף כך יהוה ה' נחף שלא חונק
אלא יתן מטר ארצך אבק ועפר. ה' ה' ה' בוקס שרעל להפסיד מטר
על סדום ועל עמורה נבזרי ואש. וסוף על חטים חטים אש ונפריה :

מטר ירד אבק יסור שינקו חטים. וסוף כך יהוה ה' נחף שלא חונק
אלא יתן מטר ארצך אבק ועפר. ה' ה' ה' בוקס שרעל להפסיד מטר
על סדום ועל עמורה נבזרי ואש. וסוף על חטים חטים אש ונפריה :

בית יהודא

הקביה נועם דין פארלינען (ושלכיה פארין) די נועם
פארלינען ווען פון זיך אלליין ועין שתי : (כג) ויהו
שמיך אשר על ראשך נחשת. ונאם רש"י קללות ה' ה'
משה ספי עצמו אפרו די קללות הט משה נעזאנט פון זיך
אלליין ונשבר ספי מפי הקביה אפרו) אונ די קללות נוס וענן
נעזאנט נעווארן און דעם בארג סיני הט ווי משה נעזאנט
פון הקביה (וכן נאמר) אונ אזו און דארפן נעזאנט נעווארן
(וואס לא תשעו לי) אוב איר נועם ניס הערן צו מיר (וואס
תלבו עמי בקרב) איב איר נועם גיין מיט ערן פארענדיג
דס וענן די נועסר פון הקביה (וכאן הוא אומר קול ה'
אייניק) אונ דא נאם דר פסוק איב די נועם ניס הערן די
שטימע פון הקביה (ברכה ה' בך) הקביה נועם צו דיר
במהעסן. (בכה ה') הקביה נועם דין שמיך, די
נעדרר עסן פון משה אלליין (הג' משה בקליותיו לאסרן
בלישן יחיד) משה הט פארלינען די קללות ער הט ניס
נעקלוקט אלע יודיו צוואמן. נאר איינציגע מענטשן, נאר
די יודיעע אלליין נעם פן בקללה וי בקל) אונ די קללה הט

אבוד אומך שחלה מאלין : (כג) והיו שמיך אשר על
ראשך נחשת. קללות הללו משה מפי עלמו אמרן ע וסכר
סיני מפי הקב"ה אמרן כמשמעו וכן נאמר (ויקרא כו) ואם
לא תשמעו לי פ' ואם תלכו עמי קרי וכאן הוא אומר לקול ה'
אלהיך ידבר ה' כך יככה ה' הקל משה בקללותיו לאמרן בלשון
יחיד וג"כ בקללה ו' הקל שבראשונות הוא אומר (סס) את
שמיס כברול וארלכס כנחשה בלא יהיו השמים מועין
כדרך שאין הכרול מועע מועך כן יהא חורב כעולם והארץ
תהא מועיע כדרך שהנחשת מועע והיא מרקיס פירותיה וכאן
הוא אומר שמיך נחשת וארץ ברזל סיכו מטיס מועין אע"פ
שלא יריקו מער מ"מ לא יהיה חורב של אכדון כעולם
והארץ לא תהא מועיע כדרך שאין הכרול מועע ואין הפירות
מריקין ומ"מ קללה היא צ' בין שהיא כנחשת בין שהיא
כברול לא הוליא פירות וכן השמים לא יריקו מער :
(כד) מטר ארצך אבק ועפר. (תענית ג) זיקא דמתר
מטרא ק' מער יורד ולא כל זרכו ואין כו כדי להרכין

ערשע קללות האם ער נעזאנט ואת שמיךס כפרו וארצ'ם
בנחשה) אייערע הימלן נועלען זיין ווי אייערע אונ אייער
נועלן ניס שוויצן נעם וניס זיין אייביקעניש
יהא חורב כעולם דריבד נועם זיין אפרקעניש אויף דער
נועם זיין פייכטו (ברך שנהגשת כיוצ) ווי קופער שוויצט
(וכאן הוא אומר) דא נאם כשה ושמך נחשת די הימלען
איינען (שהיו שמים כוויין) די הימלען נועלען שוויצען וויא
נועם ניס ניסען פון זיך נען מפל קסום לא יהיה חורב של
אפרקעניש פון אמארידונג אויף דער נועלען והארץ לא
בויע) אזו ווי אייערע אונ אייערע אונ אייערע אונ אייערע אונ
(וסכל קסום קללה היא) פון דעסמוענען איר דס אקללה (וכן
קופר סי זיא נועם זיין ווי אייערע (לא תביא פירות) עם נועם
קריס (מטר) פון די הימלען נועם ניס ניסען דענען : (כד) וסוף
אונ ער. מיינס מען ויקא דבמר מטרא) דר וניס נוס נועם

ערשע קללות האם ער נעזאנט ואת שמיךס כפרו וארצ'ם
בנחשה) אייערע הימלן נועלען זיין ווי אייערע אונ אייער
נועלן ניס שוויצן נעם וניס זיין אייביקעניש
יהא חורב כעולם דריבד נועם זיין אפרקעניש אויף דער
נועם זיין פייכטו (ברך שנהגשת כיוצ) ווי קופער שוויצט
(וכאן הוא אומר) דא נאם כשה ושמך נחשת די הימלען
איינען (שהיו שמים כוויין) די הימלען נועלען שוויצען וויא
נועם ניס ניסען פון זיך נען מפל קסום לא יהיה חורב של
אפרקעניש פון אמארידונג אויף דער נועלען והארץ לא
בויע) אזו ווי אייערע אונ אייערע אונ אייערע אונ אייערע אונ
(וסכל קסום קללה היא) פון דעסמוענען איר דס אקללה (וכן
קופר סי זיא נועם זיין ווי אייערע (לא תביא פירות) עם נועם
קריס (מטר) פון די הימלען נועם ניס ניסען דענען : (כד) וסוף
אונ ער. מיינס מען ויקא דבמר מטרא) דר וניס נוס נועם

חכמים

משלמו רל כלי רכות הקב"ה וכל דפריס מפי עלמו אירן לרל שוא
הוב מנקה חכמים והמו פריס חכמי פריס חכמי משה מפי עלמו
אמרן וכיחו קולס פי סס : פ' ואם משה אמרן לא קליל למער
תבמש לו יגו' : צ' רלנו כהם שלא תקסו כרי הוא רולע לקלס ומאי
קללה כהם והיו שמין אכר על ראשן נאסח : ק' ונאר ורענו של
רש"י למרן זיך סיין לומר שהמער יהיה אבק ועפר עמי הפנים סס

אכר עליו לומר עד אכר אומך ומ"מ פריס חכמים שחלה מאלין
דוק היט. וטו יחיד מה שכתב רא"ש ב"ר דעתי און ותיבס מה
ש"ל חלה עד דתיבד ובייס כו עד אכר אומך דמשמע שזי פירות
עד דתיבד ומכ אכר זה שחלה מאלין זה אינו אלא לפי התורגם
ע"כ : ע"פ משה ביקס מהקב"ה שיתן לו רשות לקלס הכי ונתן לו
הקב"ה רשות ואיך הכל איש הא' דלמרתן אפי' אות אחת לא היה

פירוש לתורת אלהים

אונ נועם אום שלאנען די תבואה בריקו אונ מיט
גרינקייט געלוקט דיא תבואה נועם פאר דארט
ווערען אונ זיא נועם ווערן געל וירפיד אונ זייא
וועלען דין יאנען עד אבדה ביז דו (ועמט פאר
לארען ווערען) : (כג) ויהי אונ עם וועלען זיין דיא

אונ נועם אום שלאנען די תבואה בריקו אונ מיט
גרינקייט געלוקט דיא תבואה נועם פאר דארט
ווערען אונ זיא נועם ווערן געל וירפיד אונ זייא
וועלען דין יאנען עד אבדה ביז דו (ועמט פאר
לארען ווערען) : (כג) ויהי אונ עם וועלען זיין דיא

השמים ירד עליך עד השמרך :
כי יתנך יהוה | נגף לפני איביך
בדרך אחד תצא אליו ובשבעה
דרכים תנוס לפניו והיות לזעוה
לכל ממלכות הארץ : כי והיתה
נבלתך למאכל לכל עוף השמים
ולבהמת הארץ ואין מחריד :
כי יבכה יהוה בשחין מצרים
ובעפלים ובשחורים קרי ובגרב ובחרס
אשר לא תוכל להרפא : כח יבכה

שמיא וחות ערך עד
 דתשתצי : כח יתנך יי
 תביר קדם סנאך בארחה
 חדא תפוק לנתה
 ובשבעא ארחן תערוק
 מקדמיהו ותהי לזעוה לכל
 ממלכות ארעא : כי ותהי
 נבלתך משגרא למיכל
 לכל עופא דשמיא
 ולבהמת ארעא ולית
 דמניד : כי ימחנה יי
 בשחנא דמצרים
 ובשחורין ובגרב
 ובחרים ובישדי לאתכל
 לאתפאה : כח ימחנה יי
 תולדות אהרן

ובשלים מגילת סה : וסגור והתם כמרות סה :

רשב"ם

(כח) ואין מחריד . אין מחרושה סגול הכללה כי אין קיבורי :
 ארס וגו' ואל לא תשמעו יחד ה' נגף : (כח) כשגשון : כי יבכה ה' כשגשון והוא כשגשון יבגה כלומר לא די שיבכה אלא שכל מנהיג יהיה כשגשון :

בית יהודה

נאר ווייגני גיש ווי סיר מען דארף וואן בו כדי להרביץ את
 הקשר עם איז גישא אזוי סיר רענען עם זאל גוש גאס
 מאכן דיא ערד דער שמויב זאל בלייבען ליגען ווערן
 פא יבשלה את האבק וספסא את עשב הרעים שהם נחים
 פו חמים ונדבק בהם ונעשה סיס ופריהם ופרקיבון נאך
 דעם ביסוד רענען קובש אויבס אונ הייבש-אוף דעם
 שמויב אין דעה הייה אונ דר שמויב ברעקס די געטער
 פון דעם פארזיהנג אונ דיא תביאות וואס זענען גאס
 אונ עם ווערש לייס אונ עם ווערש פארקריגט אונ די
 וואן עם צוא אמורא אונ אציטערניש שוועו פל שימז כמותיק
 ציטערין פן דיר (ויאדר) ווי ווערן זאגען ווי לני ווי צו
 טאמער וועט קופען אויף אונ ווי עם איז געקופען אויף די יודין :
 שחין וואס איז גרעו אין מצרים איז גרעו זייער שלעכט
 און צווייגני איז ער גרעו טרונקן (קדאימא בכמרות) וויא עם
 הייסט גרב : וקסו. (שחין) גיש בחרס) חרס מייגט מען שחין
 ר את העפר והרוח בזה ומעלה את האבק ומכסה את עשב
 הזרעים שהן לחיס מן המים ונדבק בהם ונעשה עיט ומחייב
 ומרקיבין : (כה) לזעוה . לזימה ולזוט שזועו כל שומעי
 מכותך ממך וזלמרו אוי לנו שלא יבוא עלינו כדרך שכל
 על אלו : (כו) בשחין מצרים . רע היה אחד של לת
 כמפנים ויבש מנחמן כדאי בכמרות (כמרות חמ) : גרב .
 שחין לה : חרס . שחין יבש ה כחרס : (כח) ובהמהון
 פון רענן אונ די שמויב קרעכט זיך צו די גאסע תבואה
 תבואה ווערש פארפולט : (כה) וזעוה . מייגט מען (לאימה
 סקף) אלע מענטשן זום ווערן הערין דייעט כמות ווערן
 אונן . מיר האבען מורא ושלא יבא עלינו כדרך שכל על אלו
 (וח כפגנים ויבש כמותיק) איגוויינג איז ער נוערן גאס אונ
 וויא שחין און די נקרא בכמרות : (כח) ובהמהון שחין
 ווס איז טרונקן וויא אשארבען : (כח) ובהמהון לכבו . מייגט

שפתי חכמים

וזני ספסו כגוש אחד א"ל ל"ס ויקא דכור כו' : ר להרביץ הוא מלי רוכן חתח משא : ש דל"כ לזלמור כשחין מליס הליל סתם שחין : פירוש לתורת אלהים
 פו השמים פון דעם הימל וועט ער לאזען אוף דיר
 גירערן עד השמרך ביו ער וועט דיה פר מיליגין :
 זכה) יתך גאס וועט דיה געבן גמארד פאר דייען
 פיינד גרד מיש איין וועג וועסטו ארום גיין צוא
 אים מלקחה האלמן ויבשנה אונ מיט זיבן וועגען
 וועסטו אנשלופען פאר אים והיות לזעוה אונ דו
 וועסט ויין פאר אצימערניש צו אלע קיניגרייך
 פון דער ערד ווי וועלן מורא האבן טאמער וועט
 אוף זיין קופען און וויא עם איז נקופען אוף דיר :
 (כח) והיות נבלתך אונ עם וועט ויין דיין גוף לפאכל

בְּמִשְׁוֹתָא וּבְמִשְׁוֹתָא
 וּבְשִׁעֲמֹת לְבָא :
 כַּס וְתִהִי מִמֶּשֶׁשׁ בְּמִהְרָא
 בְּמָא דִּי מִשֵּׁשׁ עֵינְךָ
 בְּקִבְלָא וְלֹא תִצְלַח יָת
 אֲרַחְתִּיךָ וְתִהִי בְרַם עֵשִׂיק
 וְאֲנִים כֹּר וְיִמְיָא וְלִית
 דְּפָרִיק : ל אֲתֵתָא תִירוּם
 וְגִבְרִי אַחֲרֵן יִשְׁכַּבְנָה
 בֵּיתָא תְּכַנֵּי וְלֹא תִיתַב
 בָּהּ כְּרָמָא תְּצוּב וְלֹא
 תַחֲלֵנָה : לֹא תוֹרֵךְ יִהִי
 נָכְס לְעֵינֶיךָ וְלֹא תִיכּוֹל
 כְּנֶה חֲמֻרָךְ יִהִי אֲנִם
 מְקַדְמָךְ וְלֹא יִתּוּב לָךְ
 עֵנָךְ מִסִּירִין לְבַעֲלֵי
 דְכַבְּךָ וְלִית לָךְ פְּרִיק :
 לֵב בְּנִיךָ וּבְנֵיתֶךָ מִסִּירִין

יהוה בשגעון ובעורון ובתמהון
 לבב: כס והיית ממשש במהרא
 כאשר ימשש עינך
 בקבלא ולא תצלח ית
 ארחתיך ותהי ברם עשיק
 ואנים כר וימיא ולית
 דפריק: ל אתתא תירום
 וגבר אחרון ישכבנה
 ביתא תכני ולא תיתב
 בה כרמא תצוב ולא
 תחלנה: לא תורך יהי
 נכס לעיניך ולא תיכול
 כנה חמרך יהי אנם
 מקדמך ולא יתוב לך
 ענך מסירין לבעלי
 דכבך ולית לך פריק:
 לב בניה ובנותיך מסירין

ת"א ויהי תפס חילה כ: ושלם
 ויהי מנת כרית ו: כני ונחמד
 ת"א כ: וימות כ:

מִשְׁוֹתָא : לֵב בְּנִיךָ וּבְנֵיתֶךָ נְתִינִים
 בְּרַם תַּמְעַ וְלֹא תַחֲלֵנָה : לֹא שׁוֹרֵךְ
 טְבוּחַ לְעֵינֶיךָ וְלֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ
 חֲמֻרָךְ גְּזוּל מִלְּפָנֶיךָ וְלֹא יָשׁוּב לָךְ
 צִאֲנֶךָ נְתִינֹת לְאִיבֶיךָ וְאִין לָךְ
 מִשְׁוֹתָא : לֵב בְּנִיךָ וּבְנֵיתֶךָ נְתִינִים

כב. לוטס הלכ אסטודיטין בלעו (בעטויכונג):
 (כס) עשוק, כל מעשך יהיה א ערעור: (ל) ישגלנה
 (לון) טל פלגס ב הכתוב כנהו לכה ג ישכנה (מעלה
 כה) ותקן סופרים ד הוא זה: תחלנה. כנהו הרביעית
 בענינש וועט זיא געמען פראשג' אפליש (ויהתוב כנהו
 ער וועט מיט איר לונען. נאר דער פסוק הש פארבעטערט
 פראשג' ער וועט זיא האלפן פראנויב נאר ער וועט גיט
 פארבעטערט גיט תהנה האבען מיט איר (תהן ספרים הוא זה)
 ופארבעטערט גיט צוויי מיטען אותיות. דער כ אויף ג.
 וקה זיין ופליש הרביעית (אבל פריי) צו עסין ריא פירות
 פון זיין די פירות וועט טוינגארטן אין דעם פערטן
 ווארד דער זיין איז הייסן ערלה, מען נאר זיי גיט עסין
 אונ גיט האה האבען פון זיין די פירות וועט
 וואקסן דארף מען

בית יהודא
 מען זאפט דעם דס הארץ איז פארמאכט פון פארמישונג
 אונ ווייס גיט וועט צו פארן: (כס) וישוק. דו וועסט זיין
 בערויבט וכלל בענין וקה געשריבן אייף אפין וועט דו וועסט
 פארן וועט זיין קריג: (ל) וישגלנה. (לשון שג' פליגט) דו
 פסוק זאגט דו וועסט מקדש זיין איישה אונ איין אנדער
 לשבח וישכנה עס האט געדארפט שטיין אין פסוק וישכנה.
 ער וועט זיא געמען פראשג' ער וועט זיא האלפן פראנויב
 נאר ער וועט גיט תהנה האבען מיט איר (תהן ספרים הוא זה)
 ופארבעטערט גיט צוויי מיטען אותיות. דער כ אויף ג.
 וקה זיין ופליש הרביעית (אבל פריי) צו עסין ריא פירות
 פון זיין די פירות וועט טוינגארטן אין דעם פערטן
 ווארד דער זיין איז הייסן ערלה, מען נאר זיי גיט עסין
 אונ גיט האה האבען פון זיין די פירות וועט וואקסן
 דארף מען

שפתי
 מדעכיב וכחם היו גרם לו עיני לשל כפרת אמור: א רחל
 כהו לא תשוק אח רעך שפי' טכס עבר ככיר שלמי מעיני
 הכ' וגולה ככר אמור ל'פ מעיני ויקרא עס הכאר עסק כי

לְעַם אַחַר וְעֵינֶיךָ רְאוֹת וּבְלֹת
 אֲלֵיהֶם כָּל־הַיּוֹם וְאִין לֹאל יִדָּךְ :
 לֵב פְּרִי אֲדָמְתְךָ וּכְל־יִגְעֶךָ יֹאכַל עִם
 אֲשֶׁר לֹא־יִדְעַת וְהָיִית רַק עֲשׂוּק
 וְרָצוּץ כָּל־הַיָּמִים : לֵב וְהָיִית מִשְׁנַע
 מִמְּרֹאֶה עֵינֶיךָ אֲשֶׁר תִּרְאֶה :
 לֵב יִכְבֵּה יְהוָה בְּשַׁחִין רַע עַל־
 הַבְּרָכִים וְעַל־הַשְּׂקִים אֲשֶׁר לֹא־
 תוּכַל לְהִרְפֹּא מִכָּפַר רִגְלֶךָ וְעַד
 קִדְקֶדְךָ : לֵב יִיָּלֵךְ יְהוָה אִתְּךָ וְאִת־
 מַלְכֶךָ אֲשֶׁר תִּקִּים עֲלֶיךָ אֶל־גִּוֵּי
 אֲשֶׁר לֹא־יִדְעַת אֶתְּךָ וְאֶבְרַתְךָ
 וְעַבְדְּתָ שֵׁם אֱלֹהִים אַחֲרַיִם עֵץ
 וְאַבְן : לֵב וְהָיִית לְשִׁמָּה לְמִשְׁלַ

לעמא אחרו ועיניך חזו
 ויסופן בגללהון כל יומא
 ולית חילא בידך :
 לב אפא דארעה ובר
 לאותך יכול עמא די לא
 ידעת ותהי פרם עשוק
 ורעיע כל יומיא :
 לב ותהי משתטה מחזו
 עיניך די תחזי :
 לב ימתנה בישחנא
 בישא על רכביא ועל
 שקיאי די לא תכול
 לאתפאה מפרסת רגלך
 ועד מוקד : לב יגלי יי
 יתך וית מלכך די תקים
 עלך לעם די לא ידעת
 את ואבתיך ותפלהתמן
 לעממיא פלחי מעותא
 אעא ואבנא : לב ותהי
 לצדו למתא ורשועי בכל

ת"א יול די אוןק יפא נ :
 בעל המורים

(לה) קדקד . יול די אוןק ואל מלך .
 רמו לקדקד יהוקים סלא ניחן לקטרה :

בית יהודא

זיי פירען אין ירושלים אונ דארשען זיי עסין . אדער פוען
 סאהשט ופען פארבייט די פירות אויף געלט , פוען פוען די
 פירות עסין אין דערקויים , אונ ווען ער וועט קושען אין
 ירושלים וועט ער פרייגען דס געלט אין ירושלים אונ וועט
 פר דס געלט קויפן עסינווארג : (לב) ונכחית אליהם . מיינט

לאכול פרוי : (לב) וכלות אליהם . מנסות אליהם שסוכו
 ואינם שבים . כל תוחלת שאלה בזה קרויה כליון עינים :
 (לו) לשמה . אסין אשטודישין (אור בעטייכוונג) כל
 הרואה אותך יזום עליך : למשל . ככתבא מכה רעה על

רש"י

פארלענדס ווערען קוקענדיג אונ נוארענדיג אויף זיי די
 צוריק קומן (כל תיחלת שאניה באה קרויה פליון עינים) ועדר
 ער זאל דיא זאך זעהן אונ ער זעהט זיא גיט , ווערט
 וואלט גיט קעגן זעהן . בייל די אויגן זייגע זענן פלינד
 אלע ויס וועלן דיר זעהן וועלען זיך וואנערען אויף דיין
 און עס קומט נישט ער על הארס) און עס וועט קומן אשעלבסט פכה אויף אשעלבסט
 פירוש לתורה אלהים

פוען (מצפוח ארס שישבו ואינם שבים) זיינע אויגן וועלן
 זאלסט זיי זעהן צוריקקומענדיג , אונ וויא וועלען גיט
 האפענונג ווס אשעלבסט האפט אונ עס קומט נישט ער ווארט
 בערופן פליין עינים , אאויגן פארלענדיג , גלייך וויא ער
 גווארן : (לז) וישמחו . צו וויסט זיך הרואה אותך רשע עקיף)
 פארנויסאונג : ולקשלו . מיינט פוען (כשכתבא בכה רעה על

דיינע אויגן וועלן עס זעהן וכלית אונ וועלן האפען
 צו זיי אנאנצן טאג זיי זאלן זיך אום קערען זיין לאל
 ידך אונ דו וועסט קיין מאכט גיט האבן אין דיינע
 הענד זיי צו בקומן : (גא) פיר אדקדק די פרוקט פון
 דיין זענד אונ גאר דיין מאשערקעט ווס דו האקט
 דיר דרום געמאקערט אאל וועט עס אוף עסין אזו
 אפאלק ווס דו קאקסט זיי גאר גיט ויהיית אונ דו
 וועסט זיין גאר פר צוקום ורצין אונ צו שמוסן כל הסיים
 אלע פוען : (לד) ויהיית אונ דו וועסט זיין פר מוקלמט
 פון וועגן אלץ ווס דיינע אויגן וועלן מוזען זעהן :

(לח) יכבה יי גאט וועט דיר שלאגן מיט שלעכטע
 שחין זל הפרנס אוף די קליינן זיל השקים אונ אוף
 די שענקל אשך ווס דו וועסט גיט קאנען גהיילמט
 ווערן סוף בלך פון דיינע פיס ביז אין דיין אקין :
 (לז) יולד גאט וועט דיר פירען מיט דיין מלך אשך
 תקים ווס דו וועסט אוף דיר אוף שמעלן אל זיי צו
 אזו אפאלק ווס דו מיט דיינע עקטרין האבן זיי גיט
 גקענט געבן יש אונ דו וועסט דארמן מוזען דיגן
 צו אועלכע פעלקר ווס זיי דיגן אליהם אחרים אנדרע
 אפ געטער פון האלץ אונ פון שמיין : (לז) ויהיית אונ
 וועסט

וְלִשְׁנֵינָה בְּכָל הָעַמִּים אֲשֶׁר־
 יִבְהַגְךָ יְהוָה שְׁמָה: לֹא זָרַע רֶב
 תּוֹצֵיא הַשָּׂדֶה וּמַעַט תֵּאָסֵף כִּי
 יִחְסְלֶנּוּ הָאֲרָבֹה: לֹא פָרָמִים תִּשַׁע
 וְעִבְדֹת וַיִּין לֹא־תִשָּׂה וְלֹא תֵאָנֵךְ
 כִּי תֵאָכְלֶנּוּ תִתְלַעַת: מ זֵיתִים יִהְיוּ
 לָךְ בְּכָל־גְּבוּלְךָ וְשִׁמֶן לֹא תִסוֹךְ
 כִּי־יִשָּׁל זֵיתְךָ: מֵא בָנִים וּבָנוֹת תּוֹלִיד
 וְלֹא־יִהְיוּ לָךְ כִּי יִלְכוּ בַשָּׂבִי:
 מֵב כָּל־עֵצֶךָ וּפְרֵי אֲדָמָתְךָ יִירֶשׁ

עֲמִמָּא דִּי יִדְבַרְנָךְ יִי
 לְתַמְן: לֹא בִר זָרַע סְבִי
 פַּסְק לְחַקְלָא וְזָרַע
 תַּכְנוּשׁ אַרְי יִחְסְלֶנָה
 גִּבּוּא: לֹא פְרָמִין תַּצּוּב
 וְתִפְלַח וְתִמְרָא לֹא־תִשָּׂה
 וְלֹא תַכְנוּשׁ אַרְי
 תִּיכ לִגְוֵה תִלְעָתָא:
 מ זֵיתִין יִהְיוּ לָךְ בְּכָל
 תְּחוּמֵךָ וּמִשְׁחָא לֹא
 תִסוֹךְ אַרְי יִתְרוּן זֵיתֶיךָ:
 מֵא בְנִין וּבָנִין תּוֹלִיד וְלֹא
 יִהְיוּ לָךְ אַרְי יִהְיוּ
 בַשָּׂבִי: מֵב כָּל אֵילָנֶךָ
 וְאִפָּא דְאַרְבָּךָ יִחְסְנָה
 הו"א יעזב גב גיבת ס: לא תמרה תמרה
 ו: יחסי יחסי גיבת ס: כי יעזב
 יעזב גיבת ס: כי יעזב גיבת ס:
 יעזב גיבת ס: כי יעזב גיבת ס:
 יעזב גיבת ס: כי יעזב גיבת ס:

בעל המורים

(א) ולשנינה: לדבר כמו וסוטה: (ב) ישל: כמו וסל יום: וכן
 ישל קצירו מן הפלח: וכן אחריה כחש יסך מן נסח הוחש: ולי יסל:
 אשר בקרבך: רמז לבי יעקב אחיך ונתכר לנר: ממש חטא: כתיב גיבסם:
 (ג) זיתים יהיו לך בכל גבולך: זה ה"פ: ונתחיל ונתחיל כתיב לוי שאין
 היות המקבל כאלו אחר זהו כתיב כשיתלו שלא יתעורר בחטאים
 לכן סוף לו גיבסם ונתחיל: (ד) יירש סלללו: וסוף ליה (נג) הגר
 רש"י

בית יהודא

ויאמר זו היתה לכתב פלוני וועט מען זאנען דיא מכה אין
 גלייך צו די מכה וועט מעןש האט: וולש: יהוה: צו
 ארידונג וישין ושננתם ווי עס שטייט אין ספוק ושננתם.
 דו ואלסט מי בייךן (דבריו דך) אלע פלעקר וועלן פון דיר
 בייךן וכן תרנמו וישומו דר תרגום שייטש דעם ווארט
 וישנינה: וישומו (ישין ספור השתעו) וישומו אוי דרשיטיש
 צו דרשיטיין אונ צו שמועסן: (ד) ויתן ויתקנו: אוי דרשיטיש
 ויתנו: ער וועט אים פרענען וועל שם דך גקרא מיין
 חיים: ווייל ער פרענעט אים: (מ) ולי יסל: מיין
 מען ישיר פירתי) ער וועט אראשוואפן פון דך זיינע פירוז
 הפך: דער איינין וועט אראם פארן: (מב) וירש הגללו: מיין
 ארעם מאכן דעם כיים פון זיינע פירות, ער וועט אויפמיין אלע
 פירות פון די בוימער וועלען די בוימער זיין ארעם אונ
 זיידיג פון זייערע פירות וירש: ער וועט (ג) וירש: ער וועט
 צרע: זאגט רש"י ויא אפטר פחש וירש לשון וירשה מען

אדם ואמרו זו דומה למכת פלוני: ולשנינה: לשון ונאנחם
 (לעיל) ידברו כך וכן תרנמו ולשוני לשון ספור ונאנחם:
 (לה) יחסלנו: יכלנו וע"ס כך נקרא ה הסיל שמכלה את
 הכל: (מ) כי ישר: ו ישר פירושו לשון (לעיל יע) וסל
 הכול: (מב) יירש הצלצל: יעשו הארבה רש מן הפרי:
 יירש: זמן צלצל: וכן תרבה: ויא אפטר פחש יירש
 לשון וירשה שאם כן היה לו לא תכוב יירש ח ולא לשון הורשה

שפתי חכמים

כרשת וירא: ה פ' כנאל קרא ארבה חסול ולניה אלא על סס
 שהיא מכלה הכל: ו ולא הספיק לומר לי כשרה מפני שהיא טעול ויא
 לאחר וחסר הפעול שהם הפירות ולכן אמר ישר פירושו כמו וסל
 פירוש לתורת אלהים
 וועקטם ויין צו וויקטם למשל אונ פר אמשל או עם
 וועט קומען אשלעכטע מכה און איינע וועלען
 מעןשן זאגן דס איז גלייך צו די מכה וואס איז
 און איך גקומן ולישנינה אונ צו בריד אימליק וועט
 פון דיר בייךן בכל הפנים צווישן די אלע פלעקער
 ווס גאט וועט דיה אהין פירען: (ד) ויע איך דעם
 פעלד וועקטו אויס ציהקן פיר זאמען וויגט אונ
 ווייניג וועקטו איין זאמען כן ווארום דר היישעריק
 וועט עם פאר לענדען: (מ) כפיים הפי זכרת ויין
 גערטנר וועקטו פלאנצן אונ אוסארבעטען ויין

הַצִּלְצִל׃ מִן הַגֵּר אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ
 יַעֲלֶה עֲלֶיךָ מַעֲלָה מַעֲלָה וְאַתָּה
 תִּרְדַּ מִשָּׁה מִשָּׁה׃ מִן הוּא יִלְוֶךָ
 וְאַתָּה לֹא תִלְוֶנּוּ הוּא יִהְיֶה לְרֹאשׁ
 וְאַתָּה תִּהְיֶה לְזֹנֵב׃ מִן וּבָאוּ עֲלֶיךָ
 כָּל־הַקְּלָלוֹת הָאֵלֶּה וּרְדִפְנוּךָ
 וְהִשְׁיגוּךָ עַד הַשְּׂמֹדֶךָ כִּי־לֹא
 שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמּוֹר
 מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו אֲשֶׁר צִוָּךָ׃ מִן וְהָיוּ
 בְּךָ לְאוֹת וּלְמוֹפֵת וּבִזְרַעְךָ עַד־
 עוֹלָם׃ מִן תַּחַת אֲשֶׁר לֹא־עֲבַדְתָּ
 אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב
 לֵבָב מֵרֵב כָּל׃ מִן וְעֲבַדְתָּ אֶת־
 אֱיֹבֶיךָ אֲשֶׁר יִשְׁלַחְנוּ יְהוָה בְּךָ
 בָּרַעַב וּבְצָמָא וּבְעִירִים וּבְחֹסֶר
 כָּל וְנָתַן עַל בְּרוּל עַל־צִוְאוֹרְךָ עַד

מקאה: מן תותב ערל די
 בינה יהי סליק עיל מנה
 לעלא לעלא ואת תהי
 נחת לתחתא לתחתא:
 מן הוא יזופנה ואת לא
 תזופנה הוא יהי לתקנה
 ואת תהי לחלש: מן ויתון
 ענה כל לויא האלון
 וירדפנה וירדפנה עד
 דת שתי צי ארי לא
 קבלתא למימרא בני
 אנה למפר פקודותי
 וקמבותי די פקנה:
 מן ויהון פנה לאת
 ולמופת ובכניה עד
 עלם: מן חנה די לא
 פחתא קדם יי אנה
 בחדוא ובשפירות לבא
 מסני פלא: מן ותפלה
 ית בעלי דבנה די
 ירנה יי פנה בכפנה
 ובצחנה ובגרמליתא
 ובחסרות פלא ויתן ניר
 פרוא על צוארנה עד

תו"א החס חסר לא סידור זה קריים מ"ג
 פ"ג ועלית לה סודות: ס"ג
 רשב"ם
 (סו) האת . . . שהסקלה יקבל לשגור לחות
 כסונו (גם יל שלא נכרסם לחקיה):

בית יהודה

לכתוב יורש ונארום אויב אזו הט נבארמט זיין געשריפן
 יורש מיט אהוריק אונטער דוא ערשטע יור וולא לשון הירשה גירושין) אונ מען קען גיט פיישען יורש פארשטייבןשאט
 פן ויהי לו לכתוב יורשו הנארום אויב אזו הט נבארמט זיין געשריפן יוריש: (מזו וכדוב כל) דוא האסט נבארמט דיגען
 פירוש לתורת אלהים

וועט דער היישריק פאר ארעסן ער וועט די פירות
 אנה עסן וועלן די בייבער ארום זיין פון פירות:
 (מזו) הנה אשר דער פרעסער נום וועט וואגן צווישן
 דיר גלה וועט אייב דיר אימליכס קאל העקר אנה
 גיין דס הייסט ער וועט גרויס ווערן ואתה אונ דו
 וועסט אלע מאל נידרין אונטן דוא וועסט פאר
 צורוקט ווערן: (מזו) הוא ילך ער וועט דיר לייגען
 ואתה לא תלטי אונ דו וועסט אים גיט לייגען ונארום
 ער וועט זיין רייך הוא ער וועט זיין שמארק אונ דו
 וועסט זיין שלאף (תרגום): (מזו) ובאו אונ עם וועלן
 קומען אנה דיר די אלע קללות אונ וועלן דיר נאך
 יאגען אונ וועלן דיר גרייכען ער השקנה בני דוא

איווערנע

הַשְׁמִידוּ אֶתְךָ: מִי יֵשֵׁא יְהוָה עֲלֶיךָ
 גֹּי מִרְחַק מִקְצֵה הָאָרֶץ כַּאֲשֶׁר
 יֵדָאָה הַנָּשֵׂר גֹּי אֲשֶׁר לֹא־תִשְׁמַע
 לְשִׁנּוּ: נ גֹּי עֵז פָּנִים אֲשֶׁר לֹא־יִשָּׂא
 פָּנִים לְזֶקֶן וְנַעַר לֹא יִחַן: נֵא וְאָכַל
 פְּרִי בְהֵמְתְךָ וּפְרִי־אֲדָמְתְךָ עַד
 הַשְׁמֵדְךָ אֲשֶׁר לֹא־יִשְׁאִיר לְךָ דָּגָן
 תִּירוֹשׁ וַיִּצְהַר שֶׁנֶּר אֶלְפִיךָ
 וְעִשְׂתֶּרֶת צֹאנֶךָ עַד הָאֲכִידוּ
 אֶתְךָ: נב וְהֵצַר לְךָ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ
 עַד רֵדַת חֲמַתְיֶךָ הַגְּבֹהֹת
 וְהַבְּצֻרוֹת אֲשֶׁר אֶתָּה בְּטַח בְּהֵן
 בְּכָל־אֲרָצְךָ וְהֵצַר לְךָ בְּכָל־

דִּישִׁיצִי יְהָ: מִי יֵתִי
 י: עֲלֶיךָ עִם מִרְחִיק מִסְפִּי
 אֲרַעֵא פִמָּא דִּי מִשְׁתְּדִי
 נִשְׂרָא עִמָּא דִּי לֹא־תִשְׁמַע
 לְשִׁנְהָ: נ עִם תִּפְקֹה
 אִפִּין דִּי לֹא יִסַּב אִפִּין
 לְסַבָּא וְעַל יִנְקֵא לָא
 מִרְחָם: נא וְיִיכּוֹל וְלֵדָא
 דְּבַעֲרֶךָ וְאִפָּא דְּאֲרַעְךָ
 עַד דְּתִשְׁתַּצִּי דִּי לֹא
 יִשְׂאֵר לְךָ עִבּוּרָא חֲמָרָא
 וּמִשְׁחָא בְּקִרְיָ תוּרִיךָ
 וְעִדְרֵי עֲנָךְ עַד דִּיִּכְבַּד
 יְתָךְ: נב וְיַעַק לְךָ בְּכָל
 קִרְיֶיךָ עַד דִּיִּכְבַּשׁ שׁוּרְיֶיךָ
 רַמְיָא וְכִרְיֻכֵּיא דִּי אֶת
 רְחִין לֹא־שְׁתַּזְבָּא בְּהֵן
 בְּכָל אֲרַעְךָ וְיַעַק לְךָ

תולדות אהרן

יבא יבא ענין סוכה נא :

בעל המורים

(מח) ידאה הנשר, נמי' עשרה כדליתא בסוכה דהיינו אלכסדרים שטעור לכא כיו"ד ימוס ונא כיום אחד :

רש"י

כעוד שטיה לך מ כל טוב : (מח) כאשר ידאה הנשר .
 פתחוס ו ודיך מללחת ויקלו כוסיו : לא תשמע לשוננו .
 לא תחיר לשוננו וכן (בראשית מח) תשמע הלום לפתור אותו .
 זכן (סס מח) כי שומע יוסף חניטנידרי כלענו (פטרשטעטען) :
 (ככ) עד רדת חמתך . ל' רדוי ב וכנסו : (גג) ואכלה

בית יהודא
 הקביה (בעוד שקיה לך כל טוב) ווען דו האסט געהאט אײַע
 גוטס : (מח) וכאשר ידאה הנשרו . זאמט רש"י (פתאום)
 פלוצלינג דאס אפאך וועט קומען צו דיר פלוצלינג (נדיר)
 מצלחת) אונ ער וועט האבן אנהייבנדיגע וועג נהיך סבבי
 זיינע פערד וועלן זיין גרינג צום צייטן נעשווינג וויא דר
 אדער פליהט וועיין שיחו : ולא תשבע לשוננו . סינטיס מען
 גיט וויסען וואס ער רעט נון השמע הלוט (פתור אה) דו
 פארשטיסט ווי צו בעשיריען אהלים , נאך שטייט אין פסוק (פי שבע יסף) יוסף פארשטייט ווס זיי ריידן , רעם ווארט
 השמע סינטיס מען גיט הערן נאר מען סינטיס פארשטייט : (ככ) עד רדת חמתך . זאמט רש"י (לשון רדוי וכבול) ביי
 ער וועט גוועלטיגען אונ וועט איינקעמען דיינע סאהערין וכניעונו : (גג) ואכלה בשל בניה גוי במלואו .

שפתי חכמים

ולא קאי אנוי ערוחק ונוי דסמך ליה אלף קאי ארישא דקרא
 יסא ה' ענין גוי פתחוס כאל ידעה כי : ב ויחצר בית
 מן חוטיך שטיה : ל' לכתוב עד רדת חמותיך כמו . וירדו
 דגנת כוס דברי און ל' ירידה ניפל אלף מדבר כנסת לנשך

יחת היר"ד ראשונה והשניה נחה : ס עשה מ"ס מרוב כמו
 ב"ח כמו מ"ס משיני ב"ל כאלו אמר כרוב כל ספיריטו בעוד רוב כל
 כלומר בעוד שטיה לך כל טוב : י ק"ל וי לא יכול לבלא הנשר מקרוב
 ל"ש פתחוס כו' עומד כאשר ידאה הנשר זהו ענין כפי עלמו

פירוש לתורת אלהים

דער בארמיען : (נא) ונאל אונ ער וועט אוף עסיין די
 פרוקט פון דיינע פיה אונ פון דיין ערד עד השבדך
 ביז ער וועט דיה פר טייליגן אשר או . ער וועט דיר
 גיט איבר לאון קיין קארען אונ קיין וויין אונ קיין
 אויף בירם אשר אפיך די קינדך פון דיינע ברכות
 ועשתרות צאנך אונ די סמאדעס שאף ער האירט אונך
 כיו ער וועט דיה סאכן פר לידן : (גכ) והצר אונ ער
 וועט דיה בלידיגען אין אלע דיינע שטעט עד ביי
 ער וועט איין געבן אלע דיינע דאקע אונ שטארקע

איינערנע יאך אויף דיין האלד ער השמידו ביו ער
 וועט דיה פאר טייליגען : (מח) ויש יי זאמ וועט
 קרענגן אונ דער הייפען אוף דיר איין פאלק פון
 נויטיגען קצה הארץ פון עק וועלט באשר או ווי איין
 אדלער פליהט אזוי פלוצלינג וועט ער אויף אויך
 קומן גי או אפאלק אשר לא תשבע ווס דו וועסט גיט
 פאר שטיין זיין לשון : (ג) וי אפאלק וואס איז איין
 עזות פנים אשר ווס ער וועט גיט שויגען איין אלפן
 מאן וועט לא ייין אונ אויף אקידך וועט ער זיה גיט

בכל קריוך בכל ארעה
 די יתב יי אלהך קך :
 יי ותיכור ולדא דמעך
 בשר בניה ובנתיה די
 יתב קך יי אלהך בצירא
 ובבקתא דיעק קך
 סנאך : יי נכרא דרביך
 קך ודמפנך לחדא
 תבאש עינה באחיהו
 ובאתת קומה ובשאר
 פנוהי די ישאר :
 נה מלמתן לחד מנהון
 מבשר פנוהי די יכור
 מדלא אשתאר לה
 פלא בצירא ובבקתא
 די יעק קך סנאך בכל
 קריוך : יי דרביךא קך
 ת"א מנור קא קי : אכר די יסין :

שעריך בכל ארצה אשר נתן
 יהוה אלהיך קך : יי ואכלת פרי
 בטנך בשר בניה ובנתיה אשר
 נתן לך יהוה אלהיך במצור
 ובמצוק אשר יציק קך איבה :
 יי האיש הרך בך והענג מאד
 תרע עינו באחיו ובאשת חיקו
 וביתר בנו אשר יותיר : נה מתת
 לאחד מהם מבשר בנו אשר
 יאכל מבלי השאיר לו כל במצור
 ובמצוק אשר יציק קך איבה
 בכל שעריך : יי הרבה בך

בית יהודא

אגם רש"י ומכח שריו ציון על העיר ודעה שם מצוק .
 עקת רבסון וייה דייע עינך ווערן בעלאקערין די ששאט
 אה ווערן גים לאוין ארין ברינגן און ששאט עסינווארג .
 וועט זיין אצוריקנג פון הגנער . וועט איר עסין דאס
 פלייש זון אינערע קינדר : (גד) והרך בך והענג . ואגם
 רש"י (והא הרך הוא הענג) רך און ענג זענן ביידע איין
 זאך ווערן פינגן איידעל בעאדעוועט בעווארין וסהתענג
 ששיוון צוזאמן . סהתענג וביד"ך דם וועט אז ענג און רך
 גדרך ביאום אפילו דער מענטש איז איידעל און ער מיאוסת זיך צו עסין אמאוסה זאך . פון דעספונענען (יפתק לו
 רעפובל) בשר בנו ובנותיו) וייה ער וועט זיין ששארק הונגעריג וועט אים זיס זיין צו עסין דאס פלייש פון זיינע

שפתי חכמים

וירבו המסכן מס המסכן היה עומד על הארץ שאני נולד רח
 שאף פעל עומד בעלנו לאשוק וירדו והורד שפעל יולא לבני :
 ל פי" הון המור מורה על הרעון כעסמו יאלט כר כיהם רק

וחמושת כבר הם עומלים כנמוך על הארץ ומ"ה פי" חותו
 כרכ פי" רדיו יכנס ואף ערדת ממסקל שתי י"ל דס"ל סהא
 ממתת הורים עמלים הכנה כמורה ואף עתמו והורד המסכן

פירוש להורה אלהים

איידלר פרי וועט שלעבט זיין זיינע אויגן אין זיינע
 ברירער און אין זיין ווייב פון זיין שום וייתר און
 אין די אפריגע זין וום ער דאס איבר לאימס וועט
 זיינע אויגן שלעבט זיין : (גד) שמת פון צו לעבין צו
 איינעם פון זיי עסין פון דעם פלייש פון זיינע קינדר
 וום ער וועט עסין ווארום זיין לעבין איז אים ליבר
 פלי פון וועגן ווייל עס וועט אים גים פלייגן בציר
 אין דאס פלעגרונג און אין דעם בצווינגניש וואס
 זיינע פינגר וועלין דיה בצווינגען בכל שציה אין
 אלע די יגע שמעט : (גד) והפה בך די איידעלע אשה
 וום זיא דאס ויער אוויך הארץ והענגה און וום זיא

מוערען אשר נום דו פר ובערסט דיה אין זייה אין
 גאר דיין לאנד היצר און ער וועט דיה באלירדיגע
 אין אלי דיני שמעט בכל אין אלע די יגע לענדר נום
 גאט דיין גאט דיר גינעפן : (גג) ואכלת און דו
 וועט עסין דאס פרוקט פון דיין בויך פאר דם פלייש
 פון זיינע זין און פון זיינע מעכטן נום גאט האמ
 דיר גינעבין וועסמו זייה אויף עסין קצור אין
 באלערונג און אין באצווינגעניש אשר וואס זיינע
 פינגר וועלין דיה צודריקען : (גד) האיש דר מענטש
 תיד בך וואס האמ גיהאמ אוויך הארץ אויף זיינע
 קינדר והענג סאר און וום ער איז גיווען זייער איין

והעננה אשר לא נסתה כפרדגלה
הצג על הארץ מהתענג ומרד
תרע עינה באיש חיקה ובבנה
ובבתה: ויבשלייתה היוצת חסר א |
מבין רגליה ובבניה אשר תלד
כייאתאכלם בחסר כל בפתר
במצור ובמצוק אשר יציק לך
איכה בשעריך: ויבשלא תשמר
לעשות את כל דברי התורה
הזאת הפתבים בפפר הזה ליראה
את השם הנכבד והנורא הזה את
יהוה אלהיך: נט והפלא יהוה אתי

ודמפנא די לא נפיאת
פרסת רגלה לאתתא על
ארעא ממפנאו ומרכיבו
תבאש עינה ובנה
קימה ובכרה ובכרתה:
וי יבזער פנתא דיפקון
מנה ובכנתא די תליד
ארו תיכלצון פחסרות
פלא בסתרא בצירא
ובעקתא די ישק לך
סנאך בקרוך: ויבשלא
לא תמר למעבד ית
פל פתמי אורייתא
הדא דכתיבין בספרא
הדין למדל ית שמא
יקורא ודחילא הדון ית
וי אלהיך: נט ופרש יי
הוא וכלתא יפוט: ק: אם לא תמור
מנה יבשלא תמור: ג: עינים פל
מנה: וכלתא די אם שפא קל: ומה
חסידי:
רשב"ם

(נט) תרע עינה באיש חיקה ובבנה ובבתה
הנזכרים מרת כלת מה שחזקו: ונט
בשליחה (בשליחה) ובבנה אשר חזק בסתר

רש"י

תרע עינו מ בזניו הנוהרים מתח לאלה מהם ומכר בזני
חתיים אשר יוכל. ד"ל הרך כד הרמתי ורך הלכז מרוב
רעבנות ותחזקו ולא יתנו מכר כתיים השחוקים לכתיים
הנוהרים: (גזולים) (נט) הרע עינה באיש חיקה ובבנה
ובבתה: (הנזכרים) (נט) ובשליחה. כתיים הקטנים
זכולן תח עינה נרה כשתחבל את החמד מליחן לאשר אללה
מן הכשר: (נט) והפלא ה' את סבתך. מוסלחו ומוזדלות

בית יהודא

ויהו אונ פון וייגע מעקסר וער פי תרע עינה בזניו הנוהרים
סבת לאשר מהם כשרש גניו אחיהם אשר יאכלו אונ ויין אויב
וועט ויין שפיעט אויף זיינע איבעריגע קינד פון צו געבן
צו איינעם פון זיי אשפיקולא פון וייגע קינדערשע פלייש
וואס זענן גווען זייערי בריר נוייל ער וועט וועלן איין
געטן דס פלייש נדר אחר) נאך דס משה רבינו געמיינט
הנדר בך. הנהיגי: דך הלבב) דך מענטש נוס אוי ביו איצט
ווען מיט רחמנות אונ דס געהאט אויביק הארץ ומרוב
פון דעם פיל הונגער וועלן זיי ווערען אומערבארעמדיג אונ
קינד צו ויינע איבעריגע קינד די רעפדיגע נוס זענן
אויף הונגריג: (נט) תרע עינה באיש חיקה ובבנה ובבתה:
פלייש פון אירע געשאפענע קינדער צו איר כאן אונ צו איר
מיינט מען ובניה הקטנים) אירע קליינע קינדער ובניה תחא
ווען זיא וועט עסין דס פלייש פון איין קינד וועט איר אויב זיין
שפיעט זעבען איר: (נט) והפלא ה' את סבתך. וייגע פנות וועלן זיין

שפתי חכמים

כמזור ממייכ שיהיה עם מלוק שזוא עקת רעטן שזעטורו יאכלו

פירוש לתורת אלהים
האבן פי האלם נאר זיא וועט וייא אוף עסין בחסר
כל נוייל עם וועט איר אלץ פעלון פסתר אין פאר
בארניגיש בציור אין דעם באלענדונג ובציור אונ
אין דעם בצווייגעניש אשר וואס דיין פינד וועט
דיך בצווייגען בשפיעה אין ריינע שמעט: (נט) אם
אוב דו וועסט נאך גיט וועלן היטן גישלות צו טאן
דיא רייד וואס שפיעט אין דער תורה ליראה צוא
פארבטן זיך פו דעם ערליכן אונ פארבטיגן נאטן

מִכַּתְּךָ וְאֵת מִכּוֹת זְרַעְךָ מִכּוֹת
גְּדֹלֶת וְנֶאֱמָנוֹת וְחֵלְלִים רָעִים
וְנֶאֱמָנִים: ׀ וְהֵשִׁיב בְּךָ אֶת כָּל־
מִדּוֹה מִצְרַיִם אֲשֶׁר יִגְרַת מִפְּנֵיהֶם
וְדַבְּקוּ בְּךָ: ׀ אִם גַּם כָּל־הַלֵּי וְכָל־
מִכָּה אֲשֶׁר לֹא כְּתוּב בַּסֵּפֶר
הַתּוֹרָה הַזֹּאת יַעֲלֶם יְהוָה עֲלֶיךָ
עַד הַשְּׂמֹדֶךְ: ׀ סב וְנִשְׁאַרְתֶּם בְּמִתֵּי
מַעַט תַּחַת אֲשֶׁר הֵייתֶם כְּכּוֹכְבֵי
הַשָּׁמַיִם לָרֹב כִּי־לֹא שָׁמַעַתְּ בְּקוֹל

יְת מַחְתֶּךָ וְיֵת מַחַת בְּיָדְךָ
מִחֵן לְכַרְכֵּן וּמִהֵימָנִן
וּמִכַּת שֵׁן בִּישׁוֹן
וּמִהֵימָנִן: ׀ וְיֵהִיב בְּךָ
יְת כָּל מַכְתֵּשֵׁי מִצְרַיִם דִּי
דְחַלְתָּא מִקְדָּמֵיהוֹן
וְיִדְבְּקוּן בְּךָ: ׀ סא אִף כִּי
שָׁרַע וְכָל מַחָא דִּי לֹא
כְּתוּבִין בַּסֵּפֶר דְּאוֹרֵיתָא
הָדָא יִתְנֹון יֵי עֲלֶךָ עַד
דְּיִשְׁמֹדֶךָ: ׀ סב וְתִשְׁאַרְוֹן
הָעַם זַעַר הַלֵּה דִי הוּיְתוֹן
כְּכּוֹכְבֵי שָׁמַיָא לְמַסְנֵי אֲרִי
לֹא קַבְּלִיתָא לְמִימְרָא
תּוֹלְדוֹת אֲהֵרֹן
וְתַעֲסֵי עֲלֵי נַס: ׀ נס כֹּל מִלֵּי גִּישׁוֹן נַס:
כַּעַל הַמּוֹרִים
(סא) כֹּל חֵלִי עֵינַה לֵּס כַּעַד לֵּס
קִלְלוֹת:

רשב"ם

שלא שם כפי שפירושו במלכות, לפי הענין: (נס) נאמנים, אלוים ומקיימים, כמו לומר וזהו אלוים, ונקמתו יחד במקום נאמן:

בית יהודה

וְאִנְךָ דְּלִיכָר אֲנִי אֶפְעִישִׁירָם פִּן אֲבָדְרַע מִכּוֹת וְנֶאֱמָנוֹת.
זִיָּא וְיַעֲלֵן זִיָּן בְּכַל־יֵבֶשׁ וְלִסְרֵךְ דִּיךְ צוֹ שְׂשָׁרְפִיעֵן וְלִקְנִים
שְׁלִיחֵיהֶם: צוֹ סִאָּהֶן וְיִשְׁרַע שְׁלִיחוֹת קִוָּם הַקְּבִיָּה הֵם זִיָּא
נְעֻשִׁיקָם: (ס) וְאֲשֶׁר יִגְרַת בְּפְנֵיהֶם. (וואס דו האסט מורא
נְעָהֵם פֿר זִיָּי כִּינֵם מַעַן (מִפְּנֵי הַכּוֹת) דו האסט מורא
נְעָהֵם פֿר דִּי כּוֹת וּבְשִׁיחֵי יִשְׂרָאֵל רִאִים כּוֹת מִשְׁנֵוֹת
הַבָּאִת עַל מִצְרַיִם) וְעַן דִּיא יִרְיוֹן פֿלִיעֵנֶן זַעֲהֹן דִּיא
אוּמְקִאשִׁירִלִיעֵ מִכּוֹת וּמַעַן נִקְרָן אוּיָּה דִּי מִצְרַיִם הָיוּ
יְרִאִים פֿיָּם שְׁלֹא יבֹאוּ גַב עֲלֵיהֶם) הַאֲבַעֵן זִיָּי מִכָּה נְעָהֵם
(פֿרִיִּם אוּיָּה וְעַל דִּיר וְיִוּעֵן אִז עַם אִיז אִזוּ וְשָׁב) כְּתוּב
עַם וְעַם זִיָּין אוּיָּב דו וְעַקֵּם הַעֲרַעֵן דִּי מִכּוֹת פֿון הַקְּבִיָּה
וּמַעַן אוּיָּה נִשְׁאָהֶן אִין מִצְרַיִם וְעַל אוּיָּה גַיִם סִאָּהֶן אוּיָּה
דִּיר אֲבָר אִז אוּיָּה וְעַם גַּיִם וְעַלֵּן הַעֲרַעֵן דִּי מִכּוֹת פֿון הַקְּבִיָּה
נְרַעַם אוּיָּה אוּיָּה קִמְעֵן דִּיא קְרִאנְקִיִּים פֿון דִּיא מִצְרַיִם וְאִין
אֲמוּרָא אוּיָּה אֲשַׁעֲנַשׁ נָאָר מִיִּט דִּי זַאָךְ וּמַעַן עַר הָאָר אִיד מִכָּה, אִז מַעַן מִאֲכַס יִרְיוֹן אֲמוּרָא מִיִּט דִּיא קְרִאנְקִיִּים
פֿון מִצְרַיִם, נְעֻשִׁיקָם הַאֲבַעֵן דִּי יִרְיוֹן מִכָּה נְעָהֵם פֿר דִּיא
הַקְּבִיָּה נְרַעַם זִיָּי אוּיָּה־יִוּעֵנֶן אוּיָּה דִּיר: (סב) וְנִשְׁאַרְתֶּם

רש"י

מִשָּׂר מִכּוֹת: וְנֶאֱמָנוֹת. ל. סֵךְ לְקִיָּם סְלִיחוֹת: (ס) אֲשֶׁר
יִגְרַת מִפְּנֵיהֶם. מִפְּנֵי הַמִּכּוֹת כִּסְרוּ יִשְׂרָאֵל רֹאשׁ מִכּוֹת
מִשְׁנֵוֹת הַכּוֹת עַל מִצְרַיִם הָיוּ יְרִאִים מֵהֶם שֶׁלֹּא יבֹאוּ גַם
עֲלֵיהֶם תַּדַּע שֶׁכֵּן כְּתוּב (שְׁמוֹת טו) וְהִיָּה אִם שְׁמוֹעַ וְגַיִם כֹּל
הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר שְׁמַתִּי כַּמִּצְרַיִם לֹא אֲשִׁים עֲלֶיךָ לִיָּן מִרְלֹאֵן בְּאֵת
הַאֵלֶס חֵלֵל כְּדַבַּר שְׂאוֹל יַעֲרֹ מִמֶּנּוּ: (סא) יַעֲלֶם. לְשׁוֹן ס
עֲלֵיהֶם: (סב) וְנִשְׁאַרְתֶּם בְּמִתֵּי מַעַט תַּחַת הַחַוֵּה וְגו'. מוֹעֲטִין

פֿר דִּי מִכּוֹת סִאָּהֶר וְעַלֵּן דִּי מִכּוֹת אוּיָּה זִיָּיא אוּיָּה קִמְעֵן
וְאוּרֹם אִזוּ שְׂשִׁיִּים אִין פֿסוּק (וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ תִּשְׁמַעַתְּ אֲנִי
וְכָל הַפְּחֵלָה אֲשֶׁר שְׁמַתִּי בְּמִצְרַיִם לֹא אֲשִׁים עֲלֶיךָ) אִלֵּי קְרִאנְקִיִּים
דִּיר אֲבָר אִז אוּיָּה וְעַם גַּיִם וְעַלֵּן הַעֲרַעֵן דִּי מִכּוֹת פֿון הַקְּבִיָּה
נְרַעַם אוּיָּה אוּיָּה קִמְעֵן דִּיא קְרִאנְקִיִּים פֿון דִּיא מִצְרַיִם וְאִין
אֲמוּרָא אוּיָּה אֲשַׁעֲנַשׁ נָאָר מִיִּט דִּי זַאָךְ וּמַעַן עַר הָאָר אִיד מִכָּה, אִז מַעַן מִאֲכַס יִרְיוֹן אֲמוּרָא מִיִּט דִּיא קְרִאנְקִיִּים
פֿון מִצְרַיִם, נְעֻשִׁיקָם הַאֲבַעֵן דִּי יִרְיוֹן מִכָּה נְעָהֵם פֿר דִּיא
הַקְּבִיָּה נְרַעַם זִיָּי אוּיָּה־יִוּעֵנֶן אוּיָּה דִּיר: (סב) וְנִשְׁאַרְתֶּם

שפתי חכמים

יהי לר מלין להם ולמי חרע טעו כזאת: המצרים בקרב כחשו
ובאשת חיקי חל לא שחיה עינו רעה בעלנו כלומר שחיה עינו רעה
כי כלמי כחל לחייו יחלן זה הפי: ג אכל מוכח דכתיב אשר יגרת
מפניהם חן להימים מויד דכזלים לחיור אשר יגרת מפניהם קאי
למצרים והפי כל מדוה מצרים ולזה מצרים אשר יגרת מפניהם לכך

הוכחה לכוונת חכא שמוע וכו': ׀ ׀ והוא' ט מ"ס השמוע והכיו
לכתיב ולכתיב מל' העלמה כמו אל תגלה אונק ויהיה פי' כמו והפלא
ה' את משה כל' יהיה מוצלח ובעלמות מעיני כל מי שאיז פי'
העין נקוד כזאת כמו אל תגלה אונק והעלם יעלמו ועוד פי' רחמי
נהיית יעלמו פי' עלך מלחך שחא עכ אל המכות. ר"ס. וקשה כחא

פירוש לתורת אלהים

אֵת יֵי אֱלֹהֶיךָ פֿר נָאָם דִּין נָאָם: (נמ) והפלא אִזוּ וְעַם
נָאָם מִאֲבֹן וּוּנְדִרְלִיךְ בִּינֵעַ שְׁלַעַק וְאֵה מִכּוֹת וְהָדָה
אֲנִי דִּי שְׁלַעַק פֿון דִּינֵעַ קִינְדֵר מִכּוֹת גְּרוּסֵעַ שְׁלַעַק
אֲנִי בְּגִלְיִיבִיעַ וְחֵלְלִים רָעִים אֲנִי שְׁלַעַקִּיעַ קְרִאנְקִיִּים
וְנֶאֱמָנִים אֲנִי בְּגִלְיִיבִיעַ זִיָּיא זַעֲנִין בְּאִגְלִיבִיעַ מִקְנוּם
צוֹא זִיָּין וְיִשְׁרַע שְׁלִיחוֹת אֲנִי דִּיךְ צוֹא שְׂשָׁרְפִיעֵן:
(ס) וְהֵשִׁיב בְּךָ אֲנִי עַר וְעַם אוּיָּה דִּיר וְיִוּדְרַע קַעֲרִין
אֵת כָּל מִדּוֹה מִצְרַיִם אֲלַע וְיִימָאָן פֿון מִצְרַיִם אֲשֶׁר וּמַעַן

אֵת יֵי אֱלֹהֶיךָ פֿר נָאָם דִּין נָאָם: (נמ) והפלא אִזוּ וְעַם
נָאָם מִאֲבֹן וּוּנְדִרְלִיךְ בִּינֵעַ שְׁלַעַק וְאֵה מִכּוֹת וְהָדָה
אֲנִי דִּי שְׁלַעַק פֿון דִּינֵעַ קִינְדֵר מִכּוֹת גְּרוּסֵעַ שְׁלַעַק
אֲנִי בְּגִלְיִיבִיעַ וְחֵלְלִים רָעִים אֲנִי שְׁלַעַקִּיעַ קְרִאנְקִיִּים
וְנֶאֱמָנִים אֲנִי בְּגִלְיִיבִיעַ זִיָּיא זַעֲנִין בְּאִגְלִיבִיעַ מִקְנוּם
צוֹא זִיָּין וְיִשְׁרַע שְׁלִיחוֹת אֲנִי דִּיךְ צוֹא שְׂשָׁרְפִיעֵן:
(ס) וְהֵשִׁיב בְּךָ אֲנִי עַר וְעַם אוּיָּה דִּיר וְיִוּדְרַע קַעֲרִין
אֵת כָּל מִדּוֹה מִצְרַיִם אֲלַע וְיִימָאָן פֿון מִצְרַיִם אֲשֶׁר וּמַעַן

יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: סג וְהָיָה בְּאֶשְׁרֵי־שָׁשׁ
 יְהוָה עֲלֵיכֶם לְהִיטִיב אֶתְכֶם
 וּלְהַרְבּוֹת אֶתְכֶם כִּי יֵשֵׁשׁ יְהוָה
 עֲלֵיכֶם לְהַאֲבִיד אֶתְכֶם וּלְהַשְׁמִיד
 אֶתְכֶם וּנְסַחֲתֶם מֵעַל הָאֲדָמָה
 אֲשֶׁר־אַתָּה בְּאֶשְׁמָה לְרִשְׁתָּהּ:
 סד וְהִפִּיצְךָ יְהוָה בְּכָל־הָעַמִּים
 מִקְּצֵה הָאָרֶץ וְעַד־קְצֵה הָאָרֶץ
 וְעַבְדְּתָ שֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר

בְּיַי אֱלֹהֶיךָ: סג וְהָיָה כִּמְאֵ
 דְחַדְי יֵי עֲלֵיכוֹן לְאוֹמְבָא
 יִתְכוֹן וּלְאַסְגָּאָה יִתְכוֹן
 כִּן יִתְדֵי יֵי עֲלֵיכוֹן
 לְאוֹבְדָא יִתְכוֹן וּלְשַׁעָה
 יִתְכוֹן וְתִפְלִמְלוֹן מֵעַל
 אֲרַעָא דְאַתָּה עֲלֵךְ לְתַמְן
 לְמִירְתָּהּ: סד וּיְבַדְרָךְ
 יֵי כְּכַל עַמְמִיָא מִסְפִּי
 אֲרַעָא וְעַד סְפִי אֲרַעָא
 וְתִפְלַח תַּמְן לְעַמְמִיָא
 פְּלַחֵי מַעֲוָתָא דֵי לָא

תולדות אהרן

איהו בלשח מנילח: עקריה מעל גילוי: יוסף
מגדלון: ס

רש"י

חלוק ע מרוכין: (סג) כן ישיש ה': (מנילה י) את
 אייביכם פ עליכם להאכיר וגו': ונסחתם: לטון עקירה וכן
 (משלי טו) בית נאס יוסף ה': (סד) ועבדת שם אלהים
 אחרים: כתרומתו לא עבודת אלוהות ממש צ אלא מעליס

גאים יס' ה' די שמוכ פון די מענטשן נוס וענן גרויס ביי
 (כפרגוט) ויזא דער מרגום שוטקט (לא עבודת אלהות פקש)
 אונ שטייגענע בילדער (אלא) גאר מען מיינט (פעלים סס
 וגלגליות לבסודי דבכדי מען נועט אייך גייטען איר

דעת ונקים מבעלי התוספות

(כג) והיה כאשר שש ה' עליכם להיטיב אבם ולהרבות
 אתכם: היא אינו שש בפירענות אבל אחרים ששים ומפסיק
 זה נרמז תקן שכתוב בדניאל וסמך תוסר התמיד ולהת שקין
 שובם ימים אלף כאתים ותשיבו וה"ק והיה כאשר שש ה'
 עליכם להיטיב אהם במדבר וכאדך ויחיה שיהיה שבעה
 עכבם ולהרבות אתכם במצרים שנאמר ורבו ועצמו הרינו
 אלק וסאדמם ותשעים: ת' של גלות מצרים ות"ש מיציאת
 מצרים עד שנבנה הבית כדכתיב ויהי כשמינים וארבע מאות
 שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים וכן את הבית לה'
 ות"ש שנה עשר בית ראשון כמנין בוא"ה בא אהרן הרי בין
 הכל אלף קק"צ: וכמו כן ימשך הגלות: ויש"ה כי למועד
 מועדים והצי וגו' תכלנה כל אלה: למועד הראשון מתפרש
 זמן כמו למועד הזה ומועדיו ותצי ר"ל שני זמנים כמו מועד
 צאתך מצרים כשני מועדים של מצרים ותצי ר"ל תצי השני

מועדים הרינו מועד שלישי והרי הן שלש מועדים כמו שגמרו
 שלשים וארבע מאות שנה: וישלשה פעמים ת"ל עלים אלף מאתים ותשינים ואו יכלה הגלות: וכן אמר הכתוב האחר ויחיהבון
 ביה עד צדן עדנים ופל: עדן ואי בעי הוי אמר' בפירוש ג' סעדים אלא שרצה לכתוב את דבריו וכאן רמז משה כן הבורח
 וכן אמר הושיע ונתנה ששה כים נעירה מצרים ונתה לטון מעין כמו ונה אים בארמנותי כים גלות
 נעירה הרינו גלות מצרים וכים עלתה מארץ מצרים וזו מיציאת מצרים עד שחנה בית המקדש והוי אלף מאתים ותשינים
 כדפי' ליל ונמצא זה כרוב בותרה וישנו גבויאם ומשלש ככתובים: והקץ אחר דכתיב ביה המקדש בסוף דגולא אשרי המבנה ויניע
 לימים אלף שלש מאות שלשים ותשעה הוא נרמז בפירוש יולך דכתיב ואכלי התמר אמרתי פני סהם ביום ההוא וגו' הסתד'
 אמרתי' מלה בנים אלף שלשים מאות שלשים וישנה בעול שדי אך משיח יבא בנה' לסוף אלף קק"צ שהוי מ"ה שנים קודם: אינם
 אין אנו יודעים מהיכן מתחיל המנין שנודע כתי יס"ה: וכן סמינו בקץ מצרים שאמר הקב"ה וינו אותם ארבע מאות שנה וזה נאמר
 שלשים שנה קודם שנולד יצחק שהרי אברהם היה כן שבעים שנה כמותו פרק וכן פאה היה כשנולד יצחק הרי שלשים שנה

פירוש לתורת אלהים
 איר זין וויינגן פי לא שמעת ווייל רד קאמט גיט צו
 גיהערט אין דעם קול פון גאט דיין גאט: (סג) והיה
 אונ עם נועם זין באשר אזו וויא גאט האמ יך אוף
 אייך גיפרייט אזו ער זאל גוטץ טאהן צוא אייך
 ולהרבות אונ צו מערין אייך כן ישיש אזו נועם גאט
 מאכן פרייען אייערע פינגר אוף אייך להאכיר צוא

בית יהודא

איר הט גארפאט זיין פיר: נועם איר זיין וויינגן: (סג) וכן
 ישיש ה' את אייביכם עליכם להאכיר וגו': אזו נועם הקבית
 דערפרייען אייערע פינגר אוף אייך ווי גארן אייך פארעקנן
 פון דער וועלט: (ונשמחו: לשון עקרה) ונסחתם איז
 דערשייטש אויפרייסן (וכן) אונ אזו שטייט אין פסוק ונית
 ויך נועם הקבית אויפרייסען: (סד) ונעבדת שם אלהים אחרים:
 מען מיינט גיט איר נועם דייען עבודה וכה צו די הויצענע
 וגלגליות לבסודי דבכדי מען נועט אייך גייטען איר

שפתי חכמים

כל הספרים נקוד ועלם כפי"ח כמו והעלם ועליום סיה: מתי נקוד
 כפ"ח וע"כ ל' דרש"י אינו מתקן בין נקוד סיה או חת"ף ס' אל' ויעק
 הוכחות סוה דה"ל לכתוב ועלמם ח"ל בוכחות דלם הוא מל' העתה
 א"ך נופל ל' עלך וק"ל: ע פי' חין כוננת הכתוב כה שגורו מתי
 משט עלה וכלו לעמוד כנגד אויביים דלם כן מה טעם כדכתיב השמים
 לרוח מה לו ח"ה חיו מרובין מתחלת או מועטין לכל כונתו שילפי
 ויתמעטו כפרי התג וגם ח"ל סמקוס סהיו רנים כהפלה יהיו עכ"ל
 מועטים כהפלה דלם כן מועטים חלוק המרוכבים מכתיב דמש"ה
 חלוק מרוכבים כהפ"ה ח"ל חלוק מרוכבים דמש"ה ח"ה חיו סיון ר"ח:
 פ ר"ל כמה סמוקין מלת אויביים שהשמה: מוכס על הפויבים נלמד
 הקב"ה ישש האויבים עליכם דלם לא כן הל"ל יש דהוי סמעת הוא
 כולמו יסוף ועוד הכי חין הקדוש כדך הוא שמה כמפתח של
 רשעים: צ דלון סידך לומר שהקדוש כדך הוא יבשרם שיעבדו מ"ה:

כפי' הכתוב ומישב בני ישראל אשר ישבו במצרים
 ארבע מאות שנה: וישלשה פעמים ת"ל עלים אלף מאתים ותשינים ואו יכלה הגלות: וכן אמר הכתוב האחר ויחיהבון
 ביה עד צדן עדנים ופל: עדן ואי בעי הוי אמר' בפירוש ג' סעדים אלא שרצה לכתוב את דבריו וכאן רמז משה כן הבורח
 וכן אמר הושיע ונתנה ששה כים נעירה מצרים ונתה לטון מעין כמו ונה אים בארמנותי כים גלות
 נעירה הרינו גלות מצרים וכים עלתה מארץ מצרים וזו מיציאת מצרים עד שחנה בית המקדש והוי אלף מאתים ותשינים
 כדפי' ליל ונמצא זה כרוב בותרה וישנו גבויאם ומשלש ככתובים: והקץ אחר דכתיב ביה המקדש בסוף דגולא אשרי המבנה ויניע
 לימים אלף שלש מאות שלשים ותשעה הוא נרמז בפירוש יולך דכתיב ואכלי התמר אמרתי פני סהם ביום ההוא וגו' הסתד'
 אמרתי' מלה בנים אלף שלשים מאות שלשים וישנה בעול שדי אך משיח יבא בנה' לסוף אלף קק"צ שהוי מ"ה שנים קודם: אינם
 אין אנו יודעים מהיכן מתחיל המנין שנודע כתי יס"ה: וכן סמינו בקץ מצרים שאמר הקב"ה וינו אותם ארבע מאות שנה וזה נאמר
 שלשים שנה קודם שנולד יצחק שהרי אברהם היה כן שבעים שנה כמותו פרק וכן פאה היה כשנולד יצחק הרי שלשים שנה

מאכן פון דיין גאט אונ צו פון מיליגן אייך ונסחתם
 אונ איר נועם פון רוקמט ווערן פון דר ערד אשר נוס
 דו קומסט דארטן צו ארבען ויא: (סד) והפינגר אונ
 גאט נועם דוך פון שפרייען צווישן אלע פעלקער
 קקצה פון איין עק וועלט ביי דיא אנדרע עק וועלט
 ונעבדת אונ דו וועסט דיין צו אנדרע אפ נעמר אשר

יִדְעַתְּ אֶת נֶאֱבְרֵתְךָ אֵינָהּ
 וְאֵבְנָהּ : סה וּבְעַמְמִינָהּ
 הָאֲנֹנִי לֹא תִנּוּחַ וְלֹא יְהִי
 מִנְחָה לְפָרֶסֶת רִנְגֵלְךָ וְיִתֵּן
 יְיָ לְךָ תַּמָּן לֵב דְחַל
 וְחִשְׁבַת עֵינַיִן וּמִפְחָן
 נֶפֶשׁ : סו וַיְהִי חִיידִךָ תִלְוֶן
 לְךָ מִקְבֵּל וְתִהְיֶה תוֹה
 לְיִלְיָא וּיִמָּמָא וְלֹא
 תִּהְיֶימִין בְּחִיידִךָ :
 סו בְּצַפְרָא תִימֵר מִן יִתֵּן
 רִשְׁבִים

(סו) לב רנו : דהיל :

לֹא יִדְעַתְּ אֶתְּהָ וְאֵבְרֵתְךָ עֵינִי
 וְאֵבְנִי : סה וּבְגוּיִם הָהֵם לֹא תִרְגִיעַ
 וְלֹא יִהְיֶה מְנוּחַ לְכַף־רִנְגֵלְךָ וְנִתֵּן
 יְהוָה לְךָ שֵׁם לֵב רִנְוֹ וּבְלִיזֹן עֵינַיִם
 וְדֹאכּוֹן נֶפֶשׁ : סו וְהָיוּ חִיידִךָ תִלְאוּם
 לְךָ מִנְגֵד וּפְחָדֶת לִילָה וְיוֹמָם וְלֹא
 תֵאֱמִין בְּחִיידִךָ : סו בְּבִקְרָתְךָ תֵאֱמֹר

תריא ונניס הסס ממוס כד : ונסן הי לן נכרים : כ : וסו חיד תלואס כד ממוס ק : ככר תלואס מוסס מס : בעל המורים

(סו) תלואס . כי ממסר וסו חיד תלואס ועמו תלואס למסוכתו וסונו דלמרינן כטניס תלואס ועמודין מן רלס הסס ליוסס וכי כמסין למיס לא זכו כמסין למיסה וסונו ועמו תלואס סלואס עד קישו תלואס :

בית יהודה

מס ונגללוס לכומרי ע"א : (סו) לא תרגיע . לא תנוח כמו (ישעיה כח) וזאת המרגעה : לב רנו . לכ חרד כחרגומו דהיל כמו (סס יד) סאלו מחסות רגוה לך (סמות עו) שמועו עמיס ירגונו (שמואל ב כב) מוסדות רגוהו : וכליוזן עיניס . על מלסס ליוסס ולא תבוא : (סו) חיד תלואים לך . על הסס כל ססס קרוי תלוי סמל חמות הווס כחרב הכאה עלינו (מנחות כד) ורבותיו דרשו זה הלוקח תבואה מן השוק : ולא תאמין בחיידך . זה הסומך ק על הפלטר : (סו) כבקר

ואלס נעבן פארמסקעס אונ קאפ־נעלס צו די בוקרים פון די געצין רינען : (סו) ולא תרגיעו . מיינט מען ולא תניחו דו וועסט גיט רוקען (כבו) וויא עס שטייט אין פסוק (וואת בפרקיה) דס איז די רוקונ : ולב רנו . מיינט מען לב רנד (אשר עקעדיע הארץ בפרקיסו) ווי דו פרנגס מיינשט (והילי שרעקעדיג : כבו) ווי עס שטייט אין פסוק (שאלו פמחת רנהו) די גרוב פון אונסן הט געצישערט פו דיר (ששע עמיס רגונו) פעלקר האבן ניהערט האבן ווי געצישערט (בסדרות השמים רגונו) די פודאמעניסן פון הימל האבן געצישערט :

וכילין עיניס . פארלענדגט פון די אויגען מיינט מען (מצפה לישועה ולא תבוא) עד וועט האסין צו היילף אונ עס וועט קיין היילף קומן ועיין פסוק לב : (סו) ותיקד תלואים קרו . (על הפסוק) יגדר סאג וועט דיין לעבן איינגען אויף אספק דו וועסט גיט ווען אויב דו וועסט אים אויס לעפען (כל ספק קרוי תידי) געדערע וואך ווס מען ווייסט גיט אזו ארער אזו הייסט דס . עס איינגט ועס איז גיט אויף דעם פלעק : אצט היום כחרב הכאה עלינו) סאמער ווער איך היינט שטארפען מיט די שווערד וואס וועט אויבן קומען (והיבטי דרשו) די רבן האבן גלענדגט קה הילית תבואה מן השוק) דער מענטש וואס האט גיט תבואה פון זיינע פעלער גאר עד מוז קויפן תבואה פון נאם . זיין לעפען איז אין ספק סאמער וועט עד איין סאג גיט בעקמן צו קויפן וועט עד שטארבען פון הענגער : דו וועסט גיט זאיינען וואס וועט ניה האכע על הפלטר) דר מענטש ווס איז ארעס אונ קען גיט קויפען תבואה פון נאם גאר עד מוז קויפן געפאפע פרויש . אונ ביז ווען עד וועט האפען נעלס וועט דיא ברויט זיין פארקויפט ועיין שיטת : (סו) ובבקר תאמר מי יתן ערב . אין דר פריה וועסטו זאגן

מס ונגללוס לכומרי ע"א : (סו) לא תרגיע . לא תנוח כמו (ישעיה כח) וזאת המרגעה : לב רנו . לכ חרד כחרגומו דהיל כמו (סס יד) סאלו מחסות רגוה לך (סמות עו) שמועו עמיס ירגונו (שמואל ב כב) מוסדות רגוהו : וכליוזן עיניס . על מלסס ליוסס ולא תבוא : (סו) חיד תלואים לך . על הסס כל ססס קרוי תלוי סמל חמות הווס כחרב הכאה עלינו (מנחות כד) ורבותיו דרשו זה הלוקח תבואה מן השוק : ולא תאמין בחיידך . זה הסומך ק על הפלטר : (סו) כבקר

דעת זקנים מבעלי התוספות

בין זה לזה . ושכס אפרים סנו ארבע מאות פברות בין הכהרים וסעו שלשים שנה והרגום אנשי נת כרתיב בדברי הימים ויש השתחילו הבנין משרדו למצרים וסעו . ויש שסנו בשהתחילו משגלר יצחק אך לא נודע על נכון עד שיצאו סמצרים . וכן על גלות בבל דאמר לו הקב"ה לרמיה לפי מלאת לבבל שבטים שנה . וחשב כלשצר וסעה וסנה אחשרורש וסעה כמו סוסה תנו רבנן כשצרו מלכי בית חשמונאי וא על זה היה ביוטל דהמיר כוסי הרקנס והרסותבלוס כרנתיא בשלהי מס' . וכשיבא משיח כסהרה כוסיני או יתברו ויהלכו הדברים ואז ידקנסו מבחוק וארסותבלוס סכפנים וכו' ואז נתכסל התמיד .

ק זה גרוע יותר מלוקח תבואה מן השוק

שפתי חכמים

פירוש לתורת אלהים

לא ידעת ווס דו מיט דיניי עלטרין האבן גיט גווקסט : לעבן וועט דיר אנסקעגן הענגן דיין לעבן וועט ביי דיר תמיד זיין אין ספק פאמער וועסטו באלד גהרנת ווערן מיט דר שווערד פון דעם פיינד יסחיק אונ דו וועסט דיר פארבסן סאג אונ נאכט ולא תאמין אונ דו וועסט דיר גיט גלייבן אין דיין לעבן (סו) : (סו) בנבקר אין דר פריא וועסטו זאגן ווער (ואלס היינט געבן די נאכט פון געבסן ווייל אלע שעה וועט

לא ידעת ווס דו מיט דיניי עלטרין האבן גיט גווקסט : (סו) ובגמים אונ צווישן די פעלקר וועסטו אויף קיין דוא גיט האבן ולא יתיה אונ עס וועט גיט זיין קיין רואונג צוא דיא פרייס פון דינע פיס ונתן אונ נאט וועט דיר דארטען געבן איין דער שראקן הארץ אונ פאר לעקטע אויגען דו וועסט ארויס קוקן אוף אהילף ביו דיא אווען וועלען דיר פאר לענט ווערען אונ דיא היילף וועט גיט קומען וראבן אונ

וועט

מִיִּיתֶן עֶרֶב וּבְעֶרֶב תֹּאמְרוּ מִיִּיתֶן
 בֶּקֶר מִפֶּחַד לְבַבְךָ אֲשֶׁר תִּפְחָד
 וּמִמַּרְאֵה עֵינֶיךָ אֲשֶׁר תִּרְאֶה :
 וְהִשְׁיבְךָ יְהוָה | מִצָּרִים בְּאֲנִיּוֹת
 בְּדַרְךָ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי לָךְ לֹא-
 תִסָּף עוֹד לִרְאֹתָהּ וְהִתְמַכְרֹתָם
 שֵׁם לֹאֲבִיךָ לַעֲבָדִים וְלַשְׁפָּחוֹת
 וְאִין קִנְיָה : ס

רמשה וברמשה תימר
 מן יתן צפרא מפתות
 לפך די תתי הוה ומחוו
 שיניך די תתי חזי :
 פח ויתיבנה יי מצרים
 בספינו באר הוה די
 אמרית לך לא תוסף
 עוד למחווה ותזבגנו
 תפון לבבתי לבבך
 לעבדיו ולאמתי ולית
 דקניה : ס
 סא אלין פתנמי
 תו"א והתמכרת מעלה יו : ולן קוס
 כה"א עט : אלס כתי הכותם כמות
 ה כמות לו :
 רשבי"ס
 (ס) מן יתן ערב : לפי המשש ערב המחר
 לכא שכן דרך החלום :

בעל המורים

יבער חתרו לי בקר . ומקטרים להי עולות כבקר וכעטר . חתרו
 כשלא לנלה וחומר מי יתן בקר שנאמר כי מקטרים בו כבקר וכאורו סוף ובער יסוף על המשכן שהיה כבוד כמיה עמו :

(ס) מן יתן ערב : לפי המשש ערב המחר
 לכא שכן דרך החלום :

בית יהודא

ווער וועט געבן ויהיה הקרב של אשש עם זאל היינט זיין
 וויא געבטגער אכענר איז גווען עם זאל היינט ניש זיין
 ערדער ווי געכפן ביי נאכט איז גווען : וויקרב האפר מי יתן
 בנפץ . ביי נאכט וועסטו זאגען ווער וועט געבן עם זאל
 ביי נאכט זיין ניש ערדער ווי עם איז גווען (בוקר של עשירית)
 היינט איז דר פריה (שערות סתומות תמיד) די צרות האבן
 זיך אשענדיג גשאראקט (ה' שעה פרוכה קללה מ'שלישית)
 יעדער שעה איז גווען דיא קללה גערעט פון דיא פריערדיגע
 שעה : (סח) ובאניהו . מיינט מען (בספ גיה בשבירה) מען
 וועט אייך אונקפרוע גשאננענע און מצרים : ויהיבכרתם
 גמרים להם לעבדים (לשפחות) איר וועט ווערן פארקויפט
 אייך גיט קויפן (כי יגורו עליכם חרב וכייו) זיי וועלען גורר
 מיינט מען איר וועט ווערן פארקויפט ווערן וילא יתבו גפיש
 גען גיט מיינשען וועמפרתם אזוי ווי ונספרתם . מען זאל-

האמר מי יתן ערב . (ססה מט) ויהי הערב של ר אמש :
 ובערב האמר מי יתן ערב . של שמרית סלרות מתחוקות
 ש תמיד וכל שעה מרובה קללה משלפיה : (סח) באניות .
 כסמינות ה כסמיה : והתמכרתם שם לאביך . אחס
 מוכרים להיות ומכרים להם לעבדים ולשפחות : ואין
 קניה . כי יגורו עליך חרב וכליון : והתמכרתם . כלעו
 ליפורוונדלין ז' וו"ש (איר ווערדעט אייך חליין פערקויפטן)
 ולא יתכן לפרט והתמכרתם כלסון ומכרתם על ידי מוכרים

חכמים

הסוק יכול ליקח כפסח אחת הרבה שיש סיוק לזמן רכ מאליך
 כסומך על הפלטר והקלה הוא דשמה פעם אחת לא זמלא
 ליקח זיוות כרעב : ר דקל דהא כשריא הטובה היא דהא
 אמרי' כב"כ (דף טו) זיולה זימא זיולה קירא ש"ט סמול
 תכנן כערך יומר מנכר ועל זה פרס יהיה ערב של אמש :
 ש רענו כזה להוכיח שפרשו כך זאלן פירושו מי יתן ערב
 שענין עדיין להיות : ה הסוף מלת כסמיה כעטר סמולת זה זאלן
 זו קלה אם יאספו עם כסמיה ללמדים רל"ס ויהי זה קלה יותר
 משאם הולכים כרגלים משום דזה סיה מנה קשה סהו מעלמם נטעטי

דעת זקנים כמעלי התוספות
 נדע למסע מוכין החליל . ואומר הרב בכור שור כי קץ זה
 נדמו כאלבא ביתא של תשר"ק כי עולה אלף צפי"ס
 טולה שלש מאות ואז נסל"ך תוכן המלוכה לישראל כי כבר
 בא משה " שנים למות אלף קצ"ץ יס"ו עולה ליד הרי
 החלת שנת ליה וזו אלף שלש מאות שלשים וחמשה . ואחר
 יפחו"ה הר"ב ב"א התענוג בא שאו יכבש כל העולם תחת
 די ישראל ר"ל הלויה; יבא לבשות סעודה לצדיקים
 (סח) באגותיהו שבים סף תשים שאם היו מוליכין איהו ברנל
 לא היו שבים רק הגדולים היטלים ללכת ברנל : ואין קניה .
 פ"ה ה"ר יוסף קרא שאומרו המצריים אם תחנו לנו בחנם לא
 נקח אותם לעבדים לפי שאבותינו גשהנכדו בהם ולקו בכל
 תובטין אותם בטלות וירעיבו אותם :

פירוש לתורת אלהים

געפאנגן מיט שיפון אין מצרים פהרן אין דעם וועג
 וואס אייך האב דיר גזאגט לא תוסף עיד דו זאלסט
 גיט מערין צו זעהן דעם וועג (וועסטו אהין ווירר
 מווען קויפן וועמפרתם אונ איר וועט ווערן דאן פון
 פארקויפט ווערן צו אייערע פיינד פון קנעכט אונ
 דיקנסן וואן קניה אונ קיינד וועט אייך גיט ווערן
 קויפן : (סח) אלה דם זענען דך רייד פון דעם ברית
 אשר ציה נוס גאט האט גיבאפן צו משה אין דעם

וועט אלץ גרעקע צרות אונ שאראקערע צרות
 זיין פון די ערשטע וגעבד אונ אף דר נאכט וועסטו
 זאגן ווער וואלט געבן עם זאל היינט זיין דר טאג
 ווס ער איז שון גווען ווארום דענסקמאל איז גיט
 גווען אזו אנרוקע צרה פסתי מחמת די פארקמ פון
 דיין הארץ ווס דו וועסט דוה פארקמן ומכרה אונ
 מחמת דם : זעהונג פון דיינע אונן וואס דו וועסט
 זעהן : (סח) ותישיב אונ גאט וועט דוה ווידער געבן

אשר צוה יהוה את משה לכתת את בני ישראל בארץ מואב מלבד הברית אשר כרת אתם בחרב: פ שביעי כט * ויקרא משה אל כל ישראל ויאמר אלהם אתם ראיתם את כל אשר עשה יהוה לעיניכם בארץ מצרים לפרעה ולכל עבדיו ולכל ארצו: בהמסות הגדלת אשר ראו עיניך האתת והמפתים הגדלים ההם: ולא ינתן יהוה לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמע עד היום הזה: י ואולך אתכם

קומא די פקיד יי ית משה למנור עם בני ישראל בארעא דמואב בר מקומא די גור עמהון בחרב: * וקרא משה לכל ישראל ואמר להון אתון חזיתון ית כל די עבד יי לעיני כון בארעא דמצרים לפרעה ולכל עבדוהי ולכל ארעה: כ נפי רברביא די חזאה עיניך אתיא ומופתיא רברביא האנון: ג ולא יב יי לכון לפא למדע ועינין למחזי ואדנין למשמע עד יומא הדיון: י ודפרית יתכון

תולדות אהרן

ולא נתן ה' לם לב לדעת . ועינים לראות ואזנים לשמע עד היום הזה: י ואולך אתכם

רשבים
 (סא) חורב . תוכחה שבארעא אס בחקאי
 שכורב בסופן כיר משה בהר סיני . הוא
 הר חורב: (ג) עד היום הזה . שראיתם מעשי
 הגדולים:

בעל הטורים

(ג) ולא נתן ה' לם לב לדעת . וסניך ליה (ד) ואולך אתכם ארבעים שנה . רתו עמד מ' שנה און ארס עומד על דעת רבו :

רש"י

בית יהודא

אחרים א מפני שא' אחריו ואין קונה: (סא) לכרות את בני ישראל . שיקבלו עליהם את התורה בזה ובשבעה: מלבד הברית . קללות שנת"כ שנאמרו בסיו: (ג) ולא נתן ה' לכם לב לדעת . להכיר את חסדי הקב"ה ב ולהדקכו: עד היום הזה . שנעמי שאלתו היום

שויששן איר וועט פארקויפט ווערן דורך אנדערע ווס וועלן צויר פרוקויפן (ספני אסאס אצרוי ראון קינה) ווייל עס שטייט נאכדעם מען וועט אייך ניש קויפען . וועט איר דאך גיט פארקויפט ווערן . נאר מען מיינט ויהתמפרתם . איר וועט צועלן פארקויפט ווערן: (סא) ולכרות את בני ישראל . צו מאכן אינישם פרוינדונג מיט די יודין (שנאכלו עליהם את דתוה באלה ובשבועה) זיי זאלן אויף זיך נעמען דיא תורה דעם פארבינדונג . און אויסער קללות שפחות פהנים בקחותי ווען נעמאגט נווארען אויף דעם פארג סיני: אהאייך צו וויסען (להכיר את חסדי הקב"ה ולהדקכו) צו זיך בעפעסן מיט הקב"ה: ונדר היום הנהו ביני היינטקען טאג . שפתי חכמים

מיט אפצובונג און מיט אשבעה: והכיר הברית . אייסקר שפתי חכמים
 (ג) ולא נתן ה' לכם לב לדעת . הקב"ה הט אייך ניש נגעפן אהאייך צו וויסען (להכיר את חסדי הקב"ה ולהדקכו) צו זיך בעפעסן מיט הקב"ה: ונדר היום הנהו ביני היינטקען טאג . שפתי חכמים

תוכלו מפני שאין קונה: כל לדעת המסות הגדולות והמופתים כפי הענין מפני הכי כל לא יוכל כס לומר ולא נתן ה' לם לב פירוש לתורת אלהים

לאנד פון מואב עד זאל מיט דיא קינדער ישראל פורת ברית זיין מלבד חוץ דעם ברית ווס נאט הט פורת ברית גיווען מיט דיא ישראל אין חורב: (א) ויקרא און משה הט גרופן צו אלע ישראל ויאמר און האט צו זיי נאט אטם ראייתם איר האט דאך גזעהן את כל אשר עשה ארץ ווס נאט הט גיטאן פר אייערע אוגן אין לאנד מצרים לפרעה צו פרעה און צו אלע זיינע קנעכט און צו זיין נאנצען לאנד:

תוכלו מפני שאין קונה: כל לדעת המסות הגדולות והמופתים כפי הענין מפני הכי כל לא יוכל כס לומר ולא נתן ה' לם לב פירוש לתורת אלהים
 (ב) המסות הגדולות די גרוסע נקים ווס זיינע אוגען האבן גזעהן האיות והמופתים הגדולים הים די גרוסע צייכן און די גרוסע וואונדר: (ג) ולא אינ נאט הט אייך ניש נגעפן קיין הארץ צו דר קאנן די חסדים פון נאט און צו בהפעפן ייה אין אים געניס לראית און אוגן צו זעהן וואונגים לשמא און אויערן צו הערן די תורה פון נאט עד היום הנהו ביני דעם טאג (סיו י"ג): (ד) ואלך אינ איה האב איה נפירט אין דר סדרך

אַרְבַּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר לֹא-בָלוּ
 שְׁלֹמֹתֵיכֶם מֵעֲלֵיכֶם וְנִעַלְךָ לֹא-
 בָּלְתָה מֵעַל רִגְלֶךָ: ה' לָחֵם לֹא
 אִכַּלְתֶּם וַיֵּינן וְשָׁכַר לֹא שְׁתִיתֶם
 לְמַעַן תִּדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:
 מִפְּטוּר ו וְתָבֹאוּ אֶל-הַמָּקוֹם הַזֶּה
 וַיֵּצֵא סִיחֹן מֶלֶךְ-חֶשְׁבוֹן וְעוּג מֶלֶךְ-
 הַבָּשָׁן לְקָרְאֹתָנוּ לְמַלְחָמָה וַנִּכְּסֶם:
 וַנִּקַּח אֶת-אַרְצָם וַנִּתְּנָה לְנַחֲלָה

אַרְבַּעִין שָׁנָי בַּמִּדְבָּרָא
 לֹא בָלִיאת כְּסוּתְהוֹנוֹ
 מִנְכּוֹן וּמִסַּנְדָּה לֹא עָדוּ
 מֵעַל רִגְלֶךָ: ה' לַחֲמָא
 לֹא אִכַּלְתוּן וְחִמְרָא חֲדַת
 וְעִתִּיק לֹא שְׁתִיתוּן בְּדוּל
 דְּתִדְעוּן אֲרִי אֲנָא יי
 אֱלֹהִיכוֹן: ו וַנִּתְּנוּ
 לְאֶתְרָא דְרֵינֵי וּנְפַק מִיחוּן
 מִלְכָּא דְחֶשְׁבוֹן וְעוּג
 מִלְכָּא דְמִתְּנֵן לְקָרְדִּי מִתְּנָא
 לְאַנְחָא קָרְבָּא וּמְחֻנוּן:
 ו וּנְכַסְנָא ית אַרְעוּהוֹן
 וַיְהַבְּתָה לְאַחְסָנָא לְשִׁבְטָא

בית יהודה

רש"י

משה ספר התורה לבני לוי דעם סאנ נוס משה האם גיגעון
 די ספר תורה צו די כהנים וואס זענן פון ששם לוי (בס
 ששש) וויא עס איז געשריבן עתה אל כהנים בני לוי
 משה הם גיגעון די תורה צו דיא כהנים נוס זענן פון ששם
 לוי וביא כד ישראלי לפני משה זענן גקסן אלע יודין סאר
 משה (ויקרא לו) אונ ויי האבן גזאנט צו אים משה רבינו
 נאף אנו עשרט כסני וקבלנו את התורה (ותנה לנו) מיר זענן
 אויף נשאלען זעבן פארט סיני אונ מיר האבן געזעןן ריא
 תורה אונ די תורה איז צו אונז גיגעון גווארן ויטה אמת
 משיש בני שבטך עליהן פר נוס מאכטנו גוועלשיגן אויף די
 תורה די מענטשן פון דיין שבט (ויאקרו לנו ים סחר לא קסם
 נתנה לנו נתנה) מארגן וועט דר שבט לוי זאגן צו אונז ניט

ג שתן משה ספר התורה לבני לוי כמ"ט (לקמן לא) ויתנה אל
 הכהנים בני לוי באלו כל ישראל לפני משה ואמר לו משה
 רבינו אף אנו עמדנו כסני וקבלנו את התורה ונתנה לנו
 ומה אחת משלש את בני שבטך עליה ד ויאמרו לנו יום מחר
 לא לך נתנה לנו נתנה ושמת משה על הדבר ועל זאת אמר
 להם היום הזה כהו נהיית לעם ונוי (לעיל כז) היום הזה הכנתי
 אתכם דכקים וחפלים במוקס: (ו) ותבאו אל המקום
 הזה. עתה אתם רואים עלמכם כנדולה וכבוד ה אל
 תעשו במוקס ואל ירום לבכם וכסמם ושמרתם את דברי הכרית
 הזאת. ד"ח ולא נתן ה' לכם לב לדעת (ע"ו ה) שאין אלם
 עומד על סוף דעתו של רבו והכמת משנתו עד ארבעים

גיגעבטן גווארן (ששש) משה על הדבר) הם משה זיק גפריס
 כוס די רייד פון די יודין. ווייל ביי וויא איז שייך די תורה
 וטוב היה נהיית לכם) היינטיגן טאג פיינט גווארן אפאלק צוא הקביה (היום היה הבהתי) היינטיגען טאג האב איה
 סארשטאנען (שאתם דבקים וחפלים במוקס) אז איר זענט גהעפט צו הקביה אונ איר ווייל דיין הקביה: (ו) ונתבואש
 אל המוקס יתרו. משה הם גוואנט. צו דיא יודין נתנה אתם רואים עץמס כנדולה (קבור) איצט זעהט איר אז איר זענט
 כים גרויסקיים אונ מים כבוד (אל תגעשו במוקס) איר זאלט גיט סרעטן אויף די מצות פון הקביה וואי ריבם זיכבכם) עם
 זא"י גיט דערתייכט ווערן אייער הארץ וישפרתם את דברי הכרית הזאת) אונ איר זאלט היטען דיא רייד פון דעם
 סארבינדונג (דבר אחר) נאך אפשט איז וילא גאן ה' לכם לב לדעת) הקביה האם אויף גיט גיגעבטן אהארץ צו וויסן
 (שאין אדם עומד על סוף דעתו של רבו והכמת משנתו עד ארבעים שנה) ביי פערציג יאהר קען גיט אפענטש וויזען

צו אויך איז די תורה גיגעבן גווארן נאר צו אונז איז ויא
 כוס די רייד פון די יודין. ווייל ביי וויא איז שייך די תורה
 וטוב היה נהיית לכם) היינטיגן טאג פיינט גווארן אפאלק צוא הקביה (היום היה הבהתי) היינטיגען טאג האב איה
 סארשטאנען (שאתם דבקים וחפלים במוקס) אז איר זענט גהעפט צו הקביה אונ איר ווייל דיין הקביה: (ו) ונתבואש
 אל המוקס יתרו. משה הם גוואנט. צו דיא יודין נתנה אתם רואים עץמס כנדולה (קבור) איצט זעהט איר אז איר זענט
 כים גרויסקיים אונ מים כבוד (אל תגעשו במוקס) איר זאלט גיט סרעטן אויף די מצות פון הקביה וואי ריבם זיכבכם) עם
 זא"י גיט דערתייכט ווערן אייער הארץ וישפרתם את דברי הכרית הזאת) אונ איר זאלט היטען דיא רייד פון דעם
 סארבינדונג (דבר אחר) נאך אפשט איז וילא גאן ה' לכם לב לדעת) הקביה האם אויף גיט גיגעבטן אהארץ צו וויסן
 (שאין אדם עומד על סוף דעתו של רבו והכמת משנתו עד ארבעים שנה) ביי פערציג יאהר קען גיט אפענטש וויזען

חכמים

שפתי

וד"ה האחרון שפירס לב לדעת להסיג תכונות רבו יהיה פירושי אחי
 שבחם אל המדרגה כוחם להסיג תכונות יסודך משהם הוא מלמד
 עמם כמדת המלוות לכן ראוי הוא ששמרו את דברי הכרית
 הזאת שכן מלתינו יסודך למען תשילנו ולא תכסנו ככל אשר תשענו.
 כחכ כהלים) אבל לא ידעתי איך יתרון הספקם על וילא סיחין וגומר
 בין ותכלו אל המוקס הוא וינן שפירסם גומר כיון שסם דכקים זכ
 לום ויל לרסם לפי פיראשטן שפירס אתם רואים עמלכם כנדולה

לדעת וגומר: ג ר"ל איך יתן סו דלא סיה לרס קודם לכן עינים
 וחוסים: ד פ"י על המורה: ה ויחיה פירושו דאל המוקס על המוקס
 סיה כלומר למעלה וגדולה כוחו וכן לר"ח גיכ פירושו למעלה כוחו
 שלמי כראשון שפירס לב לדעת להניח חסדי המוקס שכן המעלות
 וכדולות וסכסוד שלכם סו מן המוקס יהיה פירושו מאחר שבחכם
 אל המדרגה כוחם להכיר סכל הללוות סוף מן המוקס ולא עינדס
 ראוי ששמרו את דברי הכרית כוחם למען תליתו ככל אשר תשענו

פירוש לתורה אלהים

בין גאם אייער גאם: (ו) ויבאו אונ איר וייט גקסן
 צו דעם ארץ גבא סיחין מלך חשבון איז ארום גנאנגן
 סיחון דר מלך פון חשבון אונ עוג דר מלך פון בשן
 קעגין אויז מלחמה האלזען ויכס האגען מיר זיי
 גשלאגן: (ו) ויקח אונ מיר האבן אוועק גנוסן וייער
 לאנד נתנה לנחלה אונ מיר האבן עם גנעבן צו איין

בין גאם אייער גאם: (ו) ויבאו אונ איר וייט גקסן
 צו דעם ארץ גבא סיחין מלך חשבון איז ארום גנאנגן
 סיחון דר מלך פון חשבון אונ עוג דר מלך פון בשן
 קעגין אויז מלחמה האלזען ויכס האגען מיר זיי
 גשלאגן: (ו) ויקח אונ מיר האבן אוועק גנוסן וייער
 לאנד נתנה לנחלה אונ מיר האבן עם גנעבן צו איין

לְרֹאוּבֵנִי וְלַגְדִּי וְלַחֲצִי שֶׁכֶּט
הַמְנַשִּׁי: ׀ וְשִׁמְרָתֶם אֶת־דְּבָרֵי
הַבְּרִית הַזֹּאת וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם
לְמַעַן תִּשְׁכְּלוּ אֶת כָּל־אֲשֶׁר
תַּעֲשׂוּן: פ פ פ

לְרֹאוּבֵן וְלַשְׁבֹּט דָּנָד
וְלַבְּרָנֹת שֶׁכֶט־אֶת־דְּבָרֵי־הָאֵלֹהִים:
׀ וְתִשְׁמְרוּן יֵת פֶּתַח־מִי
קִטְמָא הִדָּא וְתַעֲבֹדוּן
יִתְהוֹן בְּדִיל דְּתַצְלָחוּן יֵת
פֶּתַח־דִּי תַעֲבֹדוּן: פ פ פ
 תולדות אהרן

וּמְפָרְשֵׁי אֵלֵי כְּמִי הַכְּתוּב מִטְּוֵה עַם מְסֻדָּתוֹ לֹא
 עָשָׂה יוֹ: (לְמַעַן תִּשְׁכְּלוּ עֲקִידָה שֶׁכֶט עַל:

ק"פ. לנעלדו סימן. ומפטרין קומי אורי.
 כישעיה סימן ס':

בית יהודה

דִּיכְשִׁיג דִּי מוֹיִנְגָּן פֻּן זַיִן־רַבִּי אֹנֵב קִעֵן גִּישׁ וַיִּסֵּן דִּי חֲקִמָה
 פֻּן זַיִן לְעָרְוֵן וְלִפְסִיכָה לֹא חֲקִידָה עֲבִידִי עֲבִידִי חֲקִיכָם עַד כִּי־וָה (הוּא)
 דְּרִיבְעֵר בִּיזוּ הַיִּזְרְעֵלִים טָאג אִפְסִילוּ אִיר הָאֵם נֶאֱמַר גִּישׁ גִּישׁ
 גִּעְהִים דִּיא תוֹרָה אִיזוּ חֲקִיבָה גִישׁ בִּיזוּ גִוֹעַן אוּיָה אִיבָה.
 נוֹיִיל עַם אִיזוּ גִוֹעַן פֻּאר פֻּעֲרֻצִיב יֶאֱהֵר, הָאֵם אִיר נֶאֱמַר גִּישׁ
 פֻּן הַיִּזְרְעֵלִים אֹנֵב נוֹיִיִשׁר וְגַם עַם נוֹעַם שׁוֹיִן זַיִן נֶאֱמַר פֻּעֲרֻצִיב.
 זַיִן בִּיזוּ אוּיָה אִיבָה (וְלִפְסִיכָה) חֹת וְשִׁמְרָתֶם אֶת דְּבָרֵי הַבְּרִית
 שְׁפֵטֵי חֲכָמִים

רש"י
 שנה ולפיכך לא הקפיד עליכם המקום עד היום הזה אבל
 מנאף וחילך יקפיד. ולפיכך: (ח) ושמרתם את דברי
 הברית הזאת וגו': חסלת פרשת כי תבוא
 גומס פארשטאנען דיא תורה (אגל מביא ואלך בקפיד) אבער
 יאהר אייב איר וועט גיש גיש הישען דיא תורה וועט הקביה
 (הוא) דריבער נאלט איר הישען דיא רייד פון די תורה:
 שְׁפֵטֵי חֲכָמִים

זכור והכרתם חסדי ה' למעבדיו ולעבדיו ולעבדיו ולעבדיו
 האמורי כי לעולם הקדו לכן אל תעבדו כו' ופי' פי' אחרון ה' המחר
 שבעת אל המורה הוחת כחולו לטוב חכמותי ויחבר כהו'
 חסדו והמלות ותכלו גם כן לטובי כל הלחחכס הם ע"י קיום

פירוש לתורה אלהים
 כורה ברית זיין איר ואלט הימן נאטם תורה וי' יחס
 אונ איר נאלט וי' טאן למען תשכילו דרום נאלט איר
 כנליקן את כל אשר תעשו אלץ וום איר וועט טאן:

הפטרות תבוא (בישעה סימן ס)

קומי אורי פרי-בא אורה וכבוד יהוה עליך זרח: פרי-הנה החשך יכסה-ארץ
וערפל לאפים ועליך זרח יהוה וכבודו עליך יראה: והלכו גוים לאורה
ומלכים יזנה זרחה: שאי-סביב עיניך וראי פלם נקבצו באר-לך בני-מרחוק

פירוש ע"מ
 ישעיה הנביא הט גזאנט. קומי אורי שמי אור אונ
 לייקט דו ירושלים ווארם עם איז גקומען
 דיין ליכט אונג נאטם כבוד וועט אור דיר שיינן כי
 הנה החשך דען די פינגסערנש וועט צו דעקן דיא
 ערד אונג איין געפיל וועט צו דעקן די עובדי כוכבים
 ומזלות אין ארץ ישראל אונג אור דיר וועט שיינען
 נאטם שבינה אונג זיין כבוד וועט געזען וועטן אור
 דיר: והלכו אונג דיא פעלקער וועלען גיין צו דיין
 ליכטיגקייט אונג דיא מלכים וועלען גיין צו דיא
 ליכטיגקייט פון דיין שייננג שאי פביב צינד הייב
 ארום דייע אונג דו ירושלים אונג זעה דאס אלע
 דייע פעגנשען וועלען איין גאמליט גווארען אונג

קומי אורי כי בא אורה וגו'. רש"י ויל שבייבם פון פדכש
 אויף דים פסוק ורא אלהים את האור כי טוב, דעם
 ערשטין טאג איז געווען אלעמגינים פון הקב"ה אין די ווען,
 ווי הקב"ה האט געזען אויף די וועלס וועלען זיין ששעים וואס
 וועלען גיש ווערם זיין צו בעגענען מיט אונג אסייערע ליכטיגקייט
 האט הקב"ה בעהמליטין די ליכטיגקייט פאר דיא צדיקים ווען
 קשית וועט קומן, אז הקב"ה האט בעהמלקט דיא ליכטיגקייט
 פאר די צדיקים, איז דיא ליכטיגקייט ווערע, היינט ווען עס
 לייכט דיא ווען מיט די לבנה ליכט זיא פאר אלע געבעדיגע
 נאכען נליך, פאר ווען פאר גוים, פאר צדיקים אונג רשעים,
 אונג די ליכטיגקייט פון די ווען מיט דיא לבנה גיער צו הקב"ה
 נוֹיִיל גר האט זיא צו קיינס געשיינקט, אבער ווען קשית וועט
 קומן ווען די ווען מיט די לבנה וועלן גיש בעליבסן אויף דיא
 גענעם, וזיא געם ששעים ווערן אין פסוק ורא יתה לך השמש
 לאיר יוספ וגו', די ווען וועט גיש מיער זיין צו לייקטען ביא
 טאג אונג די לבנה וועט גיש לייכטען ביא נאכס, ווער דען וועט
 לייקטען, ווי דיר גביא זאנט צו די וועלען וועלען זיין
 וועלען אלע זיין צדיקים קומי אורי, ששעי אור אונג בעליבסן דיא
 ליכטיגקייט ואל לייכטען, וכבוד ה' ילך ורח דער כבוד פון
 פינגער אונג איין געפיל וועט ברעקן די קעניעוועלען, אונג נאר
 אויף דיר געזען ווערן, אונג אלע פילקער וועלען מוין גיין פי

יבאו ונבתיק ערצ צד האמנה: אז תראי ונדרת ופחד ורחב לבבך כיוהפך
 עליך המון ים חיל גוים יבאו לך: שפעת גמלים תכסף בכרי מדון ועיפה כלם
 משבא יבאו זרב ולבונה ישאו ותהלות יהוה יבשרו: כל צאן קדר יקבצו לך
 אילי נביות ישרת נך יעלו על דצון מזבח ובית תפארתי אפאר: מראיה פני
 תעופיה וכיונים אל ארבותיהם: כירלי אים יקו ואניות תרשיש בראשנה להביא
 בנהך כרחוק במסע וזהב אתם לשם יהוה אלהיך ולקדוש ישראל פי פארך:
 ובנו בני נכר חמתיך ומלכיהם ישרת נך פי בקצפי חמתיך וברצוני רחמתיך:
 ופתחו שעריך תמיד יומם ולילה לא יסגרו להביא אליך חיל גוים ומלכיהם
 זהונים: כיהני והממלכה אשר לא יעבדוך יאבדו והגוים חרב יחרבו: כבוד
 הלבנון אליך יבא ברוש תדהר ותאשור יהרו לפאר מקום מקדשי ומקום רגלי
 אכבד: והלכו אליך שחות בני מענך והשתחוו על פפות רגליך כל מנאציה
 וקראו לך עיר יהוה ציון קדוש ישראל: תחת היותך עזובה ושנואה ואין עובד
 ושמתך לנאון עולם משוש דור ודור: וינקת חלב גוים ושרד מלכים תינקי
 וידעת פי אני יהוה מושיעך ונאלך אביר יעקב: תחת הנחשת אביא זהב ותחת
 הפרז אביא כסף ותחת העצים נחשת ותחת האבנים ברזל ושמתי פקדתך

פירוש ע"מ

אוף דיר גירופן אונ פון וועגן דעם הייליגן פת די
 ישראל וואס ער האט דיר פשיינט יבנו אונ דיא
 פרעמדע קינד וועלן בוען דינע מוערען ווארום
 מיט מיין צארן האב איך דיר גשלאגן אונ מיט מיין
 ווילען האב איך דיר דער בארימט ופסיה אונ דינע
 מויערין וועלן תמיד אפין זיין טאג אונ נאכט וועלן
 זיי ניט צו גשלאסן ווערען צו ברענגן צו דיר דאס
 גוטס כבוד תלמידי דער פבוד פון דעם וואלד לבנון
 די גומע ביימער פון דעם וואלד וועלן גיבראכט
 ווערען צו דיר די ביימער ווס הייסן ברוש תדהר
 ותאשור זיי וועלן גיבראכט ווערען צו זאמען צו
 כשוינען דס ארץ פון מיין ביה המקדש אונ דאס
 ארץ פון מיינע פיס וועל איך גאט ערליך האפן
 והלכו אליך אונ זיי וועלן גיין צו דיר איין נבונן די
 קינד פון די ככליים אונ זיי וועלן זיך בוקן און
 די טרים פון דינע פיס אלע דינע דער צערקר אונ
 וועלן דיר רופען גאסם שטאמט די שטאמט ציון פון
 דעם הייליגען פון די ישראל דאס ער האט אום דער
 וויילט אין דיר וועלן זיי דיר רופען ממת היותך דר
 פר וואס די ביסט גיווען פאר לאפען אונ גיפניט
 אונ קיינער אז ניט איבך גפאנן אין דיין לאנד דר
 פר וועל איך דיר מאכן צו איין אייביג גרוסקייט
 אינ איין פרייד ביו צוא דור דורות ודיעת אונ דו
 וועסט וויסן אז איך גאט בין דיין העלפר אונ דיין
 אום ליינער וואס איך בין דער שטארקר פון יעקב:
 ממת הנחשת פאר דעם קופר וואס מען האט ביי דיר
 אוועק גנומן וועל איך דיר ברענגן גאלד אונ פו
 דעם אייזין וילבער ותחת העצים נחשת אונ פאר דעם
 האלץ קופר אונ פו די שטיינר וועל איך בריינגען
 אייזן אונ איך וועל מאן דינע אלצמעט שזום אונ

ועגען גקומען צו דיר בנה דינע זיהן וועלן קומען
 פון ווייטן אונ דינע שעכער וועלן דערציגן ווערן
 אוף די ווייטן אז תראי דענסטמאל וועסטו זעהן אונ
 וועסט לייכטן אונ עם וועט דר שראקן ווערן אונ
 דער ברייטערט ווערן דיין הארץ מחמת שמחה
 פי תפד ווארום עם וועט פאר קערט ווערן צו דיר
 דס רייקייט פון מערב זייט דס נוסט וועט קומן
 צו דיר שפעת גמלים דס פילקייט פון דיא קעמלען
 וועלן דיר צו דעקן די וינגע קעמלען פון מדון אינ
 פון עיפה דיא אלע וועלן קומען צו דיר פון שבת
 גאלד אונ ווייריד וועלן זיי טראגן אונ גאטס לוב
 וועלן זיי מבשר זיין אונ דער ציילין: כל צאן אלע
 שאף פון די מאמארין וועלן איין גזאמלט ווערן
 צו דיר די שפעסן פון נביות וועלן דיר באדיגען
 זייא וועלן זיין צו דיין כדערפעניש זייא וועלען
 אוף גבראכט ווערן אוף מיין כובד צו איין גומין
 ווילען איר וועט סקריב זיין קרבנות צו מיר ובית
 תפארתי אונ מיין ביהמ"ק וואס מען לובט מיד אין
 אים וועל איך גאט אים בשיינען אונ אין דר צייט
 פון דער גאולה וועלן מענטשין פרעגן איינר דעם
 אנדרן אוף די ישראל אונ וועלן זאגן פי אלה ווער
 זענין זיי ווס זיי פליען אזו גיך וויא איין וואלקן אונ
 אזו ווי די מוכין פליען גיך צו וייערע נעקסן זאגט
 גאט כילי דען צו מיין זאג וועלן די וואנער פון די
 אינזלען האפן אונ די שיפען פון דעם ים תרשיש
 וועלן קומן אזו וויא זיי זענין גיקומן צום ערשטן
 אין די טעג פון שלמה צו ברענגען דיני קינדער
 ישראל פון ווייטיגס אונ וייער וילבער אונ וייער
 גאלד וועט זיין מיט זיי דס וועלן זיי ברענגן פון
 וועגען דעם נאמן פון גאט דיין גאט וואס ער איז

הפטרות תבוא

שְׁלוֹם וְנִשְׁוֹתָ יְהוָה צְדָקָה: לֹא־יִשְׁמַע עוֹד חֲמֵס בְּאַרְצֶךָ שָׂדֶה וְשֹׂכֵר בְּגִבּוֹלֶיךָ וּקְרָאתָ יִשְׁוֹעָה חוֹמֹתֶיךָ וְיִשְׁעֶיךָ תִּהְיֶה: לֹא־יִהְיֶה־לְךָ עוֹד הַשֶּׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמֵם וְלַלְּנֹתָ הַיָּרֵחַ לְאֵי־יָאִיר לְךָ וְהַיְהוָה לְךָ יְהוָה לְאוֹר עוֹלָם וְאַל־יִהְיֶה לְתַפְאֶרְתְּךָ: לֹא־יִבּוֹא עוֹד שְׂמִיךָ וְיֵרַח לְךָ לֹא יִאֲסֶף כִּי יְהוָה יִהְיֶה־לְךָ לְאוֹר עוֹלָם וְשִׁלְמוֹ יִמֵּי אֲבֹלֶיךָ: וְעַפְרָה בְּלֶמֶס צְדִיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ נֹצֵר מִשְׁעוֹ מִשְׁעֵי קָרִי מַעֲשֵׂה יָדָי לְהַתְּפָאֵר: הִקְטַן יְהוָה לְאַלְפָּה וְהִצְטִיר לְנוֹי עֲצוּם אֲנִי יְהוָה בְּעֵתָהּ אֲחִישְׁנָה:

פירוש ע"ט

ווארום נאט וועט זיין צו דיר צוא איין אייביגע איך וועל איבער דיר מאכען גוטע אונ גערליכע ארצטע אונ הארען לא ישיב אונ עם וועט שוין ניט גיהערט ווערען קיין גוילה אין דיין לאנד רובניש אונ ברעכניש וועט ניט גיהערט ווערען אין דיין גבול אונ עם וועט גירופין ווערען איין הילף אין דיינע מוערן אונ און דיינע מאערען וועט זיין אלוב מען וועט דארטן נאט לובן לא יתה לך עם וועט שון מער ניט זיין צו דיר די זון צו לייכטן ביי מאן די וועסט ניט דארפן צו דער לייכט פון דער זון אונ צו דער לייכט פון דר לבנה וועסטו ניט דארפן עם זאל לייכטן צו דיר אונ נאט וועט דיר זיין איין אייביגע לייכט אונ דיין נאט וועט דיר זיין צו איין שיינקייט לא יבא עיר שמש עם וועט שוין ניט אונטר גיין דיין זון אונ דיין לבנה וועט ניט ווערין איין גיטהאן

דברים בט נצבים
אתם נצבים היום כלכם לפני יהוה אלהיכם ראשיכם

בשר המורים (ט) אתם נצבים היום כלכם כדכתיב לעיל ויקרא משה אל כל כהן אתם נצבים: לפני ה' אלהיכם ראשיכם. הקטן רש"י

בית יהודה (טו) ואתם נצבים. ואתם רש"י (פגמך שפגמך משה לפני הקב"ה ביום מותו לנבטים בבית) דר פסוק לערוגם אונז אין דעם סאג ווס משה איז געשארבן. פר זיין ששארבן הא ער פארואסוילט אלע זינין פאר הקב"ה ופאר דעם כישוף צשכנעה זיי זאלן הושען צו סאחן אלץ וואס איז געשריבען

שפתי חכמים (טז) אתם נצבים היום כלכם אלף לא חסד וחסד עמד כמתיי סלו וחסד עמד בחלעו. ועוד קשה ל' לפשט להכניס בכרית סרי כתיב כהניו בקרא וי'ל דמה כסוד להכניס בכרית מזה ועכ סביעס דהוי לין כריתוה כרית אלף דרך העברה כלקטן ואל סן מדכתיב בקרא עכניסס בכרית ממילא עקום מוקומם וכנסס יתד כדי להעבירם בכרית: ב שגביב היום משמע היום מלחו יתו וסנפו כיום הוה אמות. רל"ס ל' דלית כתי למה כנסס עכשו ויתר מכל מ' סנה הכיח אל הוה יום מותו אלף דאס לא סכשו ליקומים על התורה (טז) אתם נצבים היום כלכם איר שמיים היינט אלע פר אייער נאט ראשיכם ששכסם אייערע ארצטע פון

וארום סאקני וועלן דיא ירען שוין גים נעקן משה'ן. אונ ווען ששבו אונ פגלד אונ חיינארטען. וועט איר זיין ויערד בעוונדה. אונ אפילו און יום סוב וואס איר וועט ב' ארשין קוין אלע צו זאפען און ירושלים. וועלען נאר זיין צוואפען דיא זקרים. גים די נקבות. אבער אלע זאלן זיין צוואפען. פגער אונ מייבקר איר. אונ איר איר מים איר. דאס איז נאר היום היינט. דער לעצטער סאג. דריבך איר תיבס דיא צייט קען זאל פאכען אניעס פארבינדונג איין צו הקב"ה: